ION GĂVĂNESCUL
PROFESOR UNIVERSITAR

PRIN MUNȚII ȘI VĂILE MOLDOVEI

Din frumusețile pământului românesc

CASA ȘCOALELOR
1943

ION GĂVĂNESCUL
Prof. Universitar

PRIN MUNȚII ȘI VĂILE MOLDOVEI

Din frumusețile pământului
românesc

1943

CUVÂNT ÎNAINTE

Redau notele escursiilor mele prin munții și văile Moldovei și prin Bucovina, așa cum le-am scris, sub dictarea clipei trăite, acum mai mulți ani în urmă, înainte de războiul Intregirii. Am păstrat și mai toate întâmplările de drum, cu seninul lor de lumină și de zâmbet sau cu încruntarea lor de tunet și prăpăd, cu veseliile sburdăciunii firești și cu hazul de necaz al resemnării filosofice.

De sub feluritele impresii ale peripețiilor schimbătoare, se ridică stăpânitoare, cu armonia ei dătătoare de ton, nota permanentă a admirației naturii, sublimul covârșitor al *frumuseților pământului românesc.*

In fața lor tac glasurile incidentelor, mai mici sau mai mari. Și cititorul, ca și sufletul care le-a simțit și le-a notat, în fuga vieții, le alege și le adună în o unitate de sine stătătoare, ca și templul frumuseților eterne ale culmilor impunătoare, ca Petru Vodă, Vânătul, Oușorul, Stănișoara, și ale văilor fermecătoare ca Valea Largului, Valea Bistriței, a Negrei, a Stănișoarei, dominate toate, de aproape ori de departe, de uriașul singuratic al Carpaților — *Ciahlăul.*

Am strâns însemnările impresiilor de prin Munții și Văile Moldovei, în câteva despărțituri, ca puncte de țintă sau de popas în șirul drumului.

I). *Dela Oglinzi la Durău.*

II). *Dela Durău la Dorna prin Borca și Broșteni.*

III). *Dela Dorna îndărăt la Broșteni, cu plutele.*

IV). *La Panace.*

V). *Spre Broșteni.*

VI). *Dela Broșteni îndărăt la Oglinzi.*

VII). *La Ciahlău.* Urcarea și coborîrea.

Notele de drum din Bucovina rămân ca un capitol deosebit, care ar fi al VIII-lea.

I. Găvănescul

I.

Dela Oglinzi la Durău

Ştii când pleci, nu ştii când te întorci. Am plecat din Oglinzi în excursie, pentru vreo două-trei zile: ne-am întors după şease zile de drum, şease zile mari de vară, trăite în plină natură. Ni s'a lămurit, în timpul acesta, nu numai ideia, cât mai ales dorul acelui nostim şi original *Kamping,* inaugurat de Engleji în vieaţa secolului al 20-lea, după ce fusese, nu e vorba, practicat, de veacuri, de popoarele nomade, şi mai e încă şi azi trăit, pe ici pe colo, de acel popor artist şi bohem, care, în mijlocul civilizaţiei, îşi mută corturile pe marginea râurilor şi a pădurilor, aci pe lângă sate, aci pe lângă oraşe, cu reşedinţa pretutindeni şi nicăiri.

Să ajungă a fi o laudă asemănarea cu traiul pribeag al neamului fără sălaş, al cărui nume singur e o batjocură, când nu se bucură măcar de eufemismul ironic de „români vechi", în loc de „ţigani", iată o culme a schimbărilor la cari se supune înţelesul cuvintelor! Dar şi cuvintele trăiesc, ca şi ideile pe cari le reprezintă. Iar vieaţa e o necontenită schimbare.

Caravana noastră nu era mare, se compunea din cinci persoane: doi domni cu soțiile lor și o doamnă, ruda uneia din cele două familii. Tocmisem din Tg. Neamțu un landou, destul de comod: la nevoe ar fi putut încăpea și șease persoane cu dimensiuni modeste, cum erau unele dintre noi. Era parcă făcut înadins pentru excursii, chiar mai lungi. Avea și la spate, și în față, și pe capră și sub capră, și înăuntru destule locuri pentru bagaje, haine, șaluri, merinde. Se putea închide pe timp de ploaie, o precauție firească, pe orice fel de vreme ai pleca la drum mai lung, precauție și mai necesară atunci, când ploile desperaseră lumea în timp de aproape o lună și jumătate.

La țară și în orașe, la munte și la șes, pretutindeni plouase aproape într'una, cu puține pauze amăgitoare. Pândiai un ceas de senin ca să te miști o lecuță, ceva mai departe de casă. Norii, ascunși, parcă te pândiau și ei. Se ridicau întâi albi, cu înfățișarea nevinovăției candide. Curând, se grămădeau, se chemau dela orizonturi. Aveau tot aerul că te așteptaseră. Cursa lor șireată nu rămânea fără isbândă. Vedeai cu ochii cum masa lor se îngroașă, se înegrește, se întunecă, se încruntă. Nu-ți mai rămânea timp de întors, ori de ajuns la un adăpost. Răpăiala începea și ținea. Scurtele intervale de oprire semănau cu pauzele jocului sinistru al pisicei cu șoarecele prins în labe.

Deși grija nu ne părăsise, ispita clipelor frumoase ale vremii fusese prea de tot ademenitoare. O zi întreagă nu plouase, și seninul serii da speranțe de un mâine și poate poimâine tolerabil. Ne hotărîrăm. „Acum or nici-odată". Excursia fusese demult plănuită, vorbită, discutată, trăită, visată. In așteptarea ei, înumăram zilele ce treceau, și câte mai rămâneau până la încheierea sezonului dela Oglinzi.

Timpul părea că stă într'o mare cumpănă. Peste o zi va fi luna plină. O schimbare se credea impusă cerului,

odată cu noul regim al lunei pline. Și ce bucurie pe noi! Vom avea nopți splendide, la întoarcerea pe plute. Partea de vis emoționant și de atracție poetică, din toată călătoria, era, pentru închipuirea noastră, trecerea lină a plutelor printre dealuri înverzite, pe apa limpede a Bistriței, scăpărătoare sub razele de argint ale lunei pline, în noaptea senină și liniștită de vară. Romantismul lebedei albe a lui Lohengrin, învelit în cântece de patimă, plana și el, poate, în umbra nedeslușită a tabloului plăsmuit de dorul și setea noastră de impresii frumoase.

Plecarea desde dimineață.

„Hotărîrea" fusese să plecăm desde dimineață, pela 6. De cele mai multe ori, astea sunt hotărîri luate cu reticențe mintale. Fiecare își zice: „N'o fi tocmai la 6. Dar să zicem la 6, ca să nu fie la 9 or la 10". E destul să fii sigur că ceilalți se vor scula mai de vreme, decât de obiceiu. Grija de a nu-i face să te aștepte se combină cu gândul de a-i întrece și se adaugă la dorința de a executa cu toții programul plănuit, și de a ajunge la timp la popasurile fixate de mai înainte.

Asupra unora, ideia sculării de dimineață se preface, fără trebuință, în chinul unei nopți nedormite. După un somn, înghițit în porții mici și grăbite, ca doctorii de friguri cu lingurița, sar cu noaptea în cap; amețiți de neodihnă, văd că e prea de vreme, se mai culcă să se mai odihnească, se scoală în sfârșit la un cias potrivit pentru găteală, și se învârtesc cu atâta rost prin casă, după buimăceala nesomnului, în cât sunt gata precis *după* ceasul hotărît, când toți așteaptă încătărămați momentul plecării.

Se întâmplă, firește, și cazul că neadormitul tovarăș joacă rolul de deșteptător, bătând în ușile tuturor:

— Haide, sculați! Că-i târziu,...

Și se plimbă în sus și'n jos, așteptând trăsura, care nu e scoasă încă; vizitiul, care nu s'a desmeticit încă din

somn; caii, cari nu-s înhămați; cafeaua, care nu mai sosește, căci nu s'a aprins încă focul pentru gătitul ei, fiindcă lăptărița n'a adus încă laptele, și oamenii de serviciu ai hotelului dorm încă duși, cu hotel cu tot.

„Matinalii" improvizați sunt adorabili la drum, fie că te așteaptă, fie că-i aștepți. Vioiciunea lor sglobie, cât ține dimineața, e stimulantă; și, după amiază, face, de obiceiu, loc unei acalmii amuzante. Pâlpâiala focului de pae se potolește. Energiile, cheltuite, nu mai sburdă, cer odihna somnului risipit în timpul nopții. Și când împrejurările nu îngăduiesc o ațipire mai tihnită, ce dulce se vede lumea prin ochii întredeschiși, în legănatul monoton al trăsurii, prin pânza când mai deasă, când mai străvezie, a visărilor spiritului lăsat în vraja somnolenței lui abia conștiente. Moliciunea lenii, mângăiate de dulcea adiere a vântului, de liniștea senină a cerului, de privirile și vorbele prietenilor, de frumusețea abia întrezărită a drumului și peisagelor, le zugrăvește pe față un zâmbet de beatitudine, ca farmecul unei fericiri visate.

Preparative de plecare.

Curând după 6½ eram pe drum spre Tg. Neamț, unde am poposit puțin la o băcănie, ca să complectăm sacul proviziilor, cu sardele, lămâi, bomboane, banane, și... scobitori... Trecând pe lângă o farmacie, o ideie luminoasă veni unuia din noi:

— Zacherlină!...

Am luat un pachet. După o mai serioasă chibzuială a sfatului adunat grabnic în trăsură, ne-am întors și am mai luat două pachete. Era să dormim o noapte și la schitul Durău.

La plecare, băgăm de seamă că landoul nostru nu avea felinare. Strigăm pe Calman. *Calman* era proprietarul trăsurii tocmite. Un birjar român nu s'a găsit în Tg. Neamț. In traducere liberă, îi ziceam „Omul-Cal"; iar,

ca să nu se supere, un duh glumeț propusese termenul clasic: *Centaur*. Evreul, străin de mitologia greacă, primi bucuros mângâierea sunetelor unui cuvânt așa de sugestiv. Cu orice ton i l-ai fi spus, îi plăcea să auză acel *aur* din gura unor muștirii ce'i asigurase landoului o rentă jurnalieră destul de bună.

— Calman! Felinar la trăsură...

— Nu trebue.

— Cum, nu trebue! Dar dacă ne apucă noaptea pe drum?

— E lumină... Lună plină.

— Dar dacă e nor?

— Avrum știe bine drumul.

Avrum era vizitiul lui Calman.

— Ia mai bine pune felinarele, Centaurule.

— Nu se poate, boierilor.

— De ce?

— N'am.

— Cum se poate să n'ai? Ce fel de birjar ești tu?

— N'am.... așa e landoul făcut. N'are loc de felinare...

Perdeam timpul. Ziserăm să pornească. Dar îndată observasem altă lipsă. Geamul uneia din ferestrele landoului nu se lăsa în jos. Incomoda pe cel ce ședea în dreptul lui.

— Calman, ce faci cu geamul ăsta?

— Nimic. Șade bine **așa.**

— Nu vrem așa, Centaurule. Fă-l să intre la locul lui.

— Nu merge, zise el dupăce se sili câtva timp să-l apese în jos.

— Cum o să călătorim cu el așa în proțap, tot timpul?

— Iacă-l scot dar de tot.

— Dar când o trebui?

— La ce să trebuiască?

— Dacă plouă?

— Il pune la loc Avrum.

Ne întârzia fără folos. „Omul-Cal” avea rațiunea lui practică, strânsă, inexpugnabilă.

— Inainte!

Avrum porni. Dejunul plănuisem să-l luăm în vârful muntelui Petru-Vodă.

Din Târgu-Neamțu pe lângă Humuleştii lui Creangă. Podul Ozanei cu silueta Cetăţii Neamţului

Ieșim repede din Tg. Neamț, luând'o la stânga; trecem Humuleștii lui Creangă. Cătăm cu privirea biserica, în dosul căreia se adăpostește vechia bisericuță de lemn. Ne gândim că, la întoarcere, să destinăm o zi din șederea la Oglinzi numai pentru vizitarea mai amănunțită a satului. Prietenul Haș luase cu el aparatul fotografic. Dacă am fi știut cu siguranță care e casa, școala, locurile unde a trăit, a învățat, a petrecut nepreţuitul scriitor popular, le-am fi luat, chiar atunci, un instantaneu. Fotografierea lor a rămas pe mai târziu. Și, „mai târziu”, n'a mai fost timp. Așa se adevereşte înțelepciunea: „Nu lăsa pe mâine ce poți să faci azi”. Dar vorba e că noi nu puteam să facem „azi” ce-am lăsat pe un „mâine” problematic, ca orice „mâine”. Cine are în puterea sa „ziua viitoare?” Numai Cel Vecinic.

Trecem podul râulețului Ozana, care ne place pentru numele lui sonor și pentru pozițiile străbătute de apa lui limpede. Silueta *„Cetății” Neamțului* se ridică pe muchile râpoase ale unor dealuri înstufate de păduri dese. Linia stâncoasă a râpei dealurilor împodobite de ruinele glorioasei cetăți se prelungeşte până departe în zare, spre Mânăstirea Neamțului, în zigzaguri ce tae cu desemnul lor galben-vânăt fondul verde al orizontului.

Buna dispoziţie mintală pusă la încercare de capriciile naturii şi încurajată de năsbâtiile oamenilor.

Vioiciunea matinală a nervilor dă simțurilor, în lumina răcoroasă a dimineții, o ascuțime de simțire care prinde și înregistrează toate amănuntele: verdeața câmpului, nuanțele de culori râzătoare ale florilor, perspectiva drumului, decorul vesel al dealurilor, valurile fumurii depărtate ale munților, forma norilor.

Observăm cu „deosebit interes" mișcarea pe cer a unei grămezi de nori ridicați în urma noastră. Pânza de umbră, brăzdată de dungi subțiri și lungi în josul lor, ne spunea că plouă. Poate la Oglinzi? Vine după noi? Ne ajunge? Şi cu ce putere? Nu ne pasă. Nu avem trăsură închisă? Ne ascundem în chilia ei ambulantă, și poate să ploae. Numai să nu țină mult! Punem condiții.

Nu mult dela parlamentarea noastră cu puterile naturii, mici picături fine căzură, ușoare și reci. Le simțirăm, pe rând, unul pe mână, altul pe frunte, altul pe nas. Apoi mai multe deodată. Răspunsul la întrebările noastre sosia cam grabnic. Deschiserăm umbrelele, nu era nevoe de apărare mai serioasă. Ne ajunsese ultimele scuturări ale norului care se descărcase mai departe în urmă, de lestul său și acum, mai ușurat, se lăsa dus în voia vântului, care îl abătea repede din calea noastră. Inchiserăm umbrelele, recunoscători că ni se primise condiția; ba ceva mai mult, că ni se prevenise dorința intimă, neexprimată.

Incurajați de noroc, buna dispoziție ne creștea. Intrarăm așa de voioși în *pădurea de stejari* de lângă Mânăstirea Neamțului, încât hilarianta idee oficială de a boteza cu nume de oameni mari și mici mai toți stejarii depe marginea drumului avu darul de a ne înveseli multă vreme. Duhul glumelor coborîse, plutia și deasupra caravanei noastre. Şi desigur, teoria comicului şi a râsului, care explică aceste mişcări sufleteşti prin contrastul sur-

prizelor între ceva mare, așteptat, și ceva mic, dat fără veste, în schimbul lui, își putea găsi desăvârșită confirmarea în succesiunea acelor nume purtate de bieții copaci pe plăci bătute în trunchiul lor. In rând cu nume de Domnitori, și cu oameni mari ai istoriei, Cogălniceanu, Brătianu, Lascăr Catargiu, Negri și alții, dedeai peste politiciani de a doua și a treia mână, și peste nume necunoscute, de slujbași depe la ministere. Bieții stejari depe marginea drumului, falnici de felul lor, cari ar fi fost mai mulțumiți să rămână stejari sadea, se simțeau rușinați parcă de pedeapsa unor nume de efemeride, aninate de făptura lor.

Lăsăm în dreapta Mânăstirea Neamțului, pe care ne rezervăm s'o vizităm la întoarcere. Trecem pe lângă *„Cerbăria" statului*. Mulțimea cerbilor a ținut parcă să ne primească.

In parcul lor împrejmuit cu scânduri negre, cerbii ne-au ieșit înainte grupe-grupe, care în picioare, care toloniți alene, purtând pe cap falnica lor coroană de coarne ramificate. I-am privit cu o jumelă puternică, apropiindu-le de noi imaginea, de parcă să pui mâna pe coarnele lor frumoase.

Ce de priveliști fermecătoare ne-au mângâiat sufletul, d'aci înainte, de o parte și de alta a drumului, cu nuanțele lor de lumină delicată, extompate de frăgezimea răcoroasă a dimineții, de ușoara umbră trecătoare a unui nouraș subțire, de ondulațiile grațios umbrite ale dealurilor și colinelor verzi.

Mișcarea ritmată a cosașilor punea, în peisagiile înflorite, ritmul acelui *perpetuum mobile* al vieții și muncii, care măsoară timpul schimbărilor vecinic noui și tot aceleași ale lumii. Mirosul îmbătător al fânului cosit deștepta fantazia, gata să-și ia sborul în lumile imaginare ale dorului creator de încântătoare plasmuiri nerea-

lizabile, și cimenta, cu suavitatea lui pătrunzătoare, stările sufletești ale momentului, toate simțirile, toate ideile, toate visurile, abia înfiripate, ale clipei trecătoare. Nimic nu fixează atât de puternic elementele împrăștiate și fugătoare ale vieții sufletești ca atracția, aproape magnetică, a unei sensații de miros; și nimic nu le recheamă ca dânsa, mai târziu, ca o vrajă evocătoare, din neantul trecutului, cu un accent mai intim și mai duios.

Pipirig și „brânza de Pipirig". Prilej de veselie din nimic.

— Intrăm în satul Pipirig. Sugestia mediului se schimbă. Ni se vorbise atât de mult de Pipirig și mai ales de „brânza de Pipirig".

— S'o mănânci, să nu mai uiți! Cea mai bună! Excelentă! Minunată! Când veți avea ocazie, procurați-vă mai multă, pentru casă. Dar numai să fie adevărată brânză de Pipirig.

Cuvintele Pipirig și brânză erau legate așa de indisolubil în mintea noastră, încât fiecare din noi și-a zis în gând, intrând în Pipirig:

— Ce mai ocazie să mâncăm brânză de Pipirig, adevărată brânză de Pipirig!

— Să luăm puțină măcar pentru drum, spuse unul tare.

— Ba să cumpărăm mai multă, și pentru casă.

— Ba nu, pentru casă om lua la întoarcere.

— Cine știe dacă la întoarcere om avea vreme să ne oprim. Tot trecem acum prin Pipirig. Să nu trecem, fără să luăm „brânză de pipirig". Ah! Ce ocazie minunată, să mâncăm „adevărată brânză de Pipirig!"

Prietenul Haș, care ocupase dela o vreme locul de observație, așa de bun, de pe capra trăsurii, cum întâlnește primii reprezentanți ai fericiților locuitori din Pipirig, îi

și întreabă, fără să oprim trăsura, care își încetini puțin mersul.

Erau două fete, care mergeau una după alta ca gâștele.

— Unde putem găsi pe aici, fetelor, puțină brânză?

Fetele se făcură că nu aud. Puseră capul în pământ și trecură fără să răspundă.

Trăsura se depărtă, cu o iuțeală mărită de aceea a fetelor, care păreau că grăbesc pașii, ca să poată să se uite, pesemne, mai de departe îndărăt, cu o expresie nedeslușită în privire.

Drumul era umblat. Iaca alte două femei; femei în vârstă. Ele or fi știind, o să ne spună.

— Se găsește p-aici brânză, nevestelor? Intreabă Haș, tot din mersul încetinit al trăsurii.

Femeile se uită întâiu lung și întrebător la Haș, care repetă, tare și lămurit:

— Brânză... Brânză de Pipirig!

Femeile se priviră între ele, făcură niște gesturi, dând din umeri, cu o mimică hazlie, și trecură înainte, vorbind parcă numai între ele, parcă și pentru noi, ceva din care nu se auzi decât:

— ...o hi!

— O hi, că n'o fost de mult, complectă unul din noi, lăsându-le în voia lor, dupăce zărirăm un grup de bărbati cari veneau pe drum.

— Ce Dumnezeu! Parcă sunt surde femeile astea. Nu cumva brânza de Pipirig o fi având efecte fiziologice particulare asupra simțului auditiv?

Cum ne apropiarăm de bărbații drumeți, Haș îi întrebă :

— Nu se găsește aici brânză?

— Brânză!

— Ei da, brânză.

Oamenii își văzură de drum.

— Brânză de Pipirig, măi!

Ei întoarseră capul, unii serioși, alții cu o umbră de zâmbet pe față, alții plictisiți, și nu răspunseră.

— De Pipirig măi, de Pipirig! Strigarăm cât puturăm, după ei.

Ne depărtarăm, noi de ei, ei de noi, fără să aflăm nimic.

Curiozitatea noastră începe să îmbrace un aer hazliu. Își băteau joc de noi oamenii aceia, ori noi om fi având aerul, fără să știm, că ne batem joc de ei? Ce poate să fie mai natural decât să întrebi pe oamenii din Pipirig de „brânză de Pipirig?" De ce altceva poți să-i întrebi? Și de ce nu răspund? Ce au? Poate că trebue să oprim de tot trăsura, ca să stăm cu ei mai pe îndelete de vorbă.

Pecând reflectam asupra împrejurării acesteia, iaca trece o babă, cu bernevici lungi, încrețiți deasupra opincilor, ducând o traistă pe umeri. Ne uitarăm lung la ea, ea la noi. S'o întrebăm? Să n'o întrebăm? N'o întrebarăm. Asupra ei, gândim noi, brânza de Pipirig a avut timpul să-și producă efectul cel din urmă al surzeniei.

Satul era lung, nu se mai sfârșia. O să mai întâlnim noi alți oameni pe drum. Numai de n'ar fi tot ca cei de până acum. Trecu mult până zărirăm un trecător. Oprirăm trăsura.

— Brânză, mă rog.

Ne venia să râdem.

— Brânză de Pipirig, măi frate, unde putem găsi aici în Pipirig?

— Păi n'ați găsit până acum?

— Unde ?

— Ia la dughiana ceea de cârciumă din vale, pe unde ați trecut.

— N-am știut unde să întrebăm. Dar D-ta, D-voastră n'aveți de vânzare?

— Noi, nu. Poate alții.

Și se gătia de ducă.

Ne depărtăm. Ne luăm nădejdea dela faimoasa brânză de Pipirig. Ce să mai căutăm? Nu ne-a fost destul? Ba nu; are haz. Să întrebăm de aci încolo pe cine-om întâlni. Numai așa, desinteresat, *pour l'amour de l'art.*

— Aveți brânză de Pipirig?

Să vedem ce o eși de aici.

Păcat numai că satul s'o fi sfârșind; și poate n-om mai întâlni oameni în cale.

După mai multe întrebări, din mersul trăsurii, fără rezultat, iată un trecător, care ni se pare mai serios. Oprim trăsura.

— Mă rog, oameni buni...

Era numai unul, dar ne venia mai la îndemână să-i zicem „oameni buni", de cât simplu „om bun".

— Unde putem găsi brânză de Pipirig?

— Brânză de Pipirig?

— Ei!

— Apoi doar aici la Pipirig

— Unde? La cine?

— Iaca mai la deal.

— Bine că nu-i mai la vale.

— Apoi că e și mai la vale, dar văz că n'ați luat d'acolo, și mergeți acum la deal.

— Dar unde mai la deal?

— Ia la o dugheniță. Intrebați acolo.

— Dar D-voastră, oamenii, nu aveți?

— Ba avem, dar numai pentru noi.

— Da dece nu vindeți?

— Păi o vindem noi, dar la negustori. Ia la ceia la cari o să cumpărați D-voastră acum.

— Adică dela crâșmă?

— Acolo găsiți.

— Mulțumim. Bună ziua.

— Bună ziua.

Va să zică, acum știm; am dat în sfârșit de vestita brânză de Pipirig.

La cea d'intâi căscioară, pusă într'un colț de drum, cu obloane de dugheană, ne oprim. Strigăm. Ese o femee tânără, nostimă, dar murdară, și pe haine și pe obraji, cu o fetiță după dânsa, blondă, tip de ovreică, cu păr bălai, creț, drăguță ca și măsa, și tot ca măsa de nespălată.

— Aveți brânză?

— Avem.

— De Pipirig?

— De Pipirig.

— Adu-ne de probă, să gustăm.

Ne aduse curând într'o strachină adâncă și murdară, niște brânză grunjoasă, cam negricioasă și parcă și amestecată cu lucruri care nu semănau a brânză.

— Asta e?

— Asta.

Gustarăm toți pe rând — și toți pe rând ne strâmbarăm, cel de pe urmă, mai mult decât cel dintâiu, acumulând tăria impresiilor tuturor celor dinaintea lui.

— Numai de asta aveți?

— Numai.

— Asta-i brânza de Pipirig?

— Brânză de Pipirig.

— Alta nu e?

— Ba e, dar n'avem acum.

— E tot așa?

— Ba e mai bună.

— De ce n'aveți de cea bună?

— Dacă doriți, putem să vă dăm.

— Păi zici că n'aveți.

— N'avem acum, dar vă putem face rost.

— Când?

— Peste vre-o două-trei zile.

— Mulțumim. Poate la întoarcere.

Renunțăm. Cine știe ce ne-o da dugheana asta la întoarcere? Și, trebue să ei ce ți-o da, că e comandată pentru tine.

Mai bine om lua brânza de Pipirig, adevărată brânză de Pipirig, din Iași, ori din București.

Din valea Pipirigului spre Petru Vodă prin păduri de brazi

Părăsim valea Pipirigului și urmăm drumul ce duce la vârful lui Petru Vodă, locul destinat popasului de prânz.

Când am intrat în pădurea de brazi uriași a muntelui, soarele începea să cam trimită săgeți arzătoare. Șoseaua pădurii, udată de ploile de acum două-trei zile, te invita să te cobori din trăsura care urca acum dealul la pasul cailor. Umbra brazilor înalți, ridicați din panta văii cu trunchiurile și capetele lor piramidale, se așternea de departe până la cărarea depe pajiștea verde ce încadra marginea drumului. Adesea linia brădetului se apropia de șosea. Ți se părea că te plimbi printr'un parc răcoros și bine îngrijit. A treia oară făceam drumul acela, a doua oară numai în acest an, la interval de o lună, și aceeași impresie se repeta, parcă mai vie, ca o prietenie dorită și revăzută. Cotiturile lui, în curbe mari, netede și curate, printre brazi; umbra și răcoarea ademenitoare, lipsa prafului în urma ploilor — ce farmec să faci acest drum pe jos, în tovărășia prietenilor; și să ai sensația fizică binefăcătoare a mișcării și desmorțirii trupului, după o ședere de câteva ore în trăsură. Imboldul, din ce în ce mai perceptibil al unui apetit trezit în mod firesc de ceasul zilei și mărit de excitațiile vieții în aer liber și în plină natură; nădejdea surâzătoare a unui apropiat popas odihnitor și ospitalier.—Toate se adună cu rost unitar și se leagă armonic împreună

spre a forma în amintire ecoul sufletesc care însoţeşte icoana drumului ce urcă la Petru Vodă.

Popas în vârful lui Petru Vodă.

Cum ajunserăm în vârf şi intrarăm sub adăpostul acoperit cu scânduri, începu să ploae mărunt, o ploae repede şi scurtă. Atmosfera iar se răci plăcut. Până să ni se aducă merindele la masa lungă de scânduri de sub acoperiş, ne grăbirăm să dăm ochii cu silueta Ceahlăului, ce se ridica departe, în fundul orizontului, arătându-ne în linie zigzagată şi ascendentă, dela stânga spre dreapta: Piatra-Lată, Panaghia şi Toaca. Intreaga panoramă, închisă de perspectiva masivului uriaş, avea destulă putere de vrajă ca să ne facă să uităm foamea, câteva minute. Când s'a auzit primul cuvânt mai lămurit:

— Haideţi la masă, că mi-e foame, — peisagiul se estompă, şi nu văzurăm înainte decât masa împodobită cu de toate: sardele, ouă coapte, brânză — nu de Pipirig — pui fripţi, fructe, castraveţi verzi, pâine, o mămăligă caldă făcută de cantonier. Ne aşezarăm într'o tăcere respectoasă, întreruptă doar de scurte cereri exprimate unul altuia repede, în formule telegrafice:

— Rog sarea...

— Puţină pâine

— Cuţitul

— Puiu?

— Rog brânză

O parte a timpului de masă, la început, ne concentră atenţia asupra actului primordial al conservării: hrana. Aproape nu ne priviam — nu ne vedeam — de foame. Un ou lua proporţii uriaşe de interes. Perspectiva lui întrecea pe a Ciahlăului. Prima furie trecută repede, ca şi ploaia de afară, limbile se deslegară. Buna dispoziţie din pădurea Mânăstirii Neamţului, hrănită de îm-

prejurările hazlii ale căutării brânzei de Pipirig, reveni curând, cu aripi ușoare, întinse, străvezii și largi, în azurul fermecător al fantaziei sburdalnice și glumețe.

Primul pahar de vin ne-a găsit spiritul în stare de hebrietate ideală a veseliei hotărîte să facă haz de orce vorbă, de orice mișcare, de orice întâmplare, hotărîtă a privi totul în „roz", a crea fericirea din nimic, a o crea cu privirea în orce loc, ori unde ai întoarce ochii, a o respira și sorbi din aer, și a îmbrăca cu haina ei diafană, de aur și de mărgăritare, lumea și omul, toată natura și tot spațiul, toate lucrurile și toate ființele și evenimentele. Am fi făcut haz și am fi aplaudat, chiar de s'ar fi despicat pământul la doi pași de noi.

O! Clipe de atotputernicie a sufletului! Ce rare sunteți în viața scurtă, mânată zi cu zi de biciul prozaic și aspru al grijilor existenței!

Dela primul pahar—și n'au urmat multe, ba chiar prea puține, — s'au și început toastele, cari au curs mai dese decât băutura. Dintr'un pahar isvorau mai multe toasturi; și, în locul vinului, golit încet, fantazia turna glumele sale încălzitoare ca șampania spumată.

Cele mai multe toasturi le-a ținut prietenul Haș; și mai toate începeau, ba adesea se și sfârșiau așa:

— Doamnelor și Domnilor

«Domnilor» eram eu.

— Dați-mi voe să ridic acest pahar...

Atât. Ca variantă:

— In acest moment solemn, dați-mi voe, doamnelor și domnilor, să ridic acest pahar.

Sau, în amintirea unui toast auzit la o petrecere de nuntă:

— In acest moment solemn, pe care îl vom regreta cu toții... etc.

Incotro? Şi pe unde? Vechile planuri de drum se răstoarnă. Altele noi se chibzuesc cu greu.

Pecând sfârşeam masa, venise la pavilionul din faţă de se aşezase la masă o pereche de călători: un domn şi o doamnă. Ne sularăm. Era timpul de plecare. Şi, fiindcă vorbiam tare, ca şi mai înainte, dece ne interesa pe noi, planurile şi chibzuelile noastre erau ascultate şi urmărite de cei din prejur.

Domnul din pavilion, auzind că mergem la Broşteni, nu se putu opri de a nu ne spune, mâncând cu gura plină:

— Astă seară vreţi să ajungeţi la Broşteni?

— Da.

— Cam greu. Nu ştiu zău dacă veţi putea. Drumul pela Săvineşti e stricat de ploi. Şi chiar dacă ar fi bun, până la Broşteni de aici, numai gonind bine şi într'una aţi putea ajunge pe înoptate. Mai bine rămâneţi astă noapte la Borca, şi plecaţi mâine dimineaţă la Broşteni

— Bine şi aşa. Tot avem de mers, vorba Rusului din anecdotă. Dar pierdem o noapte. Dar putem să mergem apoi şi la Dorna şi îndărăt cu plutele până la Răpciuni, ca să vedem Durăul şi Ceahlăul de acolo în două zile?

— La Durău? Dar unde vreţi să mergeţi pe urmă de acolo?

— La Oglinzi, de unde venim acum.

Şi îi spunem şi mai pe şleau planul, ca să ne descurcăm singuri pe noi, vorbind cu altul. Planul nostru de drum nu era tocmai lămurit. Nu cunoşteam poziţiile decât din auzite. Informaţiile luate nu erau tocmai clare; unele chiar contrazicătoare. Punctele obscure în chibzuelile noastre, şi pe cari le lăsam încurcate, să le descurce vremea şi întâmplarea, stau în întrebarea:

1. Ajungând la Broşteni, cum mergem la Dorna? Tot cu trăsura noastră, ori cu alta tocmită de acolo? Or fi

acolo trăsuri, ori mergem călări?

2. Dacă ne întoarcem cu plutele dela Dorna până la Răpciuni, cu ce mergem dela Răpciuni la Durău și dela Durău acasă la Oglinzi? Nu va trebui trăsura noastră, dela Broșteni să aștepte la Răpciuni?

Necunoscutul interveni cu hotărîre lămurită și lămuritoare. Dela Broșteni până la Dorna vom face o zi întreagă, și anume tot cu trăsura noastră. De întors nu e nevoe să ne întoarcem pe plute până la Răpciuni, ca să vedem Durăul. Durăul putem să-l vedem acum la ducere, abătându-ne și dormind acolo, iar întoarcerea s'o facem pe alt drum, foarte frumos, drum nou și demn de văzut, pela Stănișoara spre Fălticeni, dela Borca. Iar cu plutele, numai dela Dorna până la Borca, partea cea mai frumoasă.

Ne uităm unul la altul, întrebându-ne din ochi:

— Ce zici?

O zi mai mult sau mai puțin pe drum, nu însemnează nimic. Tot avem de mers. E drept că întoarcerea merită să fie făcută pe alt drum, dacă e frumos, decât tot pe cel cuoscut.

Hotărîrea fu luată repede. Schimbarăm planul și direcția drumului. Nu mai mergem astă seară la Borca-Broșteni, mergem și dormim la Durău. Intoarcerea dela Broșteni-Borca la Oglinzi n'o mai facem pela Răpciuni, ci pela Stănișoara. Mânăstirea Neamțului rămâne de vizitat pe altă dată.

— Dar trebue să anunțați pe starețul Schitului Durău, că veniți cinci persoane: să găsiți paturi, zise străinul sfătos.

— Cu telefonul? Uf! Telefonul de aici îți duce vestea la Durău după ce ajungi acolo tu, care ai dat-o.

— Nu se poate. Telefoanele și telegrafele funcționează regulat, replică străinul, cu aer serios.

— Le cunoaștem noi.

— Nu se poate. S'o fi întâmplat vre-o excepție pe ici pe colo, reluă necunoscutul hotărît.

La plecare îi mulțumim de lămuriri, ne recomandăm. El își spuse numele și titlul:

— Inspector de telegraf și telefon.

— A! De aceea cunoașteți așa de bine localitățile pe aici! Umblați mult în toate părțile astea frumoase.

Tot de aceea apăra cu atâta căldură și bunele servicii ale telefoanelor stricate.

Asta nu-i-o mai spuserăm.

Dela Petru Vodă la Durău prin „Valea Largului“ spre Poiana și „Piatra Teiului“, piatră adusă acolo de Dracu, din creștetul Ciahlăului.

Pela 2 după amiază reluarăm drumul, scoborînd, pe o șosea tot așa de frumoasă, coasta muntelui Petru Vodă, prin pădurea de brazi.

Ieșim în *Valea Largului,* care ne duce la vărsarea pârâului în Bistrița. Trecem apa limpede de obiceiu, acum tulburată de ploi, în dreptul satului *Poiana Teiului,* unde ne oprim să privim vestita stâncă, adusă, după legendă, de Dracu tocmai din creștetul Ciahlăului, ca să abată cursul Bistriței, și scăpată acolo, în câmp, la cântatul cucoșului.

In drum spre *Piatra Teiului,* pe șoseaua satului, întâlnim trei țărance, în portul lor pitoresc, mergând cu furca în brâu și torcând mereu în mersul lor. Privelиștea, atât de sugestivă și caracteristică, merita să se păstreze *pro memoria.* Când văzură țărancele aparatul care le-a luat înfățișarea și acțiunea momentului, faptul se și împlinise. Au rămas consternate de mirare și de un fel de frică a necunoscutului și neînțelesului. Merseră câtva timp înainte, fără să întoarcă nici măcar capul; apoi se opriră în loc și se uitară lung după noi, de departe.

Din Călugăreni, lângă Poiana Teiului, vestirăm telefonic *Schitul Durău* de sosirea noastră. Dela Răpciuni, unde Bistrița se lățește ca să-și îndeplinească din larg lucrările ei industriale de cherestea, apucăm pe valea pârâului Schitului, urcând către Durău.

Apare Ciahlăul

Ceahlăul ni se arăta, dela Poiana Teiului, din când în când, în diferite metamorfoze. Proectarea stâncilor lui colosale pe orizont desemna pe albastrul cerului forme ciudate, totdauna pline de înțeles și fantazie. Din apropierea Durăului, parcă vezi ridicându-se în slavă ruinele uriașe ale unui castel medieval, linia impozantă a unei cetățui de titani, dărâmată de cutremur. Schițând cu creionul, din mersul trăsurii, conturul siluetei ce stăpânea priveliștea, o mână dibace, condusă de închipuire cultă, scoase, cu puține adăugiri de linii, sugerate de însăși înfățișarea realității, o schiță a unor mari fortărețe ruinate, așezate pe postamentul gigantic al muntelui.

In apropierea schitului, ploaia ne făcu să închidem trăsura. Priveliştea dispăru. Prin ferestrele landoului vedem șerpuind, printre brazi, apa limpede a pârâului. Glasul lui cristalin, iritat câteodată de stâncile grămădite în cale, ne cânta cântece vioae de munte; și goana lui grăbită la vale, în cascade spumoase, ne măsura panta ce urca trăsura, gata să intre în cuprinsul mânăstirii. Am făcut altădată drumul intrării în schit pe vreme senină și mi-a rămas în minte pitorescul delicios al răcoroasei liniști primitoare, cu întinsa pajiște verde, verde, mângâetor de verde, a împrejurimilor. Le-am văzut cu toții a doua zi la plecare, dimineața.

La sosirea noastră în Schit, ploaia încetă. Fiind încă destul de devreme, puturăm, după ce luarăm camerele

oferite la arhondaric, să facem pe lumină o scurtă plimbare pe ușoarele ridicături de coline înverzite de lângă Schit.

Impresii de Ciahlău în amurg.

Ce panoramă neuitată! Se apropia asfințitul soarelui. Perdeaua norilor fugători când ascundea, când desvelia de sub faldurile lor, aci albe, aci fumurii, aci portocalii, gălbui, roșiatice, violete, înălțimile sculpturale ale templului dumnezeesc, ridicat la cer ca sprijin și altar al sufletelor iubitoare de natură, de frumusețile și mărețiile creației.

In fața Ciahlăului, pe scena senină a largului orizont albastru al cerului liber, se juca impozanta dramă fermecătoare a „asfințitului", în mișcări grandioase de mase de nori colorați. Rămâi înlemnit în loc, și-ți plimbi ochii vrăjiți în toate părțile, sub stăpânirea unei stări sufletești ce-ți face inima să bată de o dulce emoție puternică. Ai vrea să nu mai treacă timpul; clipa fugătoare să se oprească în loc, închegându-se așa cum se află, într'un fulger de simțire vecinică. Dar viața „stă în schimbare", sufletul în neîntreruptă trecere a gândirilor legate de unitatea amintirilor personale. Momentul sboară, spectacolul admirat se schimbă. Farmecul trece, lăsând o nesfârșită urmă de vibrație emoțională în suflet. Tot ce ne stă în putință, spre a-l scăpa de peire, e rechemarea lui repetată în amintire, retrăirea voită în taina reculegerii noastre liniștite, când, cu ochii închiși, aruncând în neființă tot ce ne înconjoară, fixăm mintea asupra clipei luminoase păstrate în conștiință, și gustăm încă odată, și de câte ori voim, deliciul simțit în trecut.

In schitul Durău, o noapte.

Văzând călugării bătrâni dar voinici, unul din noi a cercetat, cam cât trăesc oamenii pe acolo. A aflat, ca din povești: s'ar fi găsind oameni și de o sută opt zeci de ani! Dece nu? In așa mediu, îți vine să crezi că omul ar putea să nu mai moară.

Cina o luarăm afară, în pridvorul arhondaricului. Ni se aduse apă rece dela fântâna ce curgea din piatră pe piatră în curte, lângă biserica așezată pe covorul verde al ierbei mărunte și dese. Mâncarăm privind Ciahlăul printre turlele bisericii. Masa ni se îmbogăți cu fructe proaspete, specialitatea locului: afine și smeură, aduse de muntence în cofițe. Avurăm și musafiri, ce s'au poftit singuri la resturi: niște câini prietenoși, cu priviri bune, simpatice. Cineva, care îi mângâia mai cu drag dintre noi, rămase dela ei cu dorința de a duce acasă un cățeluș de rasă ciobănească de munte. Preocuparea o urmări d'aci înainte în toată escursia și ne dete ocazii dese de cercetări pline de interes hazliu.

Părintele arhondar ne cinsti cu câte o cafea, și prelungirăm taifasul vesel și cam sgomotos, în râsete și glume, până când trebui să ne gândim că a doua zi o să pornim cam de dimineață.

O problemă, care a fost chibzuită și desbătută cu fel de fel de argumente serioase și umoristice, a fost: unde o să se țină peste noapte sacul cu restul merindelor. Inăuntru, în tinda arhondaricului? Poate să fie cald peste noapte. Afară? Poate nu-l mai găsim: câinii, oamenii... Nu știu cum s'a deslegat în definitiv chestia. Au fost hotărîri luate, reveniri asupra lor, schimbări, adăugiri, retractări, interpretări, explicări modificatoare, confirmări contradictorii — aproape o palidă imitație a reglementărilor și circulărilor explicatoare până la desăvârșită confuzie, ce plouă uneori cu grindină din fecunda imaginație birocratică a administraațiilor publice.

Momentul retragerii pentru culcare a fost un moment solemn. O întrebare gravă ne-o puneam, stând cu sfială în prag: O fi? Ori n'o fi? Din trecut știam că *sunt*. Dar mobilierul se înoise: saltele noui, perne noui, plăpumi noui — sau deloc — așternuturi noui — sau deloc. Dar paturile? Dacă ar fi fost și astea tot „deloc", încă ar fi rămas odăile. Și întrebarea: *o fi? ori n'o fi?*, pusă cu accentul tragic Shakespearian din *to be or not to be*, nu era de prisos. Impărțirăm între cele două odăi flacoanele de zaherlină. Luară doamnele camera cea mare cu trei paturi, mai curățică; domnii una micuță, alături, cu paturile fără așternut, și fără plăpumi, doar cu perne, cu perne destule, grămădite teancuri pela căpătâe, neîmbrăcate și pline de ghemoltoace care fugeau sub cap ca niște șoareci flămânzi închiși într'un sac. Presărarăm zaherlină și ne culcarăm, cum puturăm, învelindu-ne cu pardesiile Tot bine că ai un adăpost de oameni, și așa. Eram mulțumiți că, cel puțin în odaia de alături, doamnele, servite mai civilizat, se vor putea odihni mai bine.

Veselia lor, la început ușor de înțeles, începu să devină neliniștitoare, cu cât râsetele se continuau mai „înfundate" și se amestecau, din când în când, cu strănuturi cari aduceau explozii hilariante. Acestea găsiau și la noi ecouri de strănuturi involuntare. In zadar strigam în toate limbile:

— Tăcere!

Când se părea că totul s'a liniștit și începusem să ațipim, deodată toaca și clopotele schitului vestiră restrânsului popor de călugări ceasul rugăciunilor de noapte.

Somnul nu s'a lipit deloc de unii din noi. Ochii cari, neputându-se închide pentru odihnă, au avut fericirea să privească pe fereastră tabloul de noapte al Ciahlăului luminat de luna plină, au binecuvântat insomnia, și sgomotele clopotelor și cauzele de neliniște ale veghierii. Spectacolul feeric al castelului uriaș în ruine, sub vraja razelor de lună, proectat pe nemărginitul orizont senin al

cerului, dă sufletului sugestii de plăsmuiri și de gândiri pline de farmec. Hrana lor ideală susține puterile trupești, și dă spiritului, după veghierea nopții, prospățimea simțirii și agerimea pătrunderii, ca un excitant subtil și rafinat.

Dimineața în biserica schitului. Mediul și rugăciunea.

A doua zi de dimineață m'am dus să-mi răcoresc pleoapele obosite cu puțină apă rece dela isvorul fântânei din curtea bisericii. Privind împrejurul pernelor și așternutului, constatarăm că zaherlina își făcuse din belșug datoria. Micii vrăjmași negri, sprinteni în săriturile lor, demni scoborîtori ai acelora de cari basmele populare spun că, „o dată ca nici odată", se potcoveau cu nouăzeci și nouă de oca de fier și tot sburau până la cer, nu ne slăbiră așa ușor, cu una cu două. Ascunși în haine și bagaje, ne-au urmărit o mare parte a zilelor următoare. Frica de ei nu ne-a părăsit multă vreme în urmă. Ne obseda sub formă de sensații tactile picante, cu îndărătnicia unor ideosincrazii cutanee.

Până să se pună caii la trăsură, după ce luarăm laptele cald înainte de plecare, intrarăm să ascultăm puțin slujba religioasă și să vedem biserica. Tonurile răstite cari citeau supărat și cântau strident sfintele cuvinte ale cugetului religios, înfățișarea mai mult decât neîngrijită a călugărilor te făceau să înțelegi ce adâncă ușurare pentru un suflet evlavios, stă în mângâetoarea idee înaltă a lui Iisus, că Dumnezeu e spirit și că lui cu spiritul ne putem închina, ori când și *ori unde*. Ce grație divină să te poți apropia cu mintea de spiritul infinit în liniștea camerii tale, sau în tăcerea câmpiei, a pădurii, a muntelui, singur, netulburat de nimeni și de nimic, de nici o sensație de nici un fel, care îți abate gândul, dela cer spre pământ. O! Da, rugăciunea în templu poate să se ridice mai repede

la cer, când frumosul își întinde aripi eterate din toate părțile, în cântece înălțătoare, în vederi fermecătoare de artă. Și sufletul poate mai cu avânt să-și destinză sborul către cer, în tovărășia altor suflete, cu cari se simte legat armonic prin aspirații și credințe.

Din biserică trecurăm iarăși pela fântână, unde ne făcurăm provizia de apă rece pentru drum.

Iar Ciahlăul.

Seninul dulce al cerului, aerul curat și răcoros de munte, luminile dimineții îngânate de coloritul liniștitor al peisajului verde dinprejur, pacea adâncă, statornică, pătrunzătoare, ce domnia suverană în toată regiunea; arătarea măreață a Ciahlăului, vecinic același și totuși mereu altul, în schimbarea necontenită a vieții naturii, a luminii, a culorilor; aci râzător, sub mângâerea auritelor aripi sglobii ale aurorei, aci încruntat cu fruntea lui pietroasă în nori; aci melancolic și duios, ascultând poema negrăit de fermecătoare a amurgului; aci teribil, adunând fulgerele pe coama lui stâncoasă și răspunzând răcnetelor de tunet ale cerului; aci visător și poet, sub vraja privirilor pline de mister ale lunii, — toate te fac să părăsești cu greu acest isvor nesecat de emoții înalte, adevărată manifestare fizică a unei cugetări frumoase dumnezeești. Tot ce am văzut în urmă, a fost, fără îndoială, frumos, încântător, superb. Am văzut, în cele cinci zile următoare, una din regiunele muntoase cele mai admirabile, poate, din toată țara. Impresia Ciahlăului, chiar numai dela Durău, rămâne ceva aparte. Cu ce să-l compari? Comparația, ca să se facă în condiții drepte, trebue să o faci între egali. Puterea impozantă a Ciahlăului nu o poți pune alături decât cu cele mai covârșitoare emoții estetice, produse bunăoară de măreția munților din Elveția sau de infinitul sguduitor al oceanului.

II.

Dela Durău la Dorna, prin Borca şi Broşteni.

Pe Valea Bistriţei. Fiorii primejdiei şi ai sublimului.

Coborîm repede valea pârâului Schitului, petrecuți de dulcele cântec, murmurat de apa isvoraşului; ne venea să-i adresăm veselului drumeț curgător naiva întrebare drăguță, plină de filosofie naturală, a lui Goethe:

Pârâiaş cristalin,
De unde vii şi und' te duci?

Facem îndărăt, acum la întoarcere, calea dela Răpciuni-Călugăreni, şi de aci o luăm în susul Bistriței pela Popeşti către Borca şi Broşteni. Ni se spune că drumul e nesigur. Intrebam pe cine întâlniam mergând cu căruțele înainte ori venind la vale:

— Cum e drumul?

— Cam greu la podul cutare, ba la isvorul cutare, ba la vadul cutare.

Trecurăm fără primejdie, cu băgare de seamă, toate podurile, podețele, isvoarele şi vadurile. Nu se întâmplă nici o nenorocire. Emoțiile n'au lipsit, fireşte, pentru naturile mai sfioase, prea sensibile la nevoi. Drumul îngust trecea, pe unele locuri aproape de tot de marginea despre malul adânc al Bistriței. Necunoscutul controlor

dela Petru-Vodă avusese grija să ne spună:

— Pela Săvineşti şi Popeşti n'o să puteţi merge cu trăsura asta. Abia încape una mică de doi cai. Patru cai cam greu. E riscant.

Ideia pericolului prevestit făcea mai mare efect decât realitatea însăşi.

Cei care îşi puteau păstra libertatea spiritului — majoritatea convoiului, de altfel — aveau de gustat plăcerile contemplării unor poziţii pitoreşti încântătoare. Esclamaţiile de admiraţie răspundeau celor de frică, uneori se auzeau în acelaşi timp, se amestecau într'un concert straniu de emoţii opuse, cu discordanţe wagneriene.

— Ah! Ce frumos! Ia te uită!

— Oh! Ne răsturnăm. Opreşte birjar!

Câte odată priveliştea se impunea cu atâta putere de farmec privirilor, încât primejdia, reală ori închipuită, intra în umbră, se uita. Şi atunci acordul suna ca o dulce melodie sentimentală a unei opere italiene, mai ales din cele vechi:

— Ah, ce frumos!

Unele locuri ne aminteau poziţii din valea Oltului, altele vederi de pe Rin, de pe Dunăre, din Elveţia.

— Admirabil!

— Superb!

Ca să vedem mai bine, cei cari şedeam, în trăsură, cu spatele rezemat de capră, ne ridicam când în picioare, când în genunchi pe scăunel şi priviam frumoasele poziţii din faţă, şi din toate părţile.

— Admirabil!

— Superb!

Bistriţa şerpuia în ocoliri măreţe printre dealuri verzi, acoperite de păduri sau de păşune. Brazii înalţi se co-

borau pe alocurea, ca nişte pereţi de verdeaţă, până la marginea apei, oglindidu-şi vârfurile conice în undele repezi ale râului. Şi pâraele, pârâiaşele, isvoarele, gârlele, alergând în calea noastră, din toate văile, din toate culmile, către Bistriţa. „Atâta murmur de isvor" ne-a întâmpinat intrarea mai adâncă în regiunea munţilor! Parcă circulaţia vieţii ar bate svâcnind tot mai puternic în arterele pământului, cu cât te urci spre înălţimile trupului planetar. Munţii îşi arătau piscurile pe deasupra dealurilor, dând panoramei nota impunătoare a măreţei lor perspective.

La Borca.

Ajungând la Borca, trecerea podului din faţa văilor încrucişate ale Bistriţei şi Sabaşei, cu profundele lor deschideri de orizont larg, vesel, atrăgător; vederea clădirilor cochete ale administraţiei domeniilor Coroanei, cu grădinile şi inscripţiile lor îngrijite, te fac să crezi că intri într'o staţiune climaterică a unui centru de repaus, de reculegere, de sport, de escursii. Iar, după mulţimea plutelor, după sgomotul cherestelelor, te crezi într'un centru de muncă industrială îmbelşugată. Şi Borca este, în adevăr, şi poate să fie de toate acestea.

Ne-am oprit de am luat dejunul în pridvorul hotelului administraţiei, depunând o parte din bagaje — hainele — pe scaunele din sala teatrului ţărănesc şi pe scena lui. Destinat a ridica trebuinţele sufleteşti ale ţăranului la înţelegerea şi gustarea frumuseţilor literare şi muzicale, încercările acelui teatru de a duce binefacerile artelor şi către sufletul poporului din al cărui geniu a isvorît bogăţia de frumuseţi a basmelor, baladelor, legendelor şi poeziei populare, se vor socoti odată ca o întreprindere de valoare istorică, în desvoltarea generală a culturii naţionale.

Dela Borca la Broşteni. Simţirea intensă a contemplării colective.

După prânz, după ce mai lăsarăm caii să se odihnească şi mai schimbarăm câteva vorbe cu prietenii şi cunoscuţii întâlniţi în Borca, şi ne mai plimbarăm pe jos pe şoseaua satului, admirând grădinile şi curţile împodobite, mai mult decât aiurea, cu îngrădirea veselă şi pitorească a scoruşelor de aur, luarăm calea mai departe spre Broşteni.

Simţul estetic, ispitit de frumuseţea scoruşelor, deveni rapace. Unul din noi rupse câteva crenguţe de un roşu viu, strălucitor, ca nişte mărgele de foc, şi ne împărtăşi pe toţi din încântătoarea pradă, cu câte o rămurică, pe care o aninarăm la butonieră.

O fină şi scurtă bură de ploae, ca un perdaf rarificat de pulbere lichidă, ne stropi faţa, răcorind moleşala nămezilor, ca să ne trezească atenţia şi sensibilitatea pentru priveliştile ce urmau până la Broşteni, dealungul minunatului curs al Bistriţei.

Entuziasmul nostru nu se obosia, sporit mereu de simţirea multiplicată prin puterile comune ale mai multor suflete, unite în urmărirea frumosului. Exclamaţia unuia măria delectarea estetică a altuia, care răspundea la rândul lui cu noi observaţii, cu stimulente pentru alte avânturi agere în cuprinderea din toate părţile a clipei oferite de natură, odată pentru totdeauna în vieaţă. Fiecare vedea o particularitate, o trăsătură a tabloului, o întorsătură deosebită a perspectivei, o grupare trecătoare a elementelor peisajului, o nuanţă momentană a luminii dealurilor. Şi natura prinsă deodată de mai multe priviri, pline de adoraţie pentru minunile ei, îşi destindea generoasă taina frumuseţilor. Simţeam fiecare cu puterea obştească a sufletelor tutulor celorlalţi. Se făcuse parcă

un soiu de suflet colectiv, gata sà se impresioneze la fel de atingerile lumii din afară.

In apropierea Broştenilor, cursul Bistriţei îşi împodobia malurile cu spalierul pădurilor de brazi ce se coborau depe dealuri.

La Broşteni. Incă un prieten de excursie. Buna dispoziţie. „Beţia de aer". Păstrăvii în apele Bistriţei, sunt şi nu sunt. Şoaptele Bistriţei...

In Broşteni ne aştepta colegul B., naturalist, care acum, ca şi alţi ani, dearândul, îşi alesese Broştenii ca reşedinţă centrală de vară pentru excursiile lui ştiinţifice în munţi.

Ocuparăm camerele rezervate la hotelul aşezat în o cotitură a Bistriţei, cu o vedere panoramică asupra podurilor, asupra râurilor Bistriţa şi Neagra, şi asupra pădurii de pe dealurile din faţă.

Ne plimbarăm, pe poteca din pădure, pe malul opus al Bistriţei, în o bună dispoziţie neistovibilă. Colegul B. se simţia cam dezorientat şi strein în mijlocul glumelor noastre, formulate în cuvinte şi sentinţe, al căror înţeles complect era adesea un secret al societăţii noastre. După o vieaţă nomadă de câteva zile, vieaţă izolată de restul lumii, în plină natură, comunicând numai între noi anumite idei ieşite din o experienţă numai a noastră şi sentimente, şi griji, speranţe, iluzii şi deziluzii comune, ajunsesem aproape să ne făurim un limbaj al nostru propriu. El oglindia experienţa noastră, exprima fericirile şi... nefericirile noastre particulare, care nu aveau poate interes şi nici înţeles pentru altă lume. Nu numai numele lucrurilor era câte odată altul decât cel obişnuit, dar şi al persoanelor. Cineva dintre noi se numia, bunăoară, B-Mare şi altcineva B-Mic. Dece? O taină pentru omenirea întreagă, reprezentată atunci prin colegul B. Intâmplări, chiar banale, luaseră în „istoria universală"

a societății noastre călătoare, importanța marilor evenimente, cari trebuiau povestite oamenilor, ca să nu se uite, și deci povestite nu odată.

Devenise o adevărată *scie,* pentru bietul nostru coleg, povestirea împrejurărilor în care prietenul Haş își pierduse umbrela, pe drumul spre Borca. O biată umbrelă de escursie căzuse depe capră, și când Haş observă lipsa ei, trimise pe Avrum, într'o doară, s'o caute pe unde trecusem. După câteva minute de așteptare, birjarul veni cu ea, spre mirarea noastră exagerată, care îi făcu o primire de un entuziasm comic. Intâmplarea asta s'a povestit de o mie de ori. Şi mai totdeauna povestea se începea așa:

— Inchipuiește-ți, *mon cher...*

Buna noastră dispoziție a fost caracterizată bine de colegul B., cunoscător al minunilor vieții în plină natură:

— *Beție de aer!*

La întoarcerea spre hotel pentru masă, văzurăm niște țărani pescuind cu undița în apa Negrei, în apropiere de revărsarea ei în Bistrița.

— A! Păstrăvi! Ne gândirăm noi. La masa dela hotel să ne dea numai decât păstrăvi.

— N'are, ni se răspunse.

— Cum să n'aibă? Nu-s doar Bistrița și Neagra, ca toate apele de munte, purtătoare de păstrăvi?

— Da de unde?

— Ce fel „da de unde"? Intrebarăm noi, tot mai mirați. De unde s'aduc doar păstrăvi la orașe? Nu de p'aici?

— Ba de p'aici.

— Atunci cum nu sunt?

— Sunt, dar nu se găsesc.

— Dacă sunt, se găsesc.

— Nu așa ușor.

— Ce pescuiesc oamenii, dar? Nu păstrăvi?
— Cine știe?
— Să-i întrebăm.
— Nu, că se supără.
— Dece?
— Sunt atenți la mișcările undiței. Nu le place să-i tulburi.

Ne aduserăm aminte de întâmplarea dela Pipirig, și nu mai cercetarăm. Dacă n'am găsit brânză de Pipirig la Pipirig, cum o să găsim păstrăvi la Broșteni? Ne resemnarăm ca în fața unei legi fatale.

Trecurăm podețul Negrei. La podul cel mare al Bistriței, niște mese și scaune așezate într'o adâncătură, ne atraseră. Câțiva din noi rămaserăm să ne odihnim pe ele, contemplând curgerea râului. Ceilalți se duseră să comande masa și să îngrijească de provizia de drum pentru a doua zi. Băcănia cooperativei, instalată în hotel, nu se deschide mâine, duminică. Și apoi mâine o să plecăm foarte de dimineață: la șease, pe drum spre Dorna.

In dulcele amurg, senin și liniștit, ascultăm, depe pod, așezați comod pe bănci și la mese, susurul Bistriței, cântându-și cântecul vieții ei de nesfârșite schimbări, în cari se simte mereu aceeași, alergând mereu, cu alte valuri, cu alte unde, între aceleași maluri, printre aceleași dealuri, zărind mereu piscurile acelorași munți. Cui știe să-i înțeleagă viersul, câte nu spune ea din călătoria ei dela isvor, unde își privește obârșia înaltă în norii plutitori ai cerului, și până la mare, unde o duce dorul ei și o trage larga putere a Siretului și Dunării! Fără să deslușim spusele ei, îi ascultarăm glasul mângâios, alintător, ca un cântec de leagăn, ca un *nani, nani* duios și odihnitor.

Privirăm pe malul de dincolo, râpos, al Bistriței, femeile silindu-se, cu mare greutate, să strângă hășchiile de scânduri risipite pe marginea apei. Dela pod, pe

lângă albia Bistriței, în susul malului înalt, prin strâmtori pietroase, greu de străbătut, o cărare îngustă, anevoioasă ducea la un sat ce se vedea în apropiere. Nici n'ai fi gândit că pe acolo este drum de umblat, dacă n'ai fi văzut oameni trecând, cu o dibăcie sprintenă de capră, legănându-și ușor și ager corpul în cumpăneli echilibristice, cu toată povara traistelor și sarcina uneltelor ce duceau pe spinare și în mâini.

Frumusețea împrejurimilor și întăritoarea înviorare fizică deosebită a mediului ne sugeră și aici, ca la Durău, sub altă formă, întrebarea despre lungimea vieții oamenilor de pe acolo. Răspunsul obținut fu de un laconism foarte elocvent.

— Trăiesc mult oamenii pe aici?

— E, he!

— Dar... mulți din ei?

— O, ho!

După două zile de vilegiatură, prima masă mai îngrijită, luată în pridvorul hotelului Broșteni, ni se păru un adevărat deliciu gastric. Admirația și exclamările începură dela mastică. Ce mai mastică! Vine ciorba: Ce mai ciorbă! Smântână: Ce mai smântână! Perele: Ce mai pere! Mi se pare că nu prea. Toate au fost, de altfel, „ce mai" și „nu prea".

După noaptea dela Durău, unii din noi dormiră admirabil, în pat curat și moale. Pentru alții, micii dușmani negri, sprinten săritori, ai schitului, își găsiră momentul răsbunării sau poate, în felul lor, momentul de a-și arăta recunoștința că au fost aduși într'o localitate mai umblată, cu mai multă lume, cu mosafiri noui!

Ce mai noroc pe ei!

Plecarea din Broşteni. Noui planuri de drum. Când vom fi îndărăt la Oglinzi? Pe unde şi cum?

Toţi ne sculărăm de dimineaţă. Totul era gata de plecare, — afară de trăsură. Caii nepuşi, Avrum zăpăcit da din colţ în colţ.

I se încuiase poarta, n'avusese pe unde să iasă, caii n'avuseseră de mâncare, — tot felul de explicaţii, lipsite de raţiune suficientă lămuritoare. Am pierdut mai bine de un ceas din orarul drumului plănuit.

Şi socoteala noastră despre durata escursiei se cam schimbase de împrejurări. Contasem pe cel mult patru zile. Două se trecuseră, una vom face până la Dorna, alta dela Dorna îndărăt până la Broşteni sau Borca, cu plutele, de aici, în fine, alta, cu trăsura, până la Oglinzi. Ieşia o zi mai mult. Nici o supărare. Ba cu atât mai bine, în o privinţă. In altă privinţă, nu tot aşa de bine. Data întoarcerii acasă nu era deloc indiferentă, pentru unii din noi. Grija ei ne urmăria.

In Broşteni, poate ne vom opri numai timpul necesar ca să-l luăm şi pe colegul B., care ne însoţia în escursia dela Dorna, înadins pentru marea partidă de plăcere a întoarcerii pe plute; şi ca să luăm cu noi păstrăvii comandaţi hotelierului pentru ziua trecerii noastre îndărăt prin Broşteni. Mai mult nu vom rămânea. Calcularea zilei de întoarcere acasă revenia mereu în chibzuielile noastre. Prietenii H. îşi lăsaseră copiii la Oglinzi; aveau grija lor, deşi de altminteri nu îi lăsaseră singuri.

— Haide Avrum!

Ceasul de întârziere ni s'a părut un veac. Jidanul, simţind mânia noastră şi înţelegând ce ar face-o să isbucnească, tăcea, aştepta să treacă furtuna, abia îngânând încet, cu o sfială priincioasă, bine socotită, o vorbă două de scuză.

— Haide!

Valea Negrei. Unică în frumuseţe.

Curând după ce părăsirăm Broştenii, în susul râului Neagra, intrarăm într'o vale uimitoare, neînchipuită, o vale unică în frumuseţi pe pământul ţării româneşti, atât de bogat în frumuseţi pitoreşti.

Valea Negrii e neîntrecută. Parcă intri într'un parc mare, înconjurat pe alocurea din toate părţile de dealuri verzi, cu perspective încântătoare, şi străbătut de cursul neted al Negrei, un râu frumos, cu o albie egală, strânsă între linii aproape paralele, curgând pe o pajişte de grădină verde, aci în orizont deschis sub cer liber, aci pe sub umbră de arbori, brazi şi mesteacăni. In atâtea locuri te opreşti cu gândul şi îţi zici, oftând din fundul inimei:

— Oh! Aici să am eu o casă!

Trăsura trece şi vezi alt loc şi mai ispititor. Vederile se schimbă din drăgălaşe în mai drăgălaşe. Ocup locul pe capra trăsurii, ca să pot vedea mai bine, expropriind pe bunul prieten B., naturalistul care, în multele lui escursii de studii, văzuse locurile acelea de nenumărate ori. Ne da lămuriri la tot pasul. Ştia toate cotiturile, toate colţurile, toate vârfurile, cu numele şi însemnătatea lor. Dintre ceilalţi fermecaţi de natură, unul se aşezase în genunchi pe scăunelul de dindos de capra trăsurii, cu mâinile împreunate, ca în rugăciune; iar altul găsise mijlocul de a-şi face, din învelişul de dindărăt al trăsurii, un tron înalt de observaţie. Entuziasmul se înălţase, şi cu el ne urcasem şi noi pe poziţii înalte de contemplaţie.

După Dărmoxa, ne oprirăm la umbra unui copac, pe malul pârâului Negrişoara, să luăm o mică gustare, cât să ne ţină până la Panace, locul destinat prânzului.

Urcarea pe muntele Vânătul. Bura pulberii de argint în soare, pe culmea Vânătului.

O mică parte din drum trebui s'o facem, după aceea, închiși în trăsură. Ploua ușor. Soarele nu ne uită însă; apăru curând din nou pe seninul drumului său albastru.

Urcarăm muntele *Vânătul* pe o vreme de un farmec neuitat. Verdeața înflorită a colnicelor, a tăpșanelor, a văilor, a culmilor, a podișurilor; mulțimea culorilor, nesfârșit de variate, ce se ridica din iarba fină, înaltă, în lumina soarelui dulce; un nu știu ce aer de răcoroasă seninătate pătrunzătoare — transformau mersul încet al trăsurii, ce suia muntele, într'un fel de treptată și neîntreruptă ascensiune sufletească în regiunile visului. Parcă ceva din dorurile nerealizabile ale capriciului se isvodia aevea, într'o clipă fugătoare a vieții, coborîtă din vecinicie ca să se întoarcă din nou în ea, pentru totdeauna.

Un fenomen rar, de o ciudățenie frumoasă, răpitoare, ne-a fost rezervat pe vârful muntelui Vânătul. Din cer senin și plin de soare se lăsă deasupra noastră o fină pulberizare de mici stropi de bură, care licăria în zare ca infinit de multe punctulețe de mărgăritărele aeriane, — un cer de stele microscopice căzut în pulbere de argint peste lume. Țineam umbrelele deschise în același timp, și pentru ploae și pentru soare.

Pe culmea Vânătului, cât stete trăsura pentru odihna cailor, contemplarăm priveliștele munților depărtați și urmărirăm, în vale, drumul tovarășilor cari urcaseră pe jos o parte a muntelui și se coborau acum pe potecuțe ascunse în florile coastelor verzi ale dealului. Siluetele lor înălțau vieața inspiratoare a peisajului, adăugând la farmecul naturii, tonul simbolic al simțirii omenești.

Dela Panace la Dorna. — Muntele „Ousorul“ „Cam spune a ploae“.

In Panace, prânzirăm în casa ospitalieră a preotului. După dejun, pe când ne pregătiam de plecare, părin-

țele ne arătă în fundul zării, departe, muntele *Oușorul*, care își merită numele, după formă, — socotind, firește, diminutivul gramatical ca o glumă familiară a ironiei populare.

— Ăla e „calendarul" nostru.

— Ce fel?

— După el știm noi cum o să fie vremea.

— Ei, și cum o să fie?

— Cam spune a ploae...

— Nu ne pasă. Avem landou închis..

Urmarăm dela Panace în sus, spre Dorna, calea pitorească a munților, însoțiți și întâmpinați mereu de pâraie, de pârâiașe, vorbitoare în limba lor cristalină, și alergând repede, unul după altul, unul către altul ca să-și ducă parcă o veste dela piscurile granițelor țării, și să fugă cu ea în lume, s'o împrăștie, cu glasurile din ce în ce mai mari ale râurilor, în toată țara, dela munte până la mare.

Privirăm coroana munților ce despărțise regatul nostru de Austria, munți românești, cu nume românești, unii în Bucovina, alții în Transilvania, alții în Moldova: Călimanul, Pietrosul, Oușorul, Crețul, Muncelul, Scăricica..., și câți alții mai mari, mai mici, mai depărtați și ascunși, sau mai ieșiți în raza vederii.

Planuri de mers cu pluta dela Dorna Primejdia „Toancelor".

Mergem la Dorna cu planuri clare și hotărîte. O să ne oprim în Șarul Dornei, numai ca să regulăm pregătirea plutei pe a doua zi, și trecem să dormim în Vatra-Dornei, în Bucovina, sau Dorna-Vatra, cum îi ziceau Austriacii. Pentru facerea plutelor, aveam cui să ne adresăm, unei persoane bine cunoscute de unul din noi, și în stare să chibzuiască și să alcătuiască în cele mai bune condiții o plută, cu un cârmaciu destoinic, care să ne ducă fără niciun neajuns pela vestitele *Toance.*

— Cu un plutaş dibaciu, să n'aveţi nicio grijă, ni se spunea, când vorbiam de primejdiile de pomină ale trecerii plutei prin cotiturile stâncoase şi repezi ale *Toancelor*. Ca să ne încurajeze şi să ne asigure că pericolul călătoriei cu pluta nu mai este la Toance, şi că a rămas din groaza lor numai o legendă, ni se amintea vorba poporului din poezia:

Dela Dorna pânăla Vrancea
Nu-i loc rău ca la Bogancea.

Pela Bogancea fusesem şi anul trecut şi anul acesta, fără să ştim sau să aflăm din experienţă, că

...Nu-i loc rău ca la Bogancea.

— Dar dacă o ploua?

— Ei, ploae de munte. Aci te stropeşte puţin, or te răpăeşte o lecuţă; aci senin. La munte, nu poţi conta pe senin lung, dar nici ploile nu ţin mult.

— Deci „nu spera şi nu ai teamă".

— Şi apoi, o să se facă un fel de adăpost din scânduri pe plută pentru vreme de ploae.

Toate bune. Hotărîrea noastră învingea orce gând de împotrivire. Călătoria noastră, visată cu atâta drag, se va îndeplini — *coûte que coûte*.

Mânia fulgerelor, a tunetelor, a trăsnetelor, a ploii torenţiale, a căderii norilor.

Indrăsneala noastră parcă avu darul să provoace puterea elementelor naturii... O mobilizare treptată de mase de nori se scorni ca de comandă. De după munţi, de ici, de colo, din toate părţile, se ridicau încet, încet, şi manevrau demonstrativ, îngroşându-se, colosale corpuri de armată plutitoare a norilor. Aci albiau zarea,

sclipind ca nişte grămezi de coifuri argintii în soare, aci se încruntau amenințător, negri de electricitatea ascunsă, gata să ragă cu glasul de leu înfuriat al tunetului îndepărtat.

Contemplam desfăşurarea forțelor cerului cu interes estetic. Era o splendoare, defilarea lor. Rostogolirea, când mai domoală când mai grăbită, a uriaşelor grămezi de nori, purtătoare de fulger, pe deasupra capetelor noastre, da îndârjirii noastre parcă numai prilejul de antrenare pentru eventualitățile de a doua zi.

In urma noastră, cerul se îmbrăcase în mantia plumburie a norilor de ploae. Inaintea noastră, bucățile de azur hrăniau speranța că vom ajunge la țintă fără să recurgem la închiderea carapacei. Ploaia din urmă poate nu ne va ajunge. Dar spațiile albastre cari se jucară câtva timp cu noi de-a „v'ați-ascunsele", în curând dispărură de tot sub şirurile îngrămădite ale coloanelor groase de nori ce păreau că-şi schimbă jocul manevrelor în plan hotărît de răsboiu. Fugeau unele după altele, unele peste altele, cu iuțeli deosebite, și toate din ce în ce mai încruntate.

Răgnete surde, când mai scurte, când mai prelungi, începură să se audă. Se simția parcă greutatea cerului deasupra noastră. Unele mase de nori, apăsate de înălțimea straturilor de peste ele, se îndesau pe loc, fără să se scoboare, și apoi se scoborau îngroșându-se, prin condensare. Ca plumbul de vânat-negru și cu nu știu ce fel de luciri umbrite, de întunerec sclipitor, un val de munți plutitori ne da ocoale, parcă ar fi vrut să ne închiză drumul, după o strategie neînțeleasă, abia mişcându-se, încărcat de gânduri ascunse.

Răgnetele tunetelor se întețiră. Cu cât urcam mai sus pe Şarul Dornei, aproape de intrarea în Bucovina, spectacolul devenia tot mai impunător. Fulgerele, ca nişte săgeți de foc, brăzdară cerul. Zigzagurile înfiorătoare

ale unora se vedeau frângându-se în linii orbitoare de lumină albă-viorie, sfâşiind întinderea văzduhului dela un capăt la altul al zărilor. Tunetele răgeau înspăimântător şi se spărgeau cu răsunete înzecite, repercutându-se dela o margine la alta a cerului. Suliţele sburătoare ale fulgerelor urmate de groaznice detunări, despicau tot orizontul, care parcă se crăpa în explozia asurzitoare a trăsnetelor.

Priviam înmărmuriţi descărcarea puterilor suverane ale firii. Chiar şi în ochii celor mai fricoşi, se zăria farmecul priveliştii. Măreţia spectacolului da privirilor expresia unică a fricei învinse de vraja sublimului. Mă uitam cu un deliciu, rar încercat în vieaţă, când la teribilele frumuseţi ale prăpădului dinprejur, când la oglindirea lor în sufletele ce le contemplau cu ochi speriaţi dar răpiţi de admiraţie.

Trăsura urca încet. Caii se opriau câte puţin, din când în când. Ne gândiam că poate curentul de aer, făcut de mersul trăsurii, să nu abată direcţia fulgerelor asupra ei. Totuşi, părerea cuminte de a închide landoul n'a fost ascultată. Ce mijloc de apărare se putea găsi în faţa cerului răsvrătit în mânie groaznică? Suntem în puterea lui. Cel puţin, dacă o fi să pierim, clipa de farmec a sublimului să ne fie cea din urmă scăpărare de conştiinţă a sufletelor noastre pe pământ. Inainte cu Dumnezeu!

Din înălţimea unui vârf de munte, din stânga noastră, un nor plumburiu îşi scoborî întunecoasa-i greutate de balaur încruntat. Ce negru şi ameninţător se lăsă din fundurile văzduhului!

Un ţăran, care călăria de mult în urma trăsurii noastre, vorbind din când în când cu noi, dete călcâe calului, şi luându-şi pălăria în mână, trecu repede pe lângă noi. Ne arătă norul:

— Piatră.

Şi fugi înainte, în goana calului, cu capul gol.

Norul se scobora, prelungindu-se pe coasta muntelui și prefăcându-se în ceață rară către marginea lui despre pământ. Și ne minunam ce frumos mângâe ceața aceea panta dealului, întrebându-ne încotro o să apuce și încă admiram acest sbor eteric al perdelei fine de gaz plutitor, când simțirăm câteva picături mari și grele.

Abia apucarăm să zicem:

— Să închidem trăsura!

Picăturile mari și grele se îndesiră și pocnituri tari de piatră răpăiră peste noi. Ne ajunsese norul, ne cuprinsese, eram în el, tocmai pe culmile *Șarului Dornei.*

Până să închidem repede trăsura, puhoiul ploii, amestecat cu torentul grindinei, avu timp să năvălească pe noi și să ne arate că landourile închise nu folosesc la nimic, pe ploae, în momentul când... sunt deschise. Birjarul avusese grija să ia toate precauțiile necesare, ca să ne dovedească ceva și mai important, că trăsurile închise nu folosesc așa mult pe ploae, nici când sunt închise. Pe fereastra din stânga, tocmai de unde venia ploaia, apa intra ca din râu. Lipsia geamul, pe care îl scosese deșteptul de Calman-Centaur încă dela Tg.-Neamț, ca să-l pue numai la nevoe mare, adică bunioară ca în momentul acesta, când astupam fereastra cu haine.

A fost o clipă grea de mare strâmtoare. Caii stătură în loc, sub loviturile îndesate și întețite ale grindinei. Urla spațiul, posomorît, de ciocnirea puhoiului de piatră căzută din văzduh și isbită de pământ cu repezeală puternică. Parcă se prăbușiau cataractele cerului, sfărâmate în cascade grozave.

Doamnele, tulburate, strigau:

— Să tragă la un adăpost! La o casă de om! Nu putem sta în potopul ăsta de grindină!

Ceilalți ziceau — Inainte!

Deocamdată, în clipa aceea de crudă grăbire încolțitoare, nu se putea aduce la îndeplinire nici una nici alta

din dorințele opuse. Caii nu mai mergeau. Și adăpost de casă de oameni nu se zăria pe nicăiri.

Trăsura, când putu să pornească, înainta încet și se mai opria câte puțin sub avalanșa infernală a căderii norului de piatră.

Noroc că prăpădul se termină, odată. Ne mirarăm că, după ceasornic, nu ținuse așa mult. După măsurătoarea impresiilor sufletești, a durat o vecinicie.

Când puturăm să privim mai liber, pe ferestre, straturile de piatră mare albiseră drumul și tot câmpul. Ploaia urma să cearnă mai potolit și din ce în ce mai ușor. Mânia înfiorătoare a tunetelor, cu scăpărările tresăritoare ale fulgerelor, încetase, de când furia cerului începuse să se descarce sub formă de grindină.

Liniștea apărea din nou, treptat. Picăturile se micșorau, se răriau. Ploaia se prefăcu în bură ușoară.

Repede se desfăcu, ruptă de vânt, perdeaua subțiată a norilor, și petece de azur aduseră din nou în suflete seninul lor plin de speranțe asigurătoare.

Ne mângâiarăm și noi, ușor.

— Nu e nimic. A fost o furie... A trecut.

III.

Dela Dorna îndărăt spre Broşteni...

PLAN ŞI REALITATE.

Planul: până la Broşteni, cu pluta...
Realitatea: până la Panace... prin noroi şi ploae, cu trăsura.

Necazul şi Hazul.

Iar glumele necăjitoare ale naturii. Ba da, Ba nu.

Comandăm întocmirea plutei pentru a doua zi. La 10 dimineața vom fi îndărăt la Vatra Dornei și vom porni din Dorna cu pluta spre Broşteni.

Curând după intrarea în Vatra Dornei, un curcubeu grandios încinse tot cerul. Il privirăm încântați, ca pe un sol de pace. Se însenină de tot. Ne puturăm plimba prin oraş, și ne culcarăm liniştiți că a doua zi, luni, ne vom vedea visul cu ochii, drumul cu pluta până la Broşteni.

Unii din noi dormiră duși, după oboseala drumurilor și a emoțiilor. Alții — oh, alții nu putură închide ochii; și aceștia ascultară toată noaptea. Ce au ascultat ei toată noaptea, e de necrezut, și totuși adevărat. Au ascultat, un fenomen natural de altfel nu tocmai extraordinar; ba chiar cam obişnuit, prea obișnuit, neaşteptat de obişnuit, şi deci, prin aceasta, devenit aproape extraordinar. Au ascultat sgomotul monoton, neîntrerupt, îndelung, al unei ploi neîncetate, cu răpăeli, până dimineața. Cei cari s'au deşteptat la ceasul obișnuit al dimineții, n'au

mai auzit nimic. Povestea tovarășilor trudiți de insomnie o vedeau, firește, adeverită de străzile și trotuarele ude, și mai ales de albia crescută a râului Dorna, ce se zăria depe fereastra hotelului.

Dar acum era senin. Ce a fost, a fost. Acum, hai cu Dumnezeu înainte! Pluta ne așteaptă la Dorna.

Mai cumpărarăm câteva provizii de drum; și, la ceasul 9, pornirăm, cu două trăsuri de piață, din Vatra Dornei. Landoul nostru nu mai era cu noi. Däduserăm ordin strașnic lui Avrum ca, luni des de dimineață, să se întoarcă numaidecât la Broșteni, și să ne aștepte acolo, odihnind și hrănind bine caii, ca să poată ține apoi la drumul spre Oglinzi, unde voiam să ajungem cât mai curând posibil.

Avrum, deștept și supus, mai supus decât la plecarea din Broșteni, poate tocmai ca să repare greșala de acolo, a găsit cu cale să plece chiar duminică seara din Dorna, să mâie noaptea în Panace, și de acolo să plece luni dimineața, ca să ajungă mai devreme la Broșteni. Era negreșit, o îndeplinire inteligentă a gândului din ordinul dat de noi.

Pe drum, între Vatra Dornei și Dorna, ne întâlnim cu o trăsură, din care un domn ne făcu semn să oprim.

— D-voastră ați comandat, pentru azi la 10, o plută, ca să mergeți la Broșteni?

— Da, noi.

— Tocmai pe d-voastră vă căutam. Veniam să vă spun că e cu neputință să se plece cu pluta, nici azi, nici mâine, și poate o săptămână și mai bine, de azi înainte.

— Dece?

Intrebarea avea alt înțeles decât cel obișnuit, și exprima ceva mai mult și mult mai grav decât mirarea și surpriza.

— Ploaia torențială de azi noapte, care a fost probabil o rupere de nori, a umflat peste măsură albia Bistriței.

In multe locuri apa s'a revărsat din matca ei. E inundație. Torentul a smuls plutele legate de țărm, le-a luat în fuga valurilor, le-a rupt, şi a umplut, cu scândurile lor risipite, tot lungul malurilor și toate podurile. ...Nu e chip. Nici de gândit... O săptămână și mai bine, d'aci înainte, poate să treacă, până să se limpezească albia Bistriței pentru trecerea liberă a plutelor.

Ne uitarăm unul la altul.

După o lungă pauză de tăcere perplexă, se formulă sugrumătoarea întrebare a ananghiei:

— Ce e de făcut?

. . . .

Va să zică.... visul nostru, alintat cu atâtea drăgălașe împodobiri ale închipuirii, dorul nostru de poezia dulce a plutirii line pe Bistrița, sub mângâetoarea privire a lunei pline — s'a dus!!

Regretul pierderii unor plăceri estetice, mult dorite, fu, în momentul acela, repede înecat în preocuparea practică îngrijorată:

— Ce facem? Cum ne întoarcem până la Broșteni?

Cerul se închisese din nou a ploae. Sperând că, poate, Avrum o fi având obiceiul — ce bun ni se părea, de astă dată, acest obiceiu — să nu execute precis ordinele primite, spuserăm birjarilor să mâne înainte mai repede la Casa Vămii dela Dorna: poate vom avea norocul să apucăm încă landoul. Poate spiritul practic al jidanului, inspirat și de interesul lenii, l-o fi sfătuit să nu plece, văzând vremea urîtă, așa de amenințătoare.

Dela casa vămii aflarăm că landoul trecuse pe acolo spre Panace, încă de aseară.

— Să telefonăm la Panace, ca să-l oprească acolo! Să telefonăm la satele din drum, ca să-l întoarcă îndărăt.

— Să telefonăm!

— Alo! Alo! Alo! De zece, de o sută de ori alo!

Tăcere.

— Alo! alo! alo!, de 200 de ori, de 500, de 1000 de ori alo!

Tăcere.

Şi acum răsună în urechi.

— Alo! alo! alo! alo!...

Şi de câte ori mă gândesc la fosta vamă a noastră dela Dorna, parcă văz pe bieţii slujbaşi amabili, doritori de a ne servi, schimbându-se unul după altul, ca să învârtească aparatul soneriei de deşteptare al telefonului şi să strige, până li se roşia faţa:

— Alo! alo! alo!....

Se cercetează la primărie, se fac investigaţii; se constată: telefonul nu funcţionează. Linia a fost stricată de as-noapte.

— Să trimitem pe cineva călare după trăsură.

— Cine ştie unde îl găseşte pe Avrum, şi când soseşte cu el aici!

— Vom aştepta.

— Unde dormim?

— Şi pe urmă, dacă îl aduce dela Broşteni până aici, poţi să te întorci, cu caii obosiţi, imediat la Broşteni? Şi când o să poţi pleca, apoi, dela Broşteni, înainte, cu aceiaşi cai?.... Când o să ajungem la Oglinzi?

— Nu e chip! Să renunţăm la trăsura noastră, cu Avrumul ei, cu tot.

Dar atunci, din nou întrebarea ananghiei:

— Ce e de făcut?

Criticăm trecutul, ca să explicăm necazurile prezentului; proslăvim trecutul, ca să ne împăcăm cu greutăţiie prezentului. Date pentru o filosofie a istoriei...

Până să ne vină idei noui, se începură obişnuitele corectări ale trecutului, inspirate de necazurile prezentului supărător.

Prezentul nu este fiul trecutului? Trecutul n'a stat odată în puterea noastră, pe când era «prezent»? Dacă trecutul ar fi fost altfel, și prezentul ar fi fost *altfel*. Şi acum refăceam în minte și îndreptam hipotetic ceeace fusese odată și nu se mai putea schimba acum, ca să plăsmuim posibilitatea unei alte stări mai bune decât cea de față.

— Dacă opriam landoul aici, ce bine era!

— Se înțelege! L'am fi luat cu noi pe plute.

— Dacă sosiam cu o zi, cu o jumătate de zi mai de vreme la Dorna, am fi putut face și partea escursiei cu plutele.

Şi găsiam cauza încurcăturilor noastre.

— Nu trebuia să ne schimbăm planul croit la început. Ne-am luat după necunoscutul ăla dela Petru-Vodă, și, în loc să venim drept la Broşteni și de acolo la Dorna, am pierdut o noapte la Durău.

După ce refăceam astfel evenimentele istorice, schimbând ordinea faptelor și lanțul cauzalității imutabile, imaginația întorcea foaia întâmplărilor posibile din cartea destinelor, și ne zugrăvia, în locul prezentului acesta nemulțumitor, altul și mai rău, îngrozitor, dacă lucrurile nu ar fi fost în trecut așa cum au fost...

— Inchipuiți-vă că ruperea teribilă a norilor de asnoapte și căderea torențială de apă, ca o furioasă Niagara, s'ar fi întâmplat cu o jumătate de zi mai târziu, după îmbarcarea noastră pe plute.

Ne vedeam pluta mânată repede, cu putere neînvincibilă, de torentul valurilor, împinsă din urmă de sfărămăturile plutelor luate de puhoiu, isbită înainte de stâncile malurilor râpoase și întortochiate ale Toancelor. Iar noi, în vâltoarea valurilor încărcate de scândurile plutelor sfărâmate, repezite asupra noastră, sub răpăiala căderii cerului prefăcut în scoc de moară. Ieșiți or scoși la mal, mai mult morți decât vii, și poate chiar vreunul din noi...

— Destul!...

Pecând acum, iată-ne toți în ființă, la adăpost, în vestibulul larg al casei Vămii, vorbind cu oameni amabili, între cari găsirăm și cunoștințe din Iași.

Iată și un „cuțu" drăguț de munte, un dolofan de cățel lânos, gulerat alb la gât, vioiu și neastâmpărat, cu priviri simpatice. Latră și ni se rostogolește la picioare. Lâna lui moale, mătăsoasă, stufoasă, te invită să-l mângâi. Alintările lui de copil sglobiu te fac să te joci cu el.

Gândul vechiu de a duce acasă un câine frumos de munte se trezi în unul din noi.

Grijile situației generale a societății noastre rămaseră un minut uitate în fața jocului vesel cu cățelușul. Contrastul dintre gravitatea lor posacă și glumeața seriozitate a căutării unui „cuțu", n'a fost desigur fără efect, a servit poate de *primum movens* al tendinței de reacție a spiritului care căuta prilejul să-și reia libertatea și puterea de a se ridica d'asupra neajunsurilor plicticoase, deși trecătoare, ale momentului.

Dela Dorna la Panace, cu trăsura, prin lapoviță și noroiu. Dealungul Bistriței revărsate, cu poduri și plute sfărâmate.

Soluția se găsi și hotărîrea fu repede luată. Plecăm la Panace chiar cu trăsurile care ne-au adus dela Vatra Dornei la Dorna. Erau trăsuri de piață cu doi cai, poate nepregătite pentru un drum mai lung. Dar caii păreau buni; birjarii, tineri, deci buni-bucuroși, poate, să se înhame curajos la o hotărîre luată așa deodată. O aventură și pentru ei. Poate vor cere mult desigur. Fie. Dăm cât or cere. Alt mijloc nu ieșia la orizontul gândirii și închipuirii noastre.

Planul nostru era: să căutăm în Panace alte trăsuri pentru Broșteni.

— Dar vom găsi?

— E, he! Ba bine că nu!

Optimismul neclintit al colegului B., se întemeia pe

lunga lui experiență și pe multele lui cunoștințe, bune, în Panace și împrejurimi.

Prinserăm curaj.

Ploaia măruntă începu să cadă din nou, statornică, împânzind, cu umezeala ei, tot mai rece, orizontul întreg, tot mai jilav. Intre cer și pământ se întinsese vălul închis cenușiu al nesfârșitului element primordial, din care întâiul filosof a Greciei vechi, *Tale* — sau, cum îl numiau Grecii, Thales (sau, romănizat, într'un fel, Talete) — credea că a luat ființă și s'a desvoltat lumea cu tot ce este în ea, și pământul și aerul, și chiar focul. Acum se părea că toate lucrurile și lumea întreagă tind să se întoarcă la obârșia lor dela început, să intre din nou în sânul elementului din care s'au născut, să se prefacă în apă.

Apă, apă, apă și iar apă, mereu apă, pretutindeni apă, în cer, în spațiu, în aer, pe pământ, pe trăsuri, în trăsuri, în tindele caselor, pe umbrele, sub umbrele, pe haine și sub haine.

Birjarii, deși tineri, înțeleseră situația și profitară. Binevoiră a ceda stăruințelor noastre și a ne lua să ne ducă la Panace, cu întreit prețul obișnuit.

Priveliștea, cât puteam să o vedem de sub coșurile trăsurilor, mâzgălia o panoramă ce avea nevoe de multă fantazie, ca să devină interesantă; de un ciudat simț artistic decadent, ca să pară frumoasă; și de o dragoste afară din cale de oarbă, de natură, ca să placă. Drumurile își uitaseră menirea lor obișnuită. Prefăcute în strat gros de noroiu, țineau roțile trăsurilor și copitele cailor în loc. Inaintam greu, ca în coșmarele când visezi că ești urmărit, și că fugi, și că dai din picioare, dar nu înaintezi. Urcușurile le ridicam cu greu, dar și mai greu coboram povârnișurile. Totuși nimeni nu îndrăsnia să se dea jos din trăsură în apă, ca să mai ușureze sarcina bieților cai.

Dela o vreme, ploaia se mai opri, și puserăm să se

lase poclitele, ca să privim mai liber drumul. Râurile, râulețele, pâraele, pârâiașele, isvoarele, toate ieșiseră din matca lor, invadaseră câmpiile, șoselele; rupseseră pe alocurea podurile. Prăpădul inundației ne întâmpina pretutindeni în cale. Treceam uneori pe șesuri de apă, întinse între dealuri, ca pe lacuri îngrădite în ziduri uriașe de verdeață. Pe albia Negrei, plutele sfărâmate își lăsaseră împrăștiate dealungul malurilor, membrele lor de scânduri desprinse.

Haz de necaz. Cântecul „Nanetei".

Cu cât înaintam, contrastul între vieața noastră internă și înfățișarea monotonă a mediului, creștea. Melancolia ruinelor semănate de furia nebună a elementului a-toate-născător, după filosoful Tale, se prefăcea în poftă de glume. Ne tachinam soarta. Făceam haz de necazul nostru.

De zile întregi ne tot urmăria și ne suna în urechi un cântec învățat, cu o lună înainte dela niște țigani lăutari proști, pe Ciahlău, când ne-am dus acolo cu prilejul serbării de inaugurare a nenorocitei prime cabane.

Naneta este bună
Naneta este rea...

Ni-l cântaseră lăutarii, cu accentul lor hazliu-țigănesc, pocind pronunțarea populară a cuvintelor:

Naneta iaste bună
Naneta iaste ră....

de atâtea ori, așa de des, așa de mult, că efectul anost de „scie" al bieților aezi caraghioși se prefăcuse, mai târziu, într'o amintire de o putere de reviviscență încăpățânată. Ne treziam cu ea, când cu gândul nu gândiam, și ne pomenim, când unul, când altul fredonând încet, în neștire:

Naneta iaste bună
Naneta iaste ră....

Ca un fitil aprins într'o erbărie explozibilă, primele intonări, primele cuvinte făceau să circule prin sufletele tuturor tovarășilor de escursie aceeași impresie, care atingea rezortul mecanismului sufletesc al amintirilor, organizate în lanțuri de mișcări automatice; și pe rând, unul câte unul, începeau toți să cânte:

Naneta iaste bună,
Naneta iaste ră...

De astă dată, cântecul devenia uneori eliptic, se auzia numai

. . . .
Naneta iaste ră!...

In mintea noastră, „Naneta" se prefăcuse în simbol: însemna natura prigonitoare, însemna vremea rea, însemna ploaia și inundația, gârlele revărsate, ruperea podurilor, sfărâmarea plutelor pe râuri, nimicirea planurilor noastre de plimbare poetică cu plutele pe Bistrița, însemna întoarcerea noastră prin lapoviță îndărăt, pe același drum, aproape de nerecunoscut, spre Panace.

IV.

La Panace

Gospodăriile ospitaliere în luptă de întrecere. Care mai întâi? Care mai mult? Necazurile vieţii înecate în marea de linişte cuceritoare a simpatiei şi artei.

In gazdă, ba la Părintele, ba la Invăţătorul.

Cu cât ne apropiam de Panace, o idee veselă ni se impunea.

— Ce ar fi, să tragem tot la Părintele M.?

— Ieri am luat prânzul la el, pe neașteptate. Azi tot la el, și mai pe neașteptate... Bună idee!

— Și cine știe, dacă nu l-om lua și mâine, încă și mai pe neașteptate...

— Să ne abonăm la el, pentru orice prânz, pe neașteptate!

Râdeam singuri de noi înșine. Ne luam soarta în zeflemea.

Ajungem. Porțile închise.

Colegul B., ca „mai de gazdă", se dete jos din trăsură, le deschise. Intrăm, trecând pe lunga intrare îngrădită a curții largi, așternute cu un frumos covor de verdeață deasă, măruntă, de munte.

Deși întinderea orizontului în care privești regiunea satului, te face să te crezi la șes, la Panace ești chiar în munți, la o înălțime de vreo mie de metri, cam ca la Petru-Vodă.

Părintele nu era acasă. Un tânăr, o rudă a lui, ne spuse că se află la cumnatu-său, Invățătorul. Cum să intri în

căminul omului, fără să fie el acasă? Așteptarăm ca tânărul să vestească, într'o fugă, pe Părintele. Ni se aduse răspuns că suntem poftiți cu toții la Invățătorul, acasă.

Ne suim în trăsuri, să mergem acolo. Inainte de a isprăvi de străbătut lunga intrare a curții, dela cerdacul caselor până la poartă, iată Părintele sosind într'un suflet.

— Vă rog... Rămâneți.

— Am fost chemați la d-l învățător.

— Nu se poate... Rămâneți la mine...

Intoarserăm trăsurile, dela poartă spre cerdacul casei. Până să ne dăm jos din trăsuri, iată alergând d-l Invățător, un tânăr inimos și energic.

După o scurtă șoaptă, cam hotărîtoare, cu Părintele.

— Vă rog să veniți la mine. Am totul pregătit...

Doamnele nu părăsiseră încă locurile din trăsuri, domnii ședeau cu un picior pe scara trăsurii, cu altul pe pământ, iar colegul B., „ca mai de gazdă", se coborîse și mijlocia o înțelegere între preot și învățător.

Noi ne întrebam din ochi, în tăcere. Ce facem? Unde mergem?

Cu o zi înainte, fusese în Panace alegere de primar, se petrecuse totul în bună înțelegere cetățenească, Azi, bucuria succesului fără luptă mărise în așa grad bunăvoința și buna dispoziție, de altfel obișnuită, a ospitalității, încât se prefăcuse în o luptă aprigă între preot și învățător: cine să ne găzduiască?

Un moment învățătorul învinse din nou. Trăsurile cârmiră să întoarcă iar către ieșire, ca să mergem la casa școlii. Dar Părintele, mai tare „pe poziție", fiind chiar în curtea lui, opri exodul.

— Nu se poate.... Nu se poate....

Nouă ne era cam foame, și principiul *j'y suis, donc j'y reste* ceru cuvântul. Ne coborîrăm, optând în tăcere pentru Părintele. Primirăm însă bucuroși invitația învățătorului de a lua, după prânz, un ceaiu la el. Asta

era un succes diplomatic al parlamentării colegului B.

— Pe vremea asta rece și umedă.... un ceai cu rom!

Dela Panace la Broşteni... Când plecăm? Cum plecăm? Trăsuri sunt şi... nu sunt. Lupta de întrecere ospitalieră între gazde.

In chibzuiala noastră, ceaiul învățătorului trebuia să-l luăm curând după prânz, ca să putem pleca numaidecât înainte, la Broşteni. O amabilă amenințare a ospitalierului dascăl, transmisă prin radioasa veselie a neasemănatalui prieten B., ne umplu inima de speranță.

— Dacă nu ne ducem să luăm ceaiul la el, nu ne face rost de trăsuri pentru Broșteni.

Trăsuri pentru Broșteni!... Iacă marea anangbie, care ne-ar fi făcut să primim nu numai un ceaiu cu rom, dar și tort cu șampanie.

In timpul acesta, masa se pregătia. Și, pe când se pregătia masa, se chibzuia rostul trăsurilor de plecare. Și, pe când se chibzuia rostul trăsurilor de plecare, zarea se întuneca din nou, de toate părțile, cerul se închidea în vălul plumburiu, ale cărui nuanțe variate îl învelia statornic ca o haină de toate zilele.

Ploaia începu, tot liniștită și răbdătoare: n'avea nicio grijă să se grăbească, ca să-și isprăvească treaba. Așezându-ne la masă, vorba despre rostul plecării veni cea dintâi la rând.

— O să fie cam greu, pe vremea asta, spuse Părintele încet, așa, ca pentru sine, privind vag în văzduhul împuhoiat de rețeaua pulberii dese a ploii mărunte și a ceței.

Vorba Părintelui, aruncată în treacăt, pe nebăgate în seamă, ca o șoaptă tainică venită de nicăieri, din nimic, sună groaznic, ca o trâmbiță sinistră a judecății de apoi.

— Drumurile-s desfundate, podurile mai toate sfărâmate...

Ne uitam unul la altul, cu dumicatul uitat în furculiță,

înghiţind în sec cuvintele ce cădeau grele pe tacâmuri şi farfurii.

— Numai nişte cai buni, voinici, odihniţi, ar putea să vă ducă până deseară la Broşteni.

Amicul B. ne zâmbia încrezător:

— Face el Ţ. (învăţătorul) rost.

— Şi apoi trebuiesc şi nişte trăsuri bune, închise, adăugă Părintele. Cum o să mergeţi atâta vreme în ploae?

— Păi, nu sunt aşa trăsuri pe aici, întrebarăm miraţi?

— Ba are una d-l cutare, dacă o vrea s'o dea.

— O dă, ne asigură bunul prieten B. Eu îl cunosc bine. O să-i scriu un bilet, chiar acum.

— Dar trebuesc două trăsuri. A lui cumnatu-meu n'are poclit; e un brec.

— Nu face nimic, ne urcăm bărbaţii în brec. Trăsura închisă va fi pentru doamne.

Bunul nostru B., trimise biletelul domnului Cutare, şi răspunsul fu că domnul Cutare ar da trăsura cu cea mai mare plăcere, dar... tocmai atunci s'o întâmplat... nu ştiu ce s'a întâmplat trăsurii or cailor. N'am mai dat atenţie cauzei ce urma ca explicaţie, după teribilul dar...

Loviţi în iluziile noastre, căutarăm să aflăm exact rostul chibzuit de învăţător. Trimiserăm să-l întrebe. El nu putu veni însuşi, se ocupa cu pregătirea ceaiului, dar ni se aduse ştiri destul de lămurite. Brecul ne stă la dispoziţie. Se caută numai nişte cai, prin sat, pentru brec, şi încă o trăsură.

— Păcat că tocmai acum s'a îmbolnăvit iapa lui cumnatu-meu lămuri Părintele; altfel n'ar mai fi nevoie de căutat cai prin sat. Mai are el şi alţi cai, afară de iapă, dar unul din ei are o bubă la picior, din pricina potcoavei. Şi ce să faci numai cu un cal?

Dar găseşte el alţi cai prin sat. Numai — adaugă Părintele, după o pauză, mai încet, privind cerul, — o să fie greu de mers. Dacă ar mai sta barem ploaia asta

puțin, dar n'are semne de stat azi, își replică singur, uitându-se spre uriașa cupolă întunecată a „Oușorului", ca și cum ar interpreta un semn misterios al muntelui prevestitor. Poate pe mâine să mai stea. Azi nu.

Situația se descurca bine de tot. Aveam la dispoziție pentru întors, deocamdată, un brec fără cai: lucru sigur. Alt lucru sigur: o ploae ce n'avea de gând să stea toată ziua. Iar în stare de nădejde, cu posibilități problematice de realizare: încă o trăsură cu cai, firește — și cai pentru brec.

Din astfel de premise pozitive concluzia practică se impunea. Ne temeam s'o formulăm... Credeam că dacă n'om recunoaște-o formal în cuvinte, va rămânea numai în spiritul nostru, ca o creație a închipuirii, și nu va avea putere asupra realității. Părintele, care avea pe semne alte îndemnuri sufletești, deosebite dacă nu poate chiar contrare, de ale noastre, nu se sfii, ba chiar simți o plăcere să exprime inexprimabilul:

— N'o să fie chip să plecați azi.

— Cum? Dece?

— N'o să se poată găsi cai așa repede. Oamenii sunt duși de pe acasă. Abia de seară se întorc.

— Atunci?

— Rămâneți aici. La mine, slavă Domnului, e destul loc pentru toți, și pentru mai mulți decât pentru d-voastră.

— Să vedem ce zice T..., întrerupe amicul B., care încă se lupta cu fatalitatea.

Se căută să se afle îndată ce zice și T., învățătorul. Invățătorul zicea ca și preotul. Când școala și biserica sunt de acord într'o acțiune, cine îndrăsnește să se abată dela drumul croit de puterile lor hotărîtoare?

Singura deosebire de păreri, între învățător și preot, era că preotul ne invita să dormim la el, iar învățătorul susținea că e rândul său acum să-și facă datoria ospitalității și că trebue numaidecât să dormim în casa lui.

Incepusem a crede că am căzut victima trebuinței sufletești de găzduire a celor doi factori culturali ai satului Panace, reprezentați de minune prin harnicul preot M. și istețul învățător T. Oamenii aceștia, ca să ne facă să rămânem în Panace, ar fi în stare să deslege ploile o săptămână de zile și să nu poată găsi mijlocul de a ne porni la drum.

— Bine, să rămânem — dacă ziceți că e imposibil să plecăm. Dar până mâine se vor găsi și cai pentru brec și pentru trăsura închisă?

— Se găsesc.

— La urma urmelor, zise unul din noi, o „brașoveancă" de acelea acoperite... Se mai așterne pe dânsa ceva velințe. Numai să nu ploae într'însa..

Doamnele, cari aveau să meargă într'o astfel de căruță primitivă, primiră ideia. Distanța până la Broșteni, nu e peste pământ. Mijlocul de transport va fi cam original; cu atât mai nostim. Și dacă te ferește de ploae, e tot ce ne trebue.

Va să zică, s'a hotărît. Rămânem. Mare lucru e să știi ce faci, să-ți cunoști soarta. Te liniștești. Asta îmi amintește o anecdotă a țiganului ce fusese osândit la spânzurătoare și tot aștepta zile după zile, sa-i vie rândul. Plictisit de atâta așteptare, zise odată paznicului:

— De m'ar spânzura odată, să mă întorc la copii acasă...

Liniștiți că sentința de care ne temeam, s'a și executat, că nu mai plecăm azi mai departe, ne hotărîrăm să privim situația cu ochi buni, ca să putem vedea în ea tot ce cuprinde mai mulțumitor.

Afară ploua des și mărunt. Ce să faci până la ceasul ciaiului cu rom dela învățător? Cei obosiți de noaptea nedormită dela Vatra Dornei, propuseră să ne întindem puțin oasele pe canapele și paturi, ca să ne odihnim. Ne culcarăm. Prietenul B. care cunoștea din trecut mulțumirile

ospitalităţii locale, scurtă timpul odihnei şi privea nerăbdator pe ferestre la cei cari gustau mai îndelung mângâerile întăritoare ale somnului.

Când eşirăm afară, ploaia încetase. Cerul, deşi tot acoperit de nori, făcea o pauză, pe care, în ciuda noastră, o prelungi până târziu seara.

— Poftim! Nu mai plouă, tocmai când ne-am hotărît să rămânem.

Din pridvor, privirăm linia zigzagată a munţilor spre Dorna. Iar instantaneul indiscret ne privea adesea pe noi, luându-ne în situaţii variate, pentru veroscop, pe unii aşezaţi pe balustradă, printre coloanele subţiri de lemn ale pridvorului, pe alţii printre florile puse pe îngrădirea galeriei din faţa casei.

Profitarăm de încetarea ploii, ca să vizităm isvorul de apă gazoasă, ca aceea dela Borsec, captat de Părintele M., în curtea sa.

— Ce mulţumit sunt, când văd ţăranii venind cu ulcelele să bea şi să ducă acasă apă dela mine, înloc să se ducă la cârciumă, spunea destoinicul preot.

Ne plimbarăm prin curtea aşternută cu iarbă verde, mereu tunsă de foarfecele harnice ale gâştelor şi mereu răsărind deasă şi râzătoare sub răcoritoarea stropire regulată a ploilor de munte. De plăcere să tot calci pe elasticitatea ei de covor verde şi curat.

Avurăm timp să dăm atenţie unui scrânciob şi să ascultăm îndemnul ispitei lui. Şi de astă dată, indiscreţia trădătoare a instantaneului a furat clipa fugitivă a unei balansări în aer, încredinţând eternităţii momentul care îşi luase libertatea de a veni la vieaţă, tocmai ademenit de credinţa repedei sale treceri nebăgate în seamă şi de vecinicia morţii sale. Pentru curiozitatea lui, fu pedepsit să trăiască.

Impresia unei gospodării harnice, pricepute, rodnice curate, îți încântă sufletul ca farmecul unei frumoase priveliști a naturii.

Ieșind din curte, ca să mergem la locuința învățătorului, unde eram invitați să luăm ceaiul, trecurăm cu greutate și cu multe precauții șoseaua înoroiată, pășind din piatră în piatră, și din apă în glod.

Plăcerea ce ne făcu gospodăria primitoare și îmbelșugată a învățătorului, rodul unei munci harnice și pricepute, micșoră cu totul sentimentul tainic de adâncă nemulțumire pricinuit de întreruperea neprevăzută a drumului. Pe când el ne ținea de vorbă, spunându-ne lucruri interesante din activitatea lui școlară, din vieața satului, din relațiile lui cu locuitorii, cu autoritățile, din ciudățeniile unora și altora, și pecând ne arăta lucrări frumoase de casă, podoabe ale gospodăriei sale, — soția lui, care le făcuse și a cărei dibăcie o admiram, alerga sprintenă de colo până colo, prin toată casa și curtea, rostea la bucătărie, așeza masa în sala cea mare a clasei, apărea repede din când în când, ușor îmbrăcată în fotă și cămașă artistic cusute, ca să spună o vorbă două, și dispărea ca o vedenie, ce ce nu știi pe unde și când a ieșit din cameră. Chipul și agerimea mișcărilor, în costumul pitoresc al muntencelor, luminau casa și dedeau înfățișării căminului, înnăuntru, un colorit de vieață senină ce lipsia monotoniei cerului posomorît de afară.

Distracție după ceaiu în așteptarea mesei de seară. Cadrilul fără voie. „Veselă închisoare". Jocul de-a poezia decadentă. Mallarmé.

Fiindcă fusese hotărît ca masa de seară o vom lua tot acolo, rămaserăm după ceaiu, între noi, de vorbă. Gospodarii își văzură, pe afară, de una de alta. Plimbându-ne încoace și'n colo prin sală, veniam adesea unii în fața altora, ni se încrucișa mersul, treceam unii printre alții,

ne abăteam din mers unii în dreptul altora, oscilând câte odată, din greșeală, ocolirea, ca niște adevărate balansări ale unor figuri de cadril. Sugestia reală a împrejurărilor concrete își făcea de lucru. Plimbarea se transformă, pe negândite, ca o supunere voită la ciudățenia hazardului, în curat cadril. Şi fiindcă nimănui nu-i venea atunci în minte o melodie de cadril, jocul se găsi că se potrivește de minune pe ritmul unui marș din *Carmen*. Hazul *Five o'clock-ului* cu danț improvizat, după ceaiu, în ciuda necazului, ce soarta părea că ni-l pregătise să ne pască la Panace, avu darul să prefacă silnica sechestrare în casă într'o după-amiază de veselie și petrecere.

— „Veselă închisoare, Dom'le", zise unul dintre noi, amintindu-și de cuvântul unui personaj din o operetă....

— Veselă închisoare, Dom'le, repetarăm după aceea, adesea, între noi, uitându-ne la timpul de afară, și râzând de situația noastră de prizonieri ai vremii urîte în creștetul munților.

Şirul distracțiilor se desfășură, alternând cele fizice cu cele intelectuale. Aveam în programul nostru multe, să ne ajungă pentru o săptămână și mai bine de captivitate. N'avurăm timp decât pentru câteva. Dintre acestea începusem unul cunoscut: înjghebarea unei poezii, produs al întâmplării, opera mai multor colaboratori cari nu știau unul de altul ce scrisese fiecare. Cunoscute erau numai rimele, și ritmul. In dreptul unei rime, trebuia să scrii un rând din cele patru ale unei strofe misterioase ce trebuia să rezulte din sinteza celorlalte rânduri, adăugate de alții, tot așa în dreptul altor rime, fără să știi ce a scris fiecare. Unul dete rimele.

. . . . *suman*
. . . . *stea*
. . . . *aman*
. . . . *vopsea.*

Când se dete pe față rezultatul inspirației poetice al colaboratorilor, iată ce găsirăm.

Cumpăraiu eri un suman
Văzui licărind o stea.
Toți strigarăm rău aman!
Și nu iese la vopsea.

N'are mai puțin înțeles decât unele producții literare ale decadenților, cari pun toată valoarea poeziei în *sunetul* cuvintelor, fără a se îngriji de legătura și rostul lor logic. Nu mă hazardez deloc când stăruesc în propunerea făcută odată de mine la o conferință publică, de a se da un premiu aceluia care ar descurca, bunioară, înțelesul următoarei poezii a lui Mallarmé.

A la nue accablante tu,
Basse de basalte et de lave
A même les échos esclaves
Par une trampe sans vertu... etc.

Pe când în jucăria noastră, numai rândurile poeziei se adunaseră la voia întâmplării, în poezia lui Mallarmé chiar vorbele din rânduri parcă ar fi fost luate la întâmplare dintr'o căciulă ciudată de cuvinte și puse una lângă alta fără șir, legate între ele doar prin ritm și rimă. Și ceea ce cade și mai greu în judecarea poetului decadent e că năzdrăvănia producției lui n'a servit măcar de amuzament pentru trecerea unor clipe posomorîte ale vieții. Mai degrabă menită, parcă, să-ți aducă, decât să-ți risipească o plictiseală.

Se caută un nume pentru un cățel.

In timpul acesta, învățătorul nu uitase vorba lui, luată cu cineva dintre noi, de a-i găsi un cățel de munte. Ne

pomenirăm cu un toloşcan lânos, gros şi gălăgios. Cât era de mic, făcea o gură de ridica toată casa în sus. Sufletul milos, care îl adoptase, a trebuit să-i consacre o parte bună din timp, ca să-l îngrijească, să-l învelească, să-i dea de mâncare, să-l culce, să-l desmierde, să-l întrebe ce are, de ce plânge. Nervosul de muntean, cu cojocul din spinare întors pe dos, nu vrea să auză de nimic, nu ştia de glumă şi de mângâeri, ţipa, scheuna, chelălăia; răsvrătit, lătra a protestare; hursuz, nu răspundea la alintări: se învârtea morăcănos de colo până colo, căutând prin colţuri, şi dela un perete la altul, şi pe sub paturi şi pe sub mese, pretutindeni, ceva ce nu găsia deloc.

N'avea nume, şi nu ştiam cum să-l chemăm. Cuţu! Ciobanu! Vulpeiu! Ursu! In toate felurile îl strigam fiecare: unul cu un nume, altul cu altul. Abia după ce i se dete lapte şi fu culcat şi învelit bine, se mai potoli.

— O să avem muzică până la Oglinzi, n'o să ni se urască!

— Uităm noi acum pe:

Naneta iaste bună,
Naneta iaste ră....

Pe când eram la masă, se pune la sfat şi la vot numele de dat căţelului.

Toţi fuseserăm de acord, ca numele să amintească, întrucâtva, escursia.

— Să-i zicem *Panace!*

Repetarăm, ca şi cum l'am striga:

— Panace!.... Panace!....

Parcă nu sună destul a câne.

— Să-l scurtăm: *Panaş!*

— Ba simplu *Pan!*

— Ei, dar ne depărtăm de un nume luat din localităţile străbătute sau de unul întâlnit în calea noastră.

— Să-i zicem *Căliman.*

— O, e prea măreț!.... *Că-li-man!*

— Asta e pentru un câine grozav, mare, frumos, falnic.

— Să căutăm alt nume de munte.

— *Ouşorul,* propune colegul B., care cunoaşte toți munții.

— Nu.

— *Ciahlăul!*

— Fugi de-acolo.

— *Bârnarul!*

— Ei aşi!

— *Sarul.*

— Asta parcă s'ar potrivi. Repetarăm cu intonație:

— Sar! Sar!

— Şarlă!... spuse unul în glumă.

— O, nu, săracu! observă protectoarea....

— Altul!

— *Şandru!*

— Asta e nume de om. Dar nume frumos. Păcat că nu e celebru. Şi apoi acel *dru* dela urmă împiedică sonoritatea chemării. S'aude numai începutul. Şan!... *Dru* îl întunecă.

— Altul.

— *Ciribuc!*

— Cum?

— Ci-ri-buc!

— Ciribuc? Ce e asta?

— Un munte.

— E nostim.

Şi protectoarea, care vrea să-i fie stăpână, strigă, din ce în ce mai hazliu, şi apoi ceilalți pe rând, şi în urmă aproape toți, în cor, repezind silabele, cari parcă intrau unele în altele, ca nişte suluri de tinichea, rotunde, concentrice:

— Ciribuc!... Ciribuc!... Ciribuc!...

S'a făcut un haz neuitat de numele găsit.

— Ciribuc!... Așa să-i rămâe numele... E caraghios, ca și cățelul.

Cățelul, cașicum ar fi înțeles că râdem de el, începu să chelălăe în culcușul lui, din care voia să iasă.

Farmecul ospitalității ne inspiră planuri fantastice, vesele la început, apoi întunecate de îngrijorări.

Masa minunată întrecuse toate așteptările. Nu i-a lipsit nici prăjiturile, „exchise", ca dela cea mai bună cofetărie. Toate, preparate de soția învățătorului, o gospodină perfectă, maistră în toate felurile de îndeletniciri ale casei.

Mare era, negreșit, mulțumirea noastră că, pe o vreme așa de vitregă, găsisem, în o casă de oameni buni, o primire așa de plină de atenție. Dar nici mulțumirea gazdelor nu era, parcă, deloc mai mică. Și supărarea lor, dacă am fi pornit la drum înainte, fără să mânem în Panace, ar fi fost cu siguranță mai mare decât plăcerea noastră de a ne vedea rostiți cu toate cele de plecare. Ce egoism și pe noi. Incepeam să ne gândim.

— Adică, zău, dece n'am mai rămânea aici măcar o zi două, cum doresc și preotul și învățătorul? Ce ne lipsește? Casă încăpătoare avem; oameni veseli și drăguți ne îmbie cu ospitalitatea; pozițiile naturale sunt încântătoare și — pelângă alelalte toate — vremea ne îndeamnă să stăm locului.

— Dar trăsura?... Avrum?...

— Ei! Așteaptă la Broșteni. Noi găsim p'aici altele, chiar ca să mai facem vre-o escursie scurtă prin împrejurimi. Tot am plecat noi în escursii. De ce n'am prelungi plimbările două trei zile mai mult?

— Dar copiii la Oglinzi?... Sezonul băilor era pe sfârșit Lumea începuse să plece, mulți se pregăteau să părăsească hotelul, în timpul escursiei noastre. Cine știe pe cine mai găsim, la întoarcere? Găsim hotelul gol!

Și tabloul pustietății micului hotel gol, din pădurea

Oglinzi, lua înfăţişări tragi-comice în imaginaţia noastră, dispusă a glumi chiar în chestiile cele mai grave. Nevoia de a „face haz de necaz", în împrejurările în care ne aflam, de câteva zile, lăsase în sufletul nostru o deprindere. Ne închipuiam situaţii melodramatice, ca să le zeflemisim. Noi, rămaşi să ne plimbăm, d'aci în colo, mai multe zile prin munţi, găsim la întoarcere hotelul închis. Stagiunea s'a sfârşit. Hotelierul, birtaşul s'au mutat dela Oglinzi. Bagajele noastre afară, în păstrarea lui moş Vasile, păzitorul staţiunii, care toată noaptea da signale de gardian, răspunzându-şi singur la chemările şi întrebările fluerului. Copiii, cu guvernanta, refugiaţi în pavilionul muzicii, rămas pustiu, ca pe o insulă de scăpare în mijlocul singurătăţii, ce-şi revărsa tăcerea, ca un potop de întuneric, înnecând în valurile ei sinistre toată frumoasa regiune a dealurilor şi văilor. Lăsate în voia soartei, micile odrasle părăsite se hrănesc cu *hrighi*, procuraţi din belşug, după ploile dese, dela ţăranii ce-i culegeau din pădure şi-i vindeau cu sacul. Cine ştie? Poate că Gligore, bietul chelner ce ne servia la masă, plin de bunăvoinţă şi de prostie, indignat pe „mitocanu" de birtaş că părăseşte hotelul, s'o fi devotat cu credinţă bacşişului aşteptat, şi o fi rămas să îngrijească mai departe de copii, servindu-le bureţi fripţi, pe băncile şi pupitrele lăutarilor, în chioşcul, plin de aer şi de ploae, al muzicei.

Intoarcerea la realitate. Plecăm mâine? Şi unde dormim, în noaptea asta, ca să nu supărăm amabilitatea celor două gazde rivale? Grea treabă, diplomaţia!

Râsul nostru începea să devină macabru. Pe nesimţite, el făcu loc îngrijorării. Ritmul contrastelor, obişnuit vieţii sufleteşti, aducând, în curgerea lui, sentimente opuse, prinserăm a ne gândi la ziua de mâine.

— E sigură plecarea mâine dimineață?

— Sigură. Numai să vreți.

— Cum să nu vrem? E totul rostit?

— Totul.

N-o fi vreo cursă? Gândiam noi, bănuitori. Instinctul ospitalității, când devine patimă, nu alege mijloacele.

Ne chibzuirăm cum să facem pentru trecerea nopții. Cine unde să doarmă? Se decise ca jumătate din noi să meargă la Părintele, și jumătate să rămână la Invățătorul: parte dreaptă. Trebuia și aci puțină diplomație, ca să lăsăm în urma noastră armonia găsită între cele două puteri culturale. Faptul că toți mosafirii au luat și ceaiul și masa de seară în casa învățătorului și au stat așa de mult la el, a indispus atâta pe bunul preot, încât de mâhnire, n'a călcat în ziua aceea deloc în localul școlii, în tot timpul șederii noastre acolo. O atitudine mai demonstrativă nu se putea!

Asta nu l-a făcut însă ca, în speranță că vom dormi toți în casa lui, să nu iea toate măsurile cele mai prevăzătoare pentru găzduirea noastră, destinând, după o matură deliberare cu sine însuși, — căci era văduv — cine să doarmă în odaia cutare, cine în patul cutare. In principiu și în linii mari, el dispusese, în părinteasca sa evlavie, ca doamnele să ocupe, împreună, odaia cea mai bine situată și mai de seamă, iar domnii să-și împartă sofalele și canapelele unui salon. Pentru Sf. Sa, își avea chiliuța sa de călugăr, unde își odihnia bătrânețile sale singuratece de pustnic.

Socoteala Părintelui nu s'a potrivit cu realitatea. A trebuit, spre marea sa nedomirire, să găzduiască numai trei din șease, anume doi domni și o cucoană.. Toată simetria calculului dispăruse; iar ora înaintată a nopții îngreuia peste măsură o descurcare mulțumitoare a problemei neprevăzute. Rănit în amorul propriu al vred-

nicei sale gospodării alese, inimosul preot nu se da învins nici convins de nicio considerație, și nu-i venia să se mai culce.

In reculegerea singurătății. Reverii melancolice.

Prietenii cari s'au despărțit de noi, ca să meargă la locuința Părintelui, au străbătut, cu mari greutăți, prin întuneric, drumul plin de noroiu al satului. I-am privit din ceardac depărtându-se, călăuziți de un felinar purtat de amabilul învățător, al cărui spirit de îndatorire nu avea margini.

Luna, care ne promisese spectacole feerice, parcă nici nu exista. Tot cerul, încruntat de nori, revărsa din adâncimile lui înalte, numai besna, și, din când în când, câte-o bură de ploae. Peste tot coprinsul zării, un văl des de umezeală aburie își lăsa pânza groasă de întuneric nepătruns.

Nu se auzia niciun sgomot. Ascultai tăcerea. Natura, concentrată în sine, parcă se pregătia de o creație. Ce ascundea în taina gândurilor ei? Ce plăsmuia pentru ziua de mâine? Vom avea senin sau pace? Asta era întrebarea ce se formula cu neliniște.

Singurul semn de vieață, în haosul obscur, acoperit în giulgiul unei tăceri apăsătoare, era punctul luminos al felinarului, care înainta încet, ca o speranță șovăitoare, în spațiul orb, lipsit de orientare și perspectivă. Aci se opria în loc, ezitând; aci săria câte un obstacol; aci ocolia în zigzaguri nehotărîte. Uneori pieria, parcă s-ar fi stins. Apariția lui, din ce în ce mai slabă și tot mai departe, ca o stea stingheră, rătăcitoare pe pământ care își caută în lume locul hotărît de soartă, îmi ținea privirea prinsă ca de o vrajă a nopții negre. Și când, ajuns la țintă, se ascunse ochiului, dunga de lumină, lăsată în trecerea lui pe tot lungul drumului, tot se mai arăta gândului. Dar, ca tot ce nu are în

lume rădăcini în tăriile realului, iluzia se stinse curând, lăsând, ca în „Steluţa" lui Alecsandri, „un întuneric adânc în urma ei".

Fără nicio excitaţie din afară care să-l atragă, spiritul se coborî în sine însuşi. Emancipat de robia obişnuită a sensaţiilor, trăi o clipă de reculegere paşnică.

Tot farmecul frumuseţilor văzute se proiecta ca într'un caleidoscop, pe fondul întunecos al nopţii tăcute. Şi, printre rândurile lor, defilau încântătoare, adunate parcă de o chemare lăuntrică, în lumina viorie a regretului, toate acele atracţii minunate ale naturii, plăsmuite de închipuire şi hrănite de dor, cari ne-au fost smulse dureros de brusc, de sub ochi, tocmai când ne pregătisem să le sorbim cu o sete nepotolită, tot mai arzătoare.

O repede impresie de gol rece străbătu sufletul. Şi tot aşa de repede ca o fatalitate se întinse, din oceanul întunecimii, peste chipul şters al naturii, un val de melancolie, urzit de gânduri nedesluşite.

Intraiu în cameră. Somnul odihnitor al trupului lăsă spiritul să combine, în voia liberă a visului, ideile dictate de sentimentul stăpânilor în momentul culcării. In limpezimea de conştiinţă a dimineţii, răsări luminoasă creaţia tainică a inconştientului de noapte. Tot sbuciumul zilei de ieri se concretiza într'o stare de contrarietate tulbure... Regret şi Mângâere.

Ce s'a amânat, nu s'a suprimat. Ce n'am putut vedea acum, vom vedea mai târziu, poate tot anul acesta, poate la anul.

— Mai târziu?... Altă dată?...

Este în ascunsul nelămurit al logicei interne ceva, care opreşte să pătrunză în raza convingerilor liniştitoare această idee.

— Mai târziu: Altă dată!...

Ecoul răspunde necruţător:

— Cine ştie? Cine ştie?

V.

Dela Panace spre Broşteni.

Plecarea spre Broşteni. Hotărîri grele. Prin ploae îmbrăcaţi ca pentru Polul Nord.
Pe un brec descoperit, şi în o „braşoveancă" prea acoperită.

— Ei, plecăm? Ne dai drumul? E gata?

Astea fură primele cuvinte adresaţe, în loc de „bună ziua", învăţătorului, când deterăm cu ochii de el, dimineaţa.

— ...O să fie gata.... Dar nu vedeţi ce vreme e?

Plouase peste noapte. Şi ploua mereu, încet, rar, aşezat.

— Ploaia asta nu stă cu una cu două, Drumul e şi mai rău azi decât ieri... Eu aşi zice că e mai bine să mai rămâneţi aici.

— Să mai rămânem!..?.. Mi se pare că nu e rost de plecare. N'or fi cai. Nu s'o fi găsit căruţă acoperită....

— Ba căruţă acoperită este şi o facem noi şi mai acoperită. Cai iar sunt şi se mai găsesc. Dar nu v'aşi sfătui să porniţi la drum pe aşa vreme... Şi apoi, dece să nu mai staţi, mă rog, la noi încă o zi... măcar azi.

O sfântă ospitalitate, gândii, ca M-me Roland, schimbând vorba ei după îngrijorarea noastră, câte... se comit în numele tău!

— Despre partea noastră, a celor de aici, noi nu ne opunem, dacă şi ceilalţi prieteni găzduiţi la Părintele, se învoiesc să mai rămânem. Dar ia du-te de-i întreabă.

Inimosul învățător într'o clipă alergă la casa Părintelui și se întoarse cu răspunsul:

— „Să toarne cu găleata, tot plecăm". Așa mi-au spus. N'a fost chip să-i conving.

Eram sigur de răspunsul ăsta, de mai înainte. Pe noi nu ne aștepta nimeni la Oglinzi. Pe prietenii noștri dela Părintele îi trăgea ața dragostei părintești, cu putere, într'acolo.

Vremea era în adevăr descurajatoare: umedă și rece; mai periculoasă decât iarna. Dublarăm rândul îmbrăcămintii de vară, punând pe noi câte două pardesiuri, sau mantale de ploaie peste pardesiuri, — cei cari ne îngrijisem să ne apărăm în contra umezelei. Pregătirăm pledurile și șalurile, să le avem la îndemână, în trăsură. Se căutară sumane, glugi, pentru cucoane; velințe, de pus pe picioare în trăsură; covoare, de întins pe jos, sub picioare; tot felul de așternuturi, de așezat d'asupra coviltirului, ca să nu pătrunză ploaia. Ne echiparăm ca pentru Polul-Nord, parcă stăm să intrăm în corabia lui Nansen.

Când fuserăm toți gata, îmbrăcați, încinși, înfofoliți, cu glugi și pelerine în cap; înmănușați, îngaloșați, greoi ca niște cavaleri medievali sub povara zalelor și coifurilor; de două, de trei ori mai voluminoși decât ne-a făcut natura; abia mișcându-ne, de țepeni ce stam, ca niște manechine de magazin încărcate cu mantale; abia întorcând capul, ca vestitul Por-Impărat din povestea lui Alexandru Machedon — ieșirăm în tinda casei.

Instantaneul prinse momentul, crezându-l demn de a rămânea în memoria noastră și... a urmașilor.

Danțurile „brașovencei“ cu căciula pe ureche, în ritmul zurgălăilor tuturor ferăriilor. „Brașoveanca“ se recomandă ca „Zander“-Aparat, dar cântă brecului corul Peregrinilor din Wagner.

Plecarăm mulțumiți de toate: mulțumiți de buna găzduire, mulțumiți că plecăm, mulțumiți că ne-am încătărămat bine în contra ploii, mulțumiți că doamnele erau adăpostite sub acoperișul așa de gros și de îngroșat al „brașovencei", mulțumiți de chipurile prietenoase ce ne priveau din pragul casei, continuând, cu expresia din lumina ochilor, a ne oferi sufletește prețioasa ospitalitate ce ar fi dorit să ni-o prelungească mai departe sub adăpostul căminului lor.

Cu umbrelele deschise, în brecul nostru fără poclit, urmam de aproape lunguiața brașoveancă împestrițată, care își clatină ușor coviltirul, aplecându-l puțin într'o parte, ca o căciulă dată pe o ureche, la un om chefliu și curajos, care parcă ar zice „ce-am avut și ce-am pierdut?" In adevăr, ce-i mai păsa ei de vremea de afară? Dacă ploua, apa nu pătrundea înăuntru... Dacă îți închidea vederea naturii, o făcea cu dreaptă și temeinică judecată. Ce era să vezi afară? Natura se ascunsese sub un văl umed. Mai bine, vorba lui Vlăhuță:

„*Caută în tine însu-ți liniștea și fericirea*".

Izolarea de excitațiile mediului predispune și pregătește pentru o viață internă mai bogată. Doamnele, despărțite de lumea de afară în „brașoveanca" închisă, puteau filosofa în pace.

Deși plouase atât de mult, terenul prundos al muntelui ferise drumul de greutățile nomolului obositor cu roțile intrate în noroiu. „Brașoveanca" noastră, măgulită, se vede, de asta, ca de o atenție specială pentru ea, personal, și cu toate că era destul de măricică, avea parcă poftă să sburde de bucurie, să cânte și să joace.

Cântecul fierăriilor, al roților, al șurupurilor, al osiei, al spițelor, al șinelor începu tot mai tare, crescând dela

solo în surdină la zăngăniri simfonice de țambale destul de accentuate. Muzica improvizată a fierului și lemnului, isbite de pietre și de pământ, deșteptă în inima vioaie a „brașovencei" de munte un dor nebun de joc. Gogiamite namila de căruță, purtând în cap, pe umeri, velințe, covoare, așternuturi de toate culorile, începu să salte, zăngănindu-și zorzoanele trupului șleampăd, ca un cazac care își bate căzăceasca, lovindu-și carâmbii ciobotelor cu tovalul palmelor osoase și răsunetul podelelor cu maiul tălpilor țintuite. Și săria, și sălta, și cânta, și chiuia, cu coviltirul într'o parte, ținând tactul cu daraiaua de zurgălăi a fierăriilor, cu castanetele roților în plesnituri de șine și pocnituri de tobă. Mai mare dragul s'o privești și s'o asculți.

Când era în toiul danțului, deodată se opri în loc. Ne oprirăm și noi, în urma ei, cu respect. Un glas dinăuntru ne chemă.

— Ce o fi?

Ne apropiarăm.

Una din doamne, care ședea chiar pe capra improvizată din o scândură, în gura brașovencii, ne declară hotărît:

— Nu mai merg mai departe în căruța asta, măcar să știu că rămân aci în drum. Prefer să mă plouă, decât să-i suport sdruncinăturile... Nu mai pot.

După înfățișarea resemnată a celorlalte doamne, înțeleserăm că glasul protestului exprima și sentimentul lor, era *vox populi*. Mă mir cum nu-i veni rău bietei „Brașovence" de un afront așa de mare, în public. De ciudă, își dete nițel mai mult coviltirul într'o parte, pe ureche, ca și cum ar zice:

— Nu-mi pasă. Asta mi-e cântecul, ăsta mi-e jocul. Dacă vă place! L-a cântat neam de neamul meu, din moși strămoși, din tată-n fiu. Il cânt și eu, l-or cânta și urmașii mei — cât o dura neamul „brașovencelor". Dacă v-ați stricat gustul cu urletele și fumurile lui Toma-Bilu,

cu atât mai rău pentru d-voastră. N-am ce vă face".

Auzind glasul de indignare mâhnită al „brașovencii" două treimi din public nu îndrăsni să-și manifeste pe față părerea încontra ei. Una din celelalte două doamne rămase multă vreme în perplexitate. Delicatețea ei de simțire și gentileța de atitudine o ținea nehotărîtă, între dorința de a urma glasul de protest al tovareșei și aceea parcă de a nu jigni susceptibilitatea „brașovencei", care făcuse negreșit tot ce putuse ca să-și amuzeze musafirii și dăduse tot ce avusese mai bun în arta ei coreografică și muzicală. Glasul autoritar al instinctului de conservare însă hotărî, în sfârșit. „Brașoveanca" fu părăsită de două treimi din publicul femenin pe care îl legănase până atunci. De ciudă, ea lăsă coviltirul și mai mult pe o ureche.

Ca ofensă și mai mare, la plecare fu lăsată în urmă. Brecul golaș, care nu avea nici măcar pălărie în cap, porni înainte.

Nu trecu mult dela această scenă, și nici dela Panace nu făcuserăm poate mai mult de un ceas, și ploaia încetă, treptat . Petece de azur se zăriseră. Ințeleserăm accentul de bucurie pus de Columb în cuvântul „pământ", când descoperi America. Noi strigarăm *cer!* înălțînd cu recunoștință ochii în sus. Raze de soare, discrete, luminară, ca o proecție de teatru, fâșii de natură înaintea noastră. Ne sălta inima de mulțumire.

„Brașoveanca" începu și ea a sălta și mai vesel decât înainte, ca să dovedească celor din naintea ei că n'au avut dreptate s'o blameze și să-și râză de ea, așa de crud. Văzându-se departe de ironicele observații critice ale primei doamne, a cărei dreptate nu voia s'o recunoască și a cărei inimă miloasă nu avusese prilej s-o cunoască, se simți mai liberă în mișcările ei firești. Eu, voind să încerc efectele, așa de căutate în medicină, ale aparatului „Zander", care te scutură, te sgudue, te saltă, te repede în sus și în jos, ca să-ți reguleze funcțiunile digestive,

mă așezasem pe capră, în partea din față a minunatei căruțe săltărețe. In anumite momente de avânt ale salturilor ei mortale, mă arunca așa de mult în înălțime, încât noroc că mă opriam cu capul de stinghia de sus a coviltirului, că altfel nu știu, zău, dela câți metri de d-asupra nivelului munților m-aș fi întors iar pe pământ.

Atunci am priceput, sau, mai bine, *am simțit* motivul energic al protestării și al cererii de a părăsi cu orice preț loja, pe care o legăna, jucând-o cu atâta desinvoltură, ne-obosita „brășoveancă".

Incălzit de speranța azurului senin și molipsit de buna dispoziție a brașovencei, amicul B. începu și el să cânte. Asta încuraja și mai mult danțul sistemului „Zander", menit parcă să ne facă țăndări. Ultima treime din vechiul public care rămăsese fidel Brașovencei, cu o resemnare eroică, se dete învins, în cele din urmă; părăsi terenul suferințelor de martir, trecu pe băncile sprintenului brec. Rămaserăm sub coviltirul dănțuitor numai domnii.

Natura se limpezea treptat, mereu, păstrând pe întinsul albastru al cerului, pe ici pe colo, fâșii rupte din haina de nori, când mai deși, când subțiri de tot, aproape străvezii, ca un văl de gaz, prin care puteai zări sfântul azur al nepătrunslului.

Veselia iar se lăsă, plină de poezie și de vervă drăgălașă, d'asupra caravanei noastre. Proectate, dela înălțimea brecului, pe limpezimea surîzătoare a spațiului, siluetele doamnelor, cu glugile țuguiate, ca niște capișoane de călugări catolici, în cap, te făcea să te gândești la convoiul pelerinilor din Tanhäuser. Melodia corului grandios răsună în amintire, și trebui să se auză, numaidecât, ca o sugestie muzicală inevitabilă, ieșind din vasta gură deschisă a Brașovencei, prin vocea locuitorilor ei fericiți. Simțitoare la emoțiile artistice manifestate din forul ei interior, impresionabila căruță înzorzonată însoți, din toate puterile, tactul melodiei

cu opintiri de salturi, cari dedeau glasurilor relieful amuzant al unor triluri involuntare, sugrumate deodată de câte un *aoleu* strigat pe înfundate și pe un ton ce nu-și găsia notație în scara muzicală, nici acord în măsura solemnă a corului peregrinilor lui Wagner.

Iar pela muntele Vânătul și Valea Negrei

Avurăm norocul să urcăm îndărăt, tot pe timp frumos, muntele *Vânătul,* care ne lăsase o impresie încântătoare la trecerea spre Dorna.

Ne oprirăm de luarăm o gustare la Dârmoxa.

După masă, renunțaiu la experimentul medical al sguduirilor după sistemul „Zander", și ceruiu să mi se facă loc în brec, de unde puteam admira încă odată splendida *Vale a Negrei* până la Broșteni.

Soarele își juca razele printre nori, și da uneori priveliști de lumini feerice, în cadrul fermecător al dealurilor înșirate de o parte și de alta în lungul Negrei. Căutam să recunoaștem locurile admirate în trecerea de acum câteva zile. Repetam, în ordine răsturnată, impresiile. Aceleași poziții, în altă perspectivă, redeșteptau plăcerile simțite în trecut, adăugând la ele ceva nou. Natura, vecinic aceeași în esența ei, e vecinic alta în arătările ei de fiece moment. Noi înșine suntem alții dela o zi la alta. Starea momentană a sufletului, cu care prindem arătările naturii, e trecătoare și ea. Infățișarea clipei trăite se schimbă mereu. Și cine știe dacă se repetă vreodată întocmai! Doar amintirea, când se păstrează credincios, poate o mai trezește, uneori, în conștiință, cu lumina și tonul de altădată.

Nouile impresii plăcute, deșteptând ecoul frumoaselor amintiri, făcea din calea noastră de întoarcere la Broșteni un fel de anchetă delicioasă a curiosității sufletești. Revăzând locurile iubite, căutam să reînviem emoțiile trecutului care ne-a fost drag.

Halul „Braşovencei", aproape de sfârşitul drumului

Mai era încă mult până la amurg, când caravana noastră se apropia de Broșteni.

Dela o vreme, săltăreața Brașoveancă, obosită de atâta danț și chiot, se lăsa mereu să fie așteptată. Ca să nu perdem legătura unității de expediție, o poftirăm să meargă înainte, ceeace o făcu, firește, cu multă mândrie, și cu toată eleganța de mișcări de care era în stare. Coviltirul pornit alene într'o parte, moțăia somnoros, în dreapta și în stânga. Velințele multicolore depe coperiș, ca broboada desprinsă pe capul unei taranteliste frenetice, atârnau fâlfâind în mers pe creștetul pleoștit al căruței. Stropită cum era de noroiu, și șoldie în mersu-i tărăgănat, îți venia să râzi de mila ei, mai ales când te gândeai la falnicele ei avânturi sgomotoase curând dela plecarea din Panace. Ne veni o poftă răutăcioasă de glume.

— Ce aveți acolo, oameni buni, în brașoveanca aia? Intrebam, ajungându-i din urmă, pe prietenii noștri. Dar ei nu mai puteau să ne răspundă. Moleșeala sugestivă, adormitoare a brașovencei cu țârâitul ei monoton de zângănit potolit, ca torsul unei pisici leșinate lângă vatră, iarna, îi molipsise și îi cufundase într'o tăcere somnolentă.

Tot așa mai întrebasem, în drumul nostru,, pe niște munteni, cari duceau, în niște căruțe acoperite, fructe dela Rădășeni la târguri.

— Ce aveți acolo, oameni buni?

— Ia, niște pere.

Și oprind trăsurile, cumpărasem niște pere mari, pietroase și dulci, cari ni s'au părut delicioase la drum.

— Ce aveți acolo, oameni buni, în brașoveanca aia? Repetarăm întrebarea, dând tonului o importanță comică la pronunțarea cuvântului „brașoveancă".

Tachinarea prindea, mai ales că tocmai ne apropiam să intrăm în Broșteni. Ce mai intrare triumfală! Cum o

să mergem noi alături cu o căruţă ca aia deşelată, ca raghioasă ca o brezaie de circ, scoasă din serviciu.

— Ei, măi, ăia cu braşoveanca: Ce ne ţineţi drumul? Ori luaţi-o înainte, ori rămâneţi departe în urma noastră. Nu cumva vreţi să faceţi lumea să creadă că mergem cu voi împreună?... Ne faceţi de râs!

Am regretat că n'aveam în brec aparatul fotografic. Halul de râs jalnic al falnicei braşovence, la trecerea pe podul Bistriţei, în dreptul hotelului, în lumina de asfinţit a spaţiului larg dintre râuri şi dealuri, ar fi meritat să rămâie fixat pe placa instataneului.

Intorşi în Broşteni.-Pregătiri de popas pe noapte şi de plecare pe a doua zi

In Broşteni, primul om de care am dat cu ochii, în curtea deschisă a hotelului, a fost Avrum, birjarul.

— Ei, Avrum!... Bine că nu ţi-a venit în cap, măi Avrum, să te duci să ne aştepţi cu landoul la Târgul Neamţu, ca să ne iei să ne duci de acolo la Oglinzi!

— Da, pintru dişe? N-aţi zis dumnivostră să viu să vă aştept la Bruşteni?

Tonul întrebării birjarului, cântat evreeşte şi cântat acum şi mai caracteristic din cauza situaţiei, ne amuză şi abia ne ţineam de râs. Jidanul se cam temea. Venisem doar cu nişte trăsuri luate la întâmplare, de nevoe, când noi aveam „landou" plătit cu ziua, care sta de geaba cu Avrum în el. Starea de nedomirire a jidanului, încurcat de jocul neînţeles al supărării noastre, ne ar fi îndemnat, poate, să prelungim scena hazlie mai mult, dacă n'am fi fost grăbiţi să ne interesăm de camere pentru noapte. Cine ştie dacă găsim? Găsirăm dar, în loc de trei, câte ne trebuia, numai două şi un „salon", ce se închiria de obiceiu „clubului" din Broş-

teni, cu o masă lungă la mijloc, şi sofale lungi pe lângă perete.

A doua grijă fu, să regulăm pentru masă, și să întrebăm de păstrăvii comandați.

A treia grijă, să cumpărăm merinde pentru a doua zi. Și, trebuia, de astă dată, să ne grăbim, să ni le procurăm chiar în seara aceia, căci a doua zi era sărbătoare — „Schimbarea la Față" — și băcănia „cooperativei" ar fi fost închisă. Până să ni se aducă masa, care sosi cam târziu, ne așezarăm în galeria pridvorului ca să privim natura, odihnindu-ne. Atunci se învederă nevoia odihnei, mai mult în arătările înafară ale stării noastre de oboseală, decât în sentimentul ei intern. Aiuriți și istoviți de huruiala drumului, începurăm a vorbi alandala, în nonsensuri. Mai fiecare avu ocazia să spună câte o „nostimadă" boacănă, de care făceam cu toții haz. Unul, bunăoară, băgă de seamă, cu mirare, că Bistrița este și în susul podului, nu numai în vale de el, și că apa râului curge tot așa de repede, în valuri, și dincolo ca și dincoace de pod!

La masă avurăm răsol de păstrăvi. Pentru drum rămânea să luăm pe cei afumați.

A doua zi, disdedimineață — după ce ne luarăm rămas bun dela bunul coleg și amic B., care ținu să se deranjeze, ca să ne vază plecând, — pornirăm cu Dumnezeu, pe o vreme de un senin nehotărît, ca o notă diplomatică plină de făgăduieli surâzătoare învelite în reticențe străvezii amenințătoare. Cum ne o fi norocul! La nevoe, ne închidem în landou, și pace.

— Mână, Avrum!

Prietenul Haș se așeză pe capră, ca să controleze iuțeala chibzuită a mersului. Până seara trebuia, în mod absolut, să fim la Oglinzi...

VI

Dela Broşteni la Oglinzi

Dela Broşteni îndărăt la Oglinzi.-Demonul glumeţ al fantaziei încalecă şi el şi călăreşte pe lângă trăsură

Pe drum spre Borca, tot admirând din nou poziţiile încântătoare, iar ne vizită, prin intervale de repaus, demonul glumelor și al născocirilor fantastice. Vremea nu părea deloc dispusă să ne plictisească. Din contră, farmecul seninului răcoros al dimineţii îmbrăca priveliștea într'un nimb de grație pitorească. Iți aminteai de impresia delicioasă a tablourilor lui *Corot.*

— Adică, dece nu ne-am întoarce tot pe unde am venit, nu pe la Stănișoara? Mai bine haide tot pe la Petru-Vodă. Ne mai abatem din nou pela Durău. Azi e frumos pe Ciahlău. Tot poporul din împrejurimi se urcă să serbeze „Schimbarea la Faţă" pe culmile superbe ale muntelui. Ar fi un prilej minunat să vedem și noi sărbătoarea asta a naturii, care a devenit un obiceiu popular.

— Odată acolo pe Ciahlău, mai stăm vre-o câteva zile să vizităm atrăgătoarele piscuri și adâncimi pline de vrajă. Nu-i așa? Tot o fi rămas un colţ de zid din nenorocita ceea de cabană, să ne adăpostească.

— Minunat. La înapoiere trecem apoi pela mânăstirea Neamţului, pe care am scos-o pe nedrept din programul escursiei noastre. Mai rămânem și acolo vre-o două zile, măcar. Altfel n'are haz; nu poţi gusta plăcerile particulare ale ţinuturilor din prejur.

— Ba nu, zău, adică ce ar fi să mergem așa o lună de zile, cât o ține căldura verei, mereu înainte, poposind pe ici pe colo, unde ne-o plăcea: trăind în plină natură.

— Ce deliciu!

— Și dece numai atât?... Știți ce? Spuse unul cu un gest inspirat. Hai, de aici drept la Hamburg. Luăm de acolo vaporul care duce la Indii. Vizităm apoi Japonia. Ne întoarcem prin America. Statele-Unite merită să fie văzute odată. E tocmai momentul.

— Unde lăsăm pe Avrum?

— Dar... când ne-om întoarce, cum găsim, unde găsim copiii?

— Ei, până atunci, Dănel tocmai termină poate liceul; Răducu, clasele primare și gimnaziul; Rodica va fi „grande demoiselle", ne va întâmpina în costumul grațios al modei timpului, — care nu știm cumva fi, dar știm că va fi elegant.

Fantazia atingea un punct sensibil. Prietenul Haș, ca trezit dintr'un vis, se grăbi să zică:

— Hei, Avrum, mână mai repede, că așa cum mergem, nu mai ajungem noi până diseară la Oglinzi.

— Da, da, repetă cu tărie glasul unei doamne depe scăunelul trăsurei. Hai mai repede. Să ne vedem odată acasă.

Pela Borca, înainte pe Valea Sabasei.-Alte frumuseți ale naturii.-Iarba verde, plăcută ochilor, crudă ispită pentru bieții cai!

Iaca Borca! Poposim câteva minute. Ne gândiam la prietenii ce-și petreceau vara acolo. Ne-or fi văzând acuma trecând cu landoul, și era vorba să ne vază venind cu plutele.

Dela Borca, părăsim calea pe care venisem dinspre Călugăreni pe valea Bistriței, și apucăm pe *Valea Sabasei*. Alte frumuseți, noui și deosebite. Fiecare cu farmecul

său particular. Cu greu te-ai putea hotărî să dai pe una, din cele văzute azi, pe alta din cele văzute ieri. Şi atunci, la urmă, totdauna, comparând şi cântărind totul, ai crede că te ai înşelat. Şi apoi, impresia mai atârnă de împrejurările momentului în natura dinafară şi în tine.

Urcuşul încet, dulce, pe coasta înverzită a muntelui, cu privelişte întinsă, între păduri presărate pe dealuri, sub lumina mângâetoare a soarelui de dimineaţă şi sub îngăduirea unui senin atent parcă binevoitor la dorinţele noastre, reţinându-şi cu voinţă stăpânitoare mişcarea norilor, deştepta în suflete vii sensaţii delicate. Imboldirea puterilor vieţii, prin o înviorare nouă a simţurilor, deslănţuia energiile, trezind plăcerea de a trăi. Drumul neted printre fâneţe te ispitia să te cobori din trăsură.

Altă ispită făcea, fireşte, privelişte a fâneţelor asupra bieţilor cai, hrăniţi cam economic de Avrum. Iarba verde le fura ochii în dreapta şi 'n stânga. Birjarul, care nu se putuse pregăti, în Broşteni, cu fân pentru drum, pândia mereu prilejul să intre în vorbă cu oamenii, dacă nu au ceva fân de vânzare. Pândă grea, vorbă degeaba.

Curţile, casele pustii. Oamenii, duşi la biserică, pentru „Schimbarea la Faţă". Puţinii ce întâlnirăm, nu aveau fân de vânzare. Abia cu greu hotărîrăm pe unul, mai mult cu oarecari rugăminţi dojenitoare, învelite în făgăduieli groase, să binevoiască a vinde un braţ de fân, ca să aibă caii ce mânca până mai îndeseară.

Aveam de urcat muntele *Stânişoara* până în vârf, şi pe şoseaua muntelui nu se mai putea nădăjdui să găsim nici două pae de cumpărat pentru alimentarea motorului bietei maşini animale de doi cai putere ce trebuia să ne ducă până seara tocmai la Oglinzi.

Pe muntele Stănişoara.-Neînchipuită splendoare de vederi, la urcat şi la scoborît.-Ideală „plimbare în munţi“

Ce splendidă plimbare în munți, cât urci și scobori *Stănișoara!*

Nici nu ne am închipuit că vom avea de admirat așa poziții minunate. A fost pentru noi o revelație. Ne așteptam, după cele auzite, să avem numai „un drum frumos". Am avut un adevărat deliciu estetic al frumosului în natură.

Urcarea pe *Stănișoara* merită să se facă pentru ea însăși. Noi o luasem numai ca mijloc necesar pentru un anumit scop. Am fi regretat mult, dacă, rămânând la primul nostru plan, ne-am fi întors tot pe calea Popeștilor și a lui Petru Vodă.

Am fi regretat! Poți regreta ce nu cunoști? Poate regreta, cine trăiește în ispita amăgitoare a simțurilor, ce vieață de înalte stări sufletești subtile pierde, dacă nu se ridică la încântarea fină a contemplării frumosului, a plăcerilor inteligenței, a visurilor iubirii curate?

Trăsura mergea la pas. Câțiva ne-am coborît, să urcăm pe jos panta ușoară a șoselei. Ce plimbare de neuitat! Șoseaua îngrijită, pietruită și netedă ca asfaltul, șerpuia în ocoliri colosale până în vârful muntelui, la înălțime de 1270—1300 m. Nici nu băgai de seamă că urci, așa de bine ticluite erau desele zigzaguri de ridicare, întoarse unele deasupra altora, ca niște fâșii albe dn trâmbe late de pânză, întinse la înălbit pe coasta uriașă a Stănișoarei. Le vedeai albind printre brazi, în caturi de cotituri suprapuse pe înălțime deasupra capului tău, până departe spre vârf, unde pieria într'o ocolire mai lungă pe brâul muntelui, și o regăsiai urcându-se din nou în alte caturi de șerpuiri, albe, lungi, îndoite unele peste altele. Credeai că sunt niște incondeieli de fâșii late paralele, crestate în munte, ca să poți con-

templa depe ele, din ce în ce de mai sus, priveliştile desfăşurate de toate părţile orizontului, de jur împrejurul Stănişoarei, spre munţii revărsaţi departe în valuri înalte, şi spre adâncimile văilor, deschise la tot pasul.

In escursia noastră, a fost singura „plimbare în munţi", cu încântările neasemuite hărăzite înălţimilor. Urcarea frumoasă depe muntele *Petru Vodă* e lipsită de excitaţia variatelor vederi panoramice cari îţi lărgesc sufletul, provocându-l să coprindă întinderea zărilor, şi dau momentului plăcerile neobişnuite ale avântului de încordare ce ridică puterile percepţiei, într'un salt îndrăsneţ, în braţele infinitului.

Desigur, urcarea la *Durău* şi impunătoarele vederi aruncate de înălţimile Ciahlăului asupra noastră ne-au dat cutremurul sufletesc al sublimului. Dar la Durău ne aflam oarecum numai la poalele muntelui; şi dacă, în mod excepţional, Ciahlăul te poate emoţiona, cu uriaşa lui înfăţişare stăpânitoare, chiar când stai la poalele lui, arătându-şi, ca într'o minune de înălţare a pământului la cer, măreţia siluetei sale sculpturale, cu totul de altă natură sunt emoţiile ce simţi, când te poţi urca pe coastele lui stâncoase. Priveliştea depe înălţimi spre alte înălţimi uimitoare, sau în adâncimi ameţitoare, e farmecul sguduitor neasemuit al frumuseţii munţilor.

Urcarea pe *Stănişoara* dă o ideie de acest farmec deosebit acelora cari n'au avut prilejul să-l încerce depe culmile râpoase ale Ciahlăului semeţ. Nu e dat orcui să se poată apropia de răpitoarele atracţii prăpăstioase ale regelui munţilor. Stănişoara e la îndămâna puterilor orcui, şi bătrânului ca şi tânărului, şi voinicului ca şi plăpândului. Iţi place să mergi pe jos? Soseaua, netedă ca'n palmă, parcă-ţi fură picioarele înainte. Calci ca pe trotuarele oraşelor îngrijite. Marginile drumului, închise de şanţuri pietruite, pentru scurgerea apelor, sunt apărate de balustrade în părţile despre povârnişuri primejdioase. Podurile, durate din piatră sau lemn cătrănit,

cu înfățișarea lor trainică, îți inspiră încredere și te chiamă să le cercetezi, ca să le spui o vorbă bună de trecător mulțumit.

Nu poți sau nu vrei să umbli pe jos? Ce bine și lin urcă trăsura, domol, la deal! Unde se pomenește, pe alți munți, drum de trăsură, până la așa înălțime?

Și acum, de jos or din trăsură, aruncă-ți ochii mereu împrejurul tău. Intoarce-te. Vezi ce lași în urma ta. Uită-te înainte la minunățiile ce te întâmpină. Privește spre înălțimi, privește spre adâncimi. Privește în toate părțile. Ce pitorească înșiruire de dealuri verzi, de păduri de brazi, de râpe pietroase, de văi grațioase. Ascultă murmurul vieții fără odihnă, al alergărilor de râulețe limpezi, de pârae tapajoase, și ici colo cascade gălăgioase, sclipindu-și stropii de mărgăritare în aer, albind cu spuma lor de ninsoare peisajul verde al povârnișurilor.

Câteva clădiri de cantoane pentru picherii șoselei — trei până sus în vârf — aruncă peste sălbateca frumusețe a munților, în lungul drumului, impresia liniștitoare a societății omenești. Unul din cantoane, cam la jumătatea drumului, pe un platou cochet d'asupra râulețului Babșa, în perspectiva sugestivă a podului, având sub ochi fuga șerpuitoare a râului, în căderile de apă luminoase de spumă, dealungul unei văi adânci, strânse între maluri presărate cu puncte mișcătoare de oițe neastâmpărate — ne-a răpit inima..

— Ah! Aici să petreci o vară! — ne ziceam.

— Și dece nu? Ba și mai mult...

Planul fu gata, închipuirea atât aștepta, să se pună pe lucru. Casă găsim la canton, serviciu asemenea. De ale mâncării? Nu e greu. Șoseaua e umblată. Liniște? Câtă vrei. Și ce mai centru bun de excursii!

Cu ciobanul din creerii munților

In apropiere de canton, întâlnirăm, pe povârnișul malului, ciobanul ce păzia oile împrăștiate pe valea și prun-

dul pârâului. Intrăm în vorbă cu el. Ne răspunde scurt, în monosilabe rare, apăsate; în o limbă ruptă în bucăți, ca și călcâele opincilor lui vechi. Cu cămașa soioasă, neagră, devenită impermeabilă de grăsime amestecată cu murdărie nespălată; cu o căciulă mare, îndesată pe frunte și ceafă, de făcea una cu capul, — se silia să-şi aprindă o ţigare mare de foi de tutun netăiate, ciocnind între ele două pietre, ca să producă scântei. N'avea nici măcar amnar. Trăia în epoca istorică primitivă a descoperii focului...

Ii aprinserăm un chibrit. Bucuria lui! Apoi îi deterăm mai multe, să aibă provizie. Fericirea lui! Să ştie el că are, în sân, foc deagata, strâns într'o gămălie pusă într'un bețişor cât un ac! Ce mândrie pe el, ce siguranță de stăpân al naturii.

Şi ne gândiam, ce vieață! Ce distanță și deosebire dela conștiința lui la aceea a unui Kant, — sau, în jos, la aceea a pașnicelor lui oițe! In scara nesfârșită a desvoltării sufletești, câte trepte! Dacă ai putea să pătrunzi în taina năuntrică a atâtor ființe — dela furnică și albină la viperă și crocodil — în câte feluri ai vedea oglindindu-se acolo lumea și viața. Oprindu-te numai la cazul de față, privește-le prin ochianul sufletului acestui cioban Ce simple, sărace, înguste se văd! Privește-le apoi prin ochianul sufletului care a creat pe Faust. E vreo măsură? Ciahlăul alături de un moșoroiu!

Din panorama tot mai variată în frumuseți noui, apare uriaşul deasupra zărilor : Ciahlăul.

Mai departe dela cantonul ispititor, în sus, începe panorama, din ce în ce mai variată şi mai impunătoare a munților. Lanțurile lor mărețe se desfăşoară tot mai întregi în vederea orizontului. Ies parcă unele din altele, cu platourile lor, culmile lor, coastele lor, ici verzi, dincolo gălbui, stâncoase și pleşuve. Zarea se întinde,

se lărgește. Pământul parcă mereu crește sub ochii noștri

Priveliștea se închide câteodată într'o cotitură a drumului, după perdeaua brazilor apropiați. Deodată se desvelește, de mai de sus, nouă și mai impozantă. O schimbare de decor, ca la un spectacol de mai înainte chibzuit și orânduit spre a produce asupra privitorului efecte tot mai puternice și mai neașteptate.

Curând, după o cotitură, auzim dela trăsura dinaintea noastră strigătul:

— *Ciahlăul! Ciahlăul!*

Doamnele, cari priveau frumusețile drumului de mai de sus, depe capra trăsurii, ni-l arătau cu mâna, mișcate :

— Ciahlăul!... Ciahlăul!...

Ne uitarăm, ridicându-ne. Era în adevăr *el.*

Lui toujours! Lui partout!

cum zicea Victor Hugo de Napoleon.

Silueta lui în zigzag, ca un fulger de piatră încremenit pe cer, domina zările depărtate, pe deasupra munților.

In căutarea unui adăpost pentru masa de prânz. O casă nouă nouță părăsită în munți.

Cu cât se apropia vremea prânzului, începeam să asociăm de frumusețea priveliștilor plăcerile mesei.

— Uite colo, când vom ajunge, să ne oprim, să mâncăm ceva.

Treceam fără să ne oprim.

— Mai bine în vârf de tot. Și de acolo trebue să se vază frumos. Nu mai e departe. Și apoi iacă norul ăla se cam uită la noi lung și cu gând rău.

Cerul își stăpânise bine norii până atunci. Ne bucurasem de farmecul naturii în voie, fără să fim tulburați nici de o picătură de ploaie. Dar cine știe ce

se poate întâmpla dintr'un minut în altul? Oarecari întunecimi, cunoscute mai ales din esperienţa noastră de curând, se grămădiau şi se mişcau deasupra capetelor noastre, îngroşându-se în mod cam ameninţător. Vârful nu mai era departe. Iacă îl zărim. Ajungem, batem la uşa cantonului.

Cantonierul iese. Ii cerem voie să luăm masa la el în casă. Ne pofteşte să intrăm. Avea mosafiri, veniţi de sărbătoare, rude, prieteni. Casa plină şi de alte fiinţe, deosebit de oameni, copii, femei; mai erau şi câini, şi pisici, şi câteva găini. Atât, din cele ce se vedeau... Ce o mai fi fost pe sub pat, ascunse, sau câte vietăţi invizibile în paturi, în strae, pe jos, pe scânduri, pretutindeni, atrase şi favorizate de mediul prielnic al toleranţei nesinchisite de higienă, asta numai Dumnezeu o ştie.

Ne oprirăm în prag. Ceva mai puternic decât dorinţa noastră de adăpost şi hrană, mai puternic, deşi mai invizibil, decât micile gâjgănii ce ne chinuiseră la schitul Durău, ne împinse îndărăt: un miros înecător, un aer înăbuşitor, care ne lua respiraţia.

— Orunde, dar aici nu!... E imposibil.

Din o întâmplare fericită, alături de canton se afla o casă nouă nouţă, dar nelocuită, aş putea zice părăsită. Se clădise de „Stat" pentru un scop oarecare, şi apoi „Statul", după ce o zidise, îşi schimbase gândul. Noroc cu Statul nostru prevăzător, care are multe gânduri şi şi le schimbă des, că poţi astfel găsi în creştetul munţilor case noui, goale, ne-întrebuinţate la nimic. Ce mai adăpost bun pentru niştre drumeţi flămânzi cari n'au unde să mănânce, şi sunt urmăriţi de ploae. Urmăriţi? Ba chiar ajunşi.

Abia intrarăm în casă, şi ploaia începu să răpăiască. Parcă atât aşteptase: numai să ne vadă găzduiţi. O atenţie mai delicată, din partea unor puteri cosmice,

pe care suntem obişnuiţi a le numi *oarbe,* nici nu era de închipuit.

Ne plimbarăm prin odăile goale, atârnarăm pardesiile, hainele, şalurile, de uşi, de ferestre. — Căutam pe ce să mâncăm.

— Masă? Uite colea o sobă, cu un cotlon scos în casă, ca o firidă largă, şi tocmai atât de înalt cât ne trebue.

Aşternem faţa de masă pe „şemineul" blagoslovit, şi învelim cu şaluri nişte băncuţe apropiate, ca să şedem.

Dar Ciribuc ? . . Căţel bine crescut din născare, cu tabieturi lăudabile.

Ciribuc!... A!... dar de Ciribuc n'am mai pomenit de mult.

Ciribuc ţipa acum de foame. Fusese foarte cuminte la drum, în săculeţul lui, luat odată cu el din Panace. Rar ne trezia atenţia asupra lui cu scânceli şi plânsete. Şi asta se întâmpla, dela o vreme, totdeauna când stetea trăsura. Ii plăcea duruitul trăsurii care îl adormia? Ori îi plăcea să auză că mergem, căci poate se grăbia şi el, din instinct, să ajungă la o situaţie deosebită pe care soarta i-o rezervase în vieaţă? Or altă cauză necunoscută? Cine poate spune taina sufletelor?

Nimic nu-l liniştea, când sta trăsura, decât să-l dai jos, să umble pe pământ. Atunci se învârtia de colo până colo, căutând, mirosind, cercetând, când mai pe departe, când mai pe sub roţile trăsurii. Il lăsam în voia lui. Se opria unde îi plăcea. Se întorcea bine dispus. Urcat în trăsură şi vârât în sacul lui, rămânea acolo liniştit multă vreme, până sta iar trăsura. Atunci iar trebuia să îl cobori, ca să se plimbe. Căţel cu tabiet. Era el ursit din naştere să ajungă departe, la o casă boerească. Atâta simţ înăscut de curăţenie şi predispoziţii către o-

biceiuri bune, ne-a mirat. Iacă un mocofan de munte bine crescut... din născare. Putea să spună, în felul lui, ca eroul lui Corneille, celebrul vers care începe cu

Je suis jeune, il est vrai, mais aux âmes bien nées
La valeur n'attend pas le nombre des années...

Ciribuc, acum, lăsat liber prin casă, după ce se plimbase puțin pe afară, țipa de foame. Și, în horbăcăiala lui fometoasă, tot trecea și tot da cu boțul de vârful ghetelor tocmai aceluia dintre noi care nu se prea arătase entuziasmat de un astfel de tovarăș de drum. Ba că o să ne țipe, ba că o să ne urle, ba că o să ne încurce, ba că o să ne miroasă.

— A simțit el, săracul, că nu-l faci haz, și se gudură, ca să-ți atragă atenția binevoitoare asupra lui.

Fiindcă bietul Ciribuc nici n'a prea țipat, nici n'a urlat, nici nu ne-a incomodat, nici necuviințe n'a făcut, începuse și tovarășul ce nu-l suferia la început, să se uite acum la el cu oarecare interes ce semăna a simpatie. Nu lăsarăm nebăgat înseamă cazul psihologic.

— Vezi ce adevărată e legea sufletească pe care *Dante* a pus pe Francesca da Rimini s-o formuleze?

Amor che a nul amato amar perdonna....

Simpatia a născut simpatia...

— O, que ça!

Prin frumuseţile indescriptibile ale coborîşului depe Stănişoara.-Ramurile de foc ale călinelor împodobesc trăsura, care aleargă spre casă, ca o făclie triumfală.

Ploaia n'a durat nici cât ne-a trebuit ca să mâncăm. După masă, iute ne reluăm locurile în landou. Nu mai era chip de mers pe jos, la vale. Trăsura, cu caii odihniți și hrăniți, o porni repede pe șoseaua ce cobora acum muntele.

Oboseala sculării prea de dimineață și a drumului plin de impresii, de până atunci, aduse drumeților, instalați comod în trăsură, liniștea unei scurte sieste odihnitoare, sub forma de contemplație mută. Abia se îngânau în surdină nouile emoții. Puterea de expansiune ce se cheltuia în cuvinte, se găsia ocupată acum să îndeplinească restul operei de reparație fiziologică pregătit de hrană și digestie. Excitațiile din afară, în loc să descarce verva comunicativă, se transformau parcă în imboldiri ale rezervei energiilor interne și grăbiau procesul de restaurare. Curând după aceea urmă o retrezire. Privirile se căutară, cuvintele se încrucișară, descărcând, din suflet în suflet, comoara de vibrații trimise dela un gând la altul.

Exclamațiile de mirare și de admirare nu se mai sfârșiau! Deosebit de vederile mai depărtate, chiar drumul, și pozițiile învecinate, și podoabele cadrului înconjurător fermecau ochii. Sensația nouă a coborîrii repezi prin atâtea frumuseți arunca asupra momentului sufletesc acea tonalitate de melancolie a regretului, pe care o trezesc marile fericiri fugătoare, prin simțirea că trec pentru totdeauna, că trec fără să poată opri în loc clipele vieții și ale timpului.

Atât mai trăește din fericirea prezentului, — și asta tot e ceva — cât rămân săpate din ea urmele amintirii. Până se șterg, ca un vis, și acestea în neantul uitării.

Marginile șoselei, de o parte și de alta, începând din vârful Stănișoarei până departe în vale, împodobite cu buchetele roșii ale tufelor dese de căline și gherghine, păreau o alee de flori, ridicate în spalier triumfal, spre cinstea unei mari sărbări a naturei. Stacojiul brâului lor lat, proectat pe coapsa muntelui mândru, ondula în jos ca o eșarpă colosală, până la picioarele uriașului.

Ideia unei sărbători a naturii împinse adorația noastră până la... sacrilegiu. Ori până la bigotismul sau

mai bine simbolismul unor gesturi de cult? Trăsura se opri, și podoaba ramurilor de foc ale călinelor fură prinse de ferestrele ei, de capră, de capul cailor, de hamurile lor, de codirlă, de roți.

Ca o făclie aprinsă alerga acum landoul printre rândurile nemișcate de flacări, înfipte cu rădăcinnile lor de amândoă laturile drumului.

In măreţul peisaj verde al brazilor înalți, al luncilor râzătoare, goana veselă a torței noastre, arzând în aurul călinelor, da nota de trâmbiță a unui entusiasm, — a entusiasmului întoarcerii acasă.

Roșul ramurilor aninate striga un înfocat *ura!* ce străbatea luminișurile pădurii către văile atente și către privirea curioasă a piscurilor depărtate.

VII

La Ciahlău [1])

URCAREA

Noaptea plouase puternic. In ziua hotărîtă pentru plecare, dimineața, cerul era înnourat, amenința mereu a ploaie. Ne scularăm devreme. Trenul pleca din Iași la 6 dim. Și ne întrebam: ce facem? Pornim în excursie? Vorba cu tovarășii de drum fusese: dacă n'o fi vreme urâtă. Vreme urâtă! Poți să începi drumul cu soare, și să fii tot timpul plouat; și poți să pornești pe ploae și să te bucuri mereu de senin. Și apoi urâtul și frumosul îl creiază sufletul omului.

Mi-aduc aminte de o mică excursie la Agapia, în care am petrecut mult, tocmai din cauză că în tot timpul ne-a plouat; și, la întoarcere, scoborând pe alunecușul pantei ude, toți cădeau pe rând, afară de unul singur, care se ținu bine, până am scăpat de pericolul povârnișului. Și taman jos în vale și pe șes întins și plin de apă, își împlini datoria fizică față de gravitația universală și pe cea de solidaritate față de tovarăși, în hazul imens și neuitat al întregei societăți. Cu o bună dispoziție sufletească învingi toate neajunsurile lumii și ale vieții.

Cu deplină încredere în noi și în tovarășii noștri, ajunserăm în gară la timp. Nici unul din noi nu lipsia.

De cum ne suirăm în tren, se porni o ploae măruntă, care, când mai deasă, când mai potolită, ne-a urmărit până la Pașcani. In ciuda ei, nici nu știm cum au trecut

1) Această descriere a format subiectul unei conferințe, cu proecțiuni, pentru complectarea fondului necesar la terminarea *Cabanei dela Ciahlău.*

acele două ciasuri. In o veselie de glume, povești, anecdote, tachinări, am dus-o tot timpul.

Când am ajuns la Pașcani, ploaia, descurajată că nu izbutise să ne plictisească, încetă: dar fără să desarmeze încă de tot. Cerul sta încărcat de nori. Luarăm în gară o mică gustare și angajarăm doă trăsuri mari — să ne ducă până la mănăstirea Durău, la poalele Ciahlăului.

In dulcea răcoare a unei dimineți de Iunie, cu aerul ozonizat de ploaia nopții, pornirăm la drum, urcând dealul Pășcanilor. Pe șosea, nici un fir de praf, și nici noroiu. Plouase parcă numai îndeajuns, ca să stropească bine calea. Fiindcă amenințarea neîntreruptă a norilor rămânea în *statu quo,* prinserăm curaj: ziserăm să se lase coșul sau poclitul trăsurilor, ca să privim liber orizontul. Soarele, intrigat parcă de atâta îndrăzneală, dete și el la o parte perdeaua norilor, curios să ne vadă. Ne uitarăm bucuroși, noi la el, și de sigur și el la noi, căci în ochii noștri, văzîndu-l, râdea speranța, iar sufletele intonau tainic un imn de recunoștință cătră acest tată ceresc al atâtor planete, cu vietățile lor infinite — dintre cari, atunci, câteva se aflau în doă trăsuri pe drum, pornite în excursie de plăcere la Ciahlău.

De plăcere? Ba și de datorie. Datorie către frumusețile pământului românesc.

Pesemne, el înțelese gândul nostru și ne ascultă rugăciunea negrăită, că treptat cortina norilor se desfăcu tot mai mult, strângându-se aci în falduri uriașe, aci în frumoase grămezi albe, ca munți de zăpadă, cari se rostogoleau pe firmament și treptat intrau în neant, lăsând în locul lor netezimea câmpului de azur senin, d'asupra câmpului de smarald al ogoarelor.

Avea și de ce să fie îngăduitor cu noi strălucitul astru, izvor de viață și de frumusețe a naturii.

Ținta călătoriei noastre nu era numai plăcerea de a admira, minunile fermecătoare ale firii, semănate din belșug de Dumnezeu pe pământul românesc, ci mergeam cu gândul de a ridica pe vârful Ciahlăului un nou semn de chemare și de atracție pentru mulțimea adoratorilor naturii, mergeam cu hotărîrea de a găsi mijlocul de realizare a dorinței acelora, cari, ademeniți de farmecele frumosului și vrăjiți de puterea sublimului din natură, ar voi să aibă putința de a rămânea mai multe zile pe culmile mărețe ale Ciahlăului, în contemplarea priveliștilor uimitoare ce se desfășoară de jur împrejur.

Cine urcă înălțimile stâncoase ale uriașului Carpaților și nu găsește un mic adăpost sigur de popas și odihnă, care să-i dea putința de a sălășlui măcar o zi două printre stâncile lui detunate, pe covorul moale al muschiului său elastic, în fața prăpăstiilor amețitoare; și nu i se îngăduie astfel prilejul de a vedea de acolo, de sus, minunea răsăritului soarelui, acela pleacă, fără îndoială, din cel mai strălucit templu al frumosului, fără să fi simțit tot fiorul extazului, fără să-și fi împlinit ținta pelerinajului său estetic.

Președintele „Societății de gimnastică, sport și muzică din Iași", I. Praja, și ceilalți prieteni de escursie, luaseră cu dânșii un meșter zidar, ca să chibzuiască împreună locul potrivit pe Ciahlău și mijloacele trebuitoare pentru înălțarea unei trainice cabane, capabile să înfrunte și zburdălnicia puterilor distrugătoare ale vânturilor, ce'și trag hora lor fantastică, de vârteje și ravaje, pe culmile fără hotar ale munților, și lăcomia oamenilor, a căror purtare împrumută, pe creștetul sălbatec al stâncilor, ceva din etica vâjelioasă, a vieții...

qui n'a jamais jamais connu de loi.

Soarele privea deci cu drag întreprinderea noastră, și razele privirii lui scăpărătoare ne arătau o dragoste

atât de călduroasă, încât... ne văzurăm siliți să deschidem umbrelele.

Dar, o, minune a simpatiilor cosmice, nepătrunse de gândul mărginit al omului! Ințelegând parcă jena noastră în fața chipului său majestos de lumină, soarele își trase peste ochi un văl de nor aproape străveziu, ca să ne poată privi direct, nu prin umbrelă, și să-l putem zări și noi pe el, fără nici un neajuns. Și mai tot drumul avurăm foarte rar nevoe să recurgem la ajutorul umbrelei, care, fireşte, ne-ar fi închis o parte din întinderea orizontului și din încântările lui.

Spiritul, liber în natura fără margini ce se desfășura splendid simțurilor, aci sburda neastâmpărat, voind să cuprinză totul; aci rămânea încremenit în loc, răpit de o impresie puternică; și, treptat, se realiza tot mai mult absorbirea sufletului în natură şi absorbirea naturii în suflet, acea desăvârșită contopire a omului cu infinitul, pe care religia, ca legătură intimă a cugetului cu Dumnezeu, o cere în clipa solemnă, când zice credincioșilor:

Și acum toată grija lumească să o părăsiți! să o lepădați

In adevăr, „toată grija lumească" dispăruse.

Dacă unul din efectele frumosului este uitarea de nevoile zilei și de povara existenței, adâncirea în viața întinsă și infinită a naturii atinge culmea frumosului, căci ea dă suprema alinare și purificare a ființei.

Cu diamantul picăturilor de ploaie în petalele lor resfirate, florile câmpului râdeau la soare „cu lacrimile în ochi", cum zice poetul. La mângâierea razelor calde răspundeau recunoscătoare cu imnurile parfumurilor ce se revărsau din toate părțile. Respiram din tot plămânul acest imn îmbătător de tonuri aromatice, ridicate la cer din sufletul înviorat al florilor gătite în culorile cele mai dulci și mai drăgălașe.

Cât prindeai cu ochiul pe întinsul câmpiei deo-

parte și de alta a drumului, florile aruncau poesia culorilor pe verdeața veselă a holdelor. Dar cu cât se apropiau de drum, rândurile lor se îndesau. Ca un spalier splendid stau la rând, luminoase, care mai isteață, cu capul sus, mândră și cochetă, care mai modestă, pitindu-se cu sfială fermecătoare în iarbă. Defilând pe dinaintea lor, căutam să le spunem numele. Dela o vreme, ne mai dăm și jos din trăsură, și ne apropiăm să le privim mai bine; facem buchețele, pentru doamne și pentru noi. Ne împodobim.

Când cerul își aruncă astfel masca încruntată a norilor și-și arată chipul vesel și iubitor; când soarele îți râde prietenește pe seninul răcoros al azurului; când florile se bucură, în cântecele lor de miresme, și câmpul își întinde verdele nesfârșit sub privirea dornică de natură; când aerul e dulce și îmbălsămat, și firea, îmbrăcată în lumină de soare și de flori, te întâmpină cu dragoste și-ți iea din amintire „toată grija lumească" — ce poate face mai bine omul decât să cânte?

Și dintre noi se auziră cântece.

Luarăm dejunul în marginea unei dumbrăvioare, în odăița unui han, și pornirăm mai departe.

La 2 d. am. ajungem la T.-Neaamț, unde poposim. Până să se odihnească și să se schimbe o parte din cai, ne plimbăm pe strada principală, intrăm în grădinița orășelului.

La bufet, întrebăm chelnerul care ne așează două, trei mese una lângă alta, ca să stăm toți la un loc.

— Cu ce ne poți servi?

— Cu orice.

— Adu-ne înghețată.

— De care?

Işi spune fiecare pofta. Chelnerul pleacă. Așteptăm mult. Ne plictisim.

Chemăm din nou. Vine altul.

— Inghețată n'avem... adică nu e gata. Dacă poftiți, altceva.

— Ce aveți altceva?

— Orice.

Ne consultarăm.

— Adu-ne câte-o bere.

— Indată.

Chelnerul iar plecă repede, și iar nu se mai întoarce. Chemăm. Vine altul.

— Berea s'a sfârșit. Așteptăm alt butoi proaspăt. Să vă servim cu alt ceva.

— Cu ce?

— Cu ce poftiți.

Ne consultăm.

— Câte-o cafea.

— Indată.

De rândul acesta chelnerul nu ne face să așteptăm mult. Aduse cafea, adică, mai drept: — apă caldă, care se încercase să evolueze către ce se chiamă cafea, fără alt succes, decât în privința culoarei.

După ce, ieșind din grădina publică, admirăm o grădină particulară numai de crini, și încercăm zadarnic să ne aprovizionăm cu fructe în piața ce ne oferea numai zarzavat, părăsim orașul T. Neamț, trecând pe lângă *spitalul târgului.*

După un sfert de ceas de drum, într'un peisaj încântător și sugestiv — în care își aduce nota cunoscută a amintirilor sale *vederea spre Văratec și Agapia*, în stânga — ajungem în fața vestitei și emoționantei *Cetatea Neamțului.*

Aveam între noi un profesor de istorie bine informat, și un pasionat excursionist, care iscodise și trecutul, întrebase istoria și legenda, ca să simță mai adânc înțelesul locurilor cercetate. Oprim trăsurile, Stăm în contemplație mută, ca în fața unor moaște sfinte. Incep explicările, impresiile; nedumeririle și hipotezele. Curiozi-

tatea crește. Câțiva ne coborîm din trăsuri, urcăm dealul, intrăm în curtea dintre zidurile cetății, căutăm să reconstituim cu mintea clădirile, bisericuța, turnurile, odăile, viața ruinelor, fereastra istorică dela care muma lui Ștefan cel Mare a trimis pe viteazul său fiu îndărăt la război, și la biruință. Ceasuri întregi să stai în chibzueli și studii, zile în șir să vii să admiri din înălțime, dintre turnuri sfărâmate, priveliștea de pe tot întinsul șesului și văii.

Dar timpul fugea. Voci din vale ne chemau la trăsuri. Răspundem cu câteva descărcări de revolver în vânt. Ecoul înmulțea și amplifica sgomotul. Prin un joc mai liber al fantasiei, ne plăsmuim o clipă din viața luptelor care a făcut să răsune odată aerul acelor ziduri de sgomotul sângeros al bătăliilor. Ne închipuim pocniturile acelor 19 plăieși, al căror eroism a înspăimântat oastea lui Sobieschi.

Ieșim cu părere de rău și cu greutate sufletească din coprinsul interesantei cetăți, tot oprind pasul, tot căutând câte o urmă a trecutului.

— Astea's porțile unde poporul striga lui Lăpușneanu: „Capul lui Motoc vrem!"

— Colea șanțul de apărare, plin de apă, care înconjura cetatea.

— Pe aici se lăsa podul peste șanț, ca să treacă în cetate oamenii ei și oaspeții, apoi se ridica, lasând șanțul să închiză iar cetatea de toate părțile... Plecăm.

Pe drum spre mânăstirea Neamțului, multă vreme mergem sub stăpânirea amintirilor istorice, urmăriți de spiritul trecutului, ce se trezise parcă de interesul nostru, ca de un apel la care se pare simțitor.

In apropierea *Mânăstirii Neamțului,* străbatem o pădure frumoasă de stejari. Ne atrag privirile în deosebi plăcile numeroase bătute pe mulți arbori deoparte și de alta a drumului.

Pe plăci erau scrise nume de oameni, unii mari, alții... mai puțin. Descifrăm cu greu unele nume necunoscute; în schimb, ne amuzăm destul de bine de acest învățământ intuitiv al istoriei contimporane. Păcat însă că nu-mi aduc acum aminte de nici unul din numele, pe cari nu le am cunoscut decât în acea pădure.

Dela pădure, calea de intrare în mânăstire ne duce pe locuri drăgălașe, cu iarbă înaltă, plină de flori, de flori și iar de flori. Miros de fân cosit umple văzduhul.

Intrăm în *mânăstire*, trecem pe lângă *Aghezmătar*. Aruncându-ne ochii spre partea de pădure a mânăstirii, pătrundem în *incintă*, unde vizităm biserica cea mică a lui Alexandru cel Bun și pe cea mare a lui Ștefan cel Mare.

Fiind seară, cinăm și mânem o noapte la arhondaric.

A doua zi, sculându-mă de dimineață, cu mult înaintea tuturor, ies în pridvorul ce înconjoară arhondaricul, și acolo, singur, în liniștea și răcoarea dimineții, ca să-mi deschid sufletul la impresia particulară a locului, m'apuc să citesc câteva broșuri religioase, cumpărate în gara Pașcani. Astfel pregătit sufletește, am putut asista cu evlavia cuvenită, la slujba de dimineață a mânăstirii, și aș fi putut să zic cu Lamartine, ascultând rugăciunile și cântările călugărilor.

„Que ma raison se taise, et que mon coeur adore!"

Ca să înțelegi vastitatea puterilor de manifestare ale naturii, trebue să-ți poți acorda simțirea cu tonalitatea deosebită a feluritelor vieți, în cari palpită spiritul sau energia universală, trebue să știi să te identifici cu modulațiile variate ale totului, să trăiești din viața particulară și caracteristică a acordurilor ce alcătuesc armonia lui unitară.

Trăsura ne așteaptă, Părintele Stareț ne duce să ne arăte odoarele scumpe ale mânăstirii. Ne dă lămuriri

interesante și multe. Intimitatea lui cam ex-tempore și tonul neașteptat familiar, cu care te întâmpină și în care îmbracă explicațiile, pline de snoave hazlii, te face să-ți aduci cu greu aminte de sugestia așezată prin imaginație în prag, și așteaptă să te întâmpine cu binecuvântări grave de glas domol, melancolic, și de mâni slabe, tremurătoare.

— Multe am vorbit. Să mă iertați. Și să vă mai gândiți la mine, ne-a zis bătrânul și vioiul părinte Stareț în poarta mânăstirii.

Ieșind din mânăstire, străbatem dumbrava de stejari înconjurătoare.

Dela Poiana Teiului înainte, intrăm mai adânc în regiunea *Ciahlăului*, aș putea zice în stăpânirea lui. Uriașul Carpaților ni s'arată tot mai des și mai falnic, în drumul nostru până la Mânăstirea *Durău*.

Abia ca niște piscuri pleșuve proectate pe azur, văzut din *Poiana Teiului*, silueta lui iea tot felul de forme, din diferitele puncte ale perspectivei. Lumina variată a momentului, constelația schimbătoare a masivurilor ce-i alcătuesc, ca niște membre stâncoase, unitatea trupului, ni-l înfățișează mereu metamorfozat, ca formă și culoare și aș putea zice, și ca expresie. Aci se înfățișează ca zidurile și coloanele în ruină ale unui templu antic; aci ca o catedrală, ca un nemărginit dom din Milan, a căruia pădure de turnuri, montate de statui, s'ar fi retezat dela jumătate de cutremur; aci ca o vastă rânduială de postamente, puse cu chibzuială, după planul unei arhitecturi gigantice la care a lucrat mâna uriașilor nevăzuți ai legendelor fantastice.

Puțini munți pe lume au, și de departe și de aproape, ca Ciahlăul, frumusețea formelor arhitectonice; puțini dau spiritului îndemnul de a le căuta origina în direcția unei construcții artistice, după normele artei omenești

E de regretat că cele mai frumoase vederi ale Ciah-

x Pietricel, Pipirigul, Petru Vodă, Valea Largului

lăului dela distanță nu s'au fixat prin mijlocul fotografiei. Ele ar putea servi de model și de inspirație chiar picturei.

Mai de aproape îl contemplăm dela *Mân. Durău*, de unde, după o noapte de odihnă, începem urcarea lui, dimineața, pe micii și așa de cuminții cai de munte. Iarba înaltă dinprejurul mânăsirii, până la intrarea în pădurea depe poalele muntelui, fiind încărcată de rouă, plecarea pe jos prezenta atâtea neajunsuri și neplăceri, încât a învins chiar frica ce ar fi inspirat de obiceiu doamnelor sportul fără voie al cavalcadei.

Cum intrarăm în pădure, unii preferiră să urce cu piciorul pe poteca ce se suia printre colonade splendide de brazi.

După $1\frac{1}{2}$ oră facem primul popas la *Fântâna Măcărescului.*

Pădurea, care urcă împreună cu noi povârnișul muntelui, ne prezentă pe alocurea parcă urma luptelor dintre forțele naturii. Ici brazi căzuți, în toată lungimea lor colosală, printre alți arbori ce se uită la ei nepăsători și mândri, sau peste alții, ce s'apleacă sub povara celor căzuți. Dincoace *stânci prăvălite* din înălțimi, aruncate parcă de geniul singuratec al muntelui asupra pădurii, care se silia să-i cucerească piscurile.

Numai chemând vânturile în ajutor, uriașii Ciahlăului au oprit în loc și au respins falanga maiestoasă a brazilor falnici. Dela o vreme, abia se mai întâlnesc brazi pe înăltimi. Toți câți au îndrăznit să intre în împărăția vijelioasă a marelui pustnic pleșuv, au pierit, ori au trebuit să-i se plece la pământ, făcându-se mici înaintea lui, și să devină șnepi, pini pitici. Numai mușchiul e favoritul regiunilor înalte, muschiul mătăsos, cu spinarea elastică și răbdătoare, pe care calci ca pe o saltea moale pusă pe droturi ce te saltă în sus, ca arcurile unei trăsuri elegante.

Din când în când ieșim la câte un platou, de unde

ne aruncăm privirea asupra priveliștelor din vale. Căutăm să descoperim satele și drumurile cunoscute. Locurile, pe unde am umblat, abia se zăresc ca puncte și linii perdute într'o hartă uriașă. Iar mai departe, mai sus, ne întâmpină, pe înălțimi, viața pitorească a Carpaților, *turme de oi* păscând printre șnepi, în poziții cari ți-aduc aminte de Miorița:

P'un picior de plaiu
Pe-o gură de raiu,
Iată vin în cale,
Se cobor în vale,
Trei turme de miei
Cu trei ciobănei.

Suntem acum pe muchile înalte ale crestei Carpaților. Cerul e senin. Adierea vântului îndulcește căldura soarelui. Lăsăm cu plăcere să ne pătrunză aerul neastâmpărat al văzduhului ce n'are alt hotar decât bolta cerului.

La dreapta de stâna de oi, trecem pe lângă *Piatra Lată.*

Am intrat acum în societatea stâncilor mari, a căpeteniilor imposante ale lumii ciahlăene.

Ca într'un vast muzeu multisecular, stau înfipte neclintibil, și privesc trecând veacurile ca clipele. Și nu e un muzeu de vechituri moarte. E o lume care nu moare. Stâncile au nume, au o poveste. Intre ele, te afli în regiunea legendelor. Mai fiecare din ele este *cineva.* Ici e Dochia cu oile, mai departe Butu. Ființe, al căror suflet rătăcește pe culmi. Suflete de oameni prefăcuți în piatră. Felul lor de a fi și numele lor te fac să-ți închipui o voință și o personalitate proprie în fiecare. Poporul așa le vede. Cei vechi nu-și închipuiau oare toată natura vie, și nu-și închipuiau ființe de zeități, de zâne și de zei în toate elementele și forțele naturii: zeul apei, zeul focului, zeița pământului, nimfele fântânelor, și ale pâraelor, și ale aerului? Con-

tactul intim și îndelung al poporului cu natura, dă și pietrelor suflet din sufletul omenesc. La urma urmei, n'a ieșit viața și sufletul din firea și prefacerile aceleiași puteri a firii? Cauza nu poate să cuprindă în ea elementele constitutive ale efectului?

Dar să nu ne piedem în filosofie pe culmile carpatine.

Iată *Pânaghia,* numită de popor astfel, adecă vecinic *fecioara,* fiindcă, așa cum e făcută de Dumnezeu, și tocmai din cauza felului ei de a fi, simbolizează voința neclintită și eternă de a zădărnici curiozitatea celor mai îndrăzneți escursioniști. Totul ce îngădue *Panaghia,* este să o admiri de departe. Pe piscul ei inaccesibil păstrează însă, ca o comoară din basme, pentru norocosul ei biruitor, taina unui farmec neînchipuit de vederi noui asupra lumii înconjurătoare.

Pe când o parte din noi se grăbește, pe poteca pitorească a culmilor, să ajungă la Fântâna Rece, locul de întâlnire și de popas mai îndelungat, câți-va ne urcăm pe piscul Toaca. Acesta, împreună cu *Ocolașul,* formează cele două puncte mai înalte ale Ciahlăului.

M'am urcat și eu pe *Toaca.* De pe acest mic platou al Ciahlăului vederea nu întâmpină nici o piedică de jur împrejur, peste tot orizontul. Valurile tutulor munților, cât vezi cu ochiul, ridicându-se și lăsându-se în ondulări gigantice, cu coama pleșuvă ori înverzită de păduri, vin parcă de se sparg și se închină la picioarele lui. Până dincolo de hotare, până în Transilvania, în Bucovina, vezi înălțându-se munți și iar munți, din toate părțile, de pretutindeni, silindu-se parcă să-l vază și să-l admire. O vrajă stăpânește spiritul, ca o șoaptă tainică a locului, cu putere sugestivă.

De pe acest pisc al Ciahlăului, încotro te uiți, nu vezi de cât munți. Parcă lumea n'ar fi alcătuită decât din munți, cum spunea unul dintre noi. Unde este omul? Unde sunt orașele lui? Unde sunt satele? Pete mici sclipitoare, puncte albe pe văi depărtate, strânse

între munții cari s'apropie în cenaclu la sfat între ei, ridicând capul pe d'asupra micimilor neînsemnate ale lumii omenești.

Nu s'aud decât vânturile, şuerând în goana lor grăbită peste culmi, ca un glas ce duce vești și gândurile munților dela unul la altul. P'aci își joacă hora lor sălbatecă vijăliile, sub ochii sclipitori ai stelelor. Şi une-ori, ele chiamă ba și prind cu sila în vârtejul lor fantastic, la danț uriaş, pe vecinii lor aeriani, norii. Tot aici se coboară la joc, din când în când, fulgerele cerului.

În sburdălnicia lor nebună, aceste puteri groaznice, scăpate aici de disciplina suliței lui Franklin, au sfărâmat chiar crucea de fier, pe care o așezase, pe culmea Toacei, pietatea venerabilă a Mitropolitului Iosif. N'au lăsat din brațele ei de fier și din soclul ei de piatră de cât sfărămături. Dar au respectat, în schimb, vechea cruce de lemn, care se află și acum acolo sus.

Ne coborîm la *Fântâna Rece,* zisă și „Fântâna Mitropolitului", decând reposatul mitropolit, *Iosif Naniescu,* a urcat în 1883 înălțimile Ciahlăului.

Așezată între *Toaca* și *Ocolașul,* „Fântâna" ocupă locul central al excursiei pe Ciahlău; e un fel de punct estetic și stație centrală a întreprinderilor sportive.

Nu degeaba, tot cam p'aci, s'a ales și locul, unde s'a început zidirea în piatră și fier a *cabanei,* ce se va inaugura în vara anului acesta (1908).

Dela Fântâna Rece sau dela Cabana noastră, ne îndreptăm privirea în partea opusă *Toacei,* spre al doilea vârf înalt al Ciahlăului: *Ocolașul,* platou fermecător, înconjurat de prăpăstii.

Vraja impunătoare a Toacei era să te facă a privi în sus și, peste piscurile munților depărtați în zare. Vraja amețitoare a Ocolaşului prăpăstios este să-ți fure *privirile în jos,* spre adâncurile înfiorătoare ce-l înconjoară.

Dacă frica este unul din elementele constitutive ale sublimului, Ocolaşul știe să ajungă mai de-a dreptul la

x Mihai Sturza Vornic după îndemnul lui D. A. Sturza

ținta emoțiilor sguduitoare. Fascinând sufletul cu vederi pitorești, cari te pironesc în loc, nu uită să-ți înfigă ascuțișul arzător al fiorului care te deșteaptă din visul contemplației, arătându-ți pericolul ametitor al povârnișului prăpăstios; și naște astfel în suflet lupta, delicicios-dureroasă, a fricei, șoptite de instinctul conservării fizice, cu ademenirea ideală a frumosului naturii, de care vor să se apropie, în închinare desinteresată, aspirațiile curate ale fapturii omenești.

In fundul priveliștei noastre de pe Ocolaș se vede *Turnul lui Butu*, una din multele și mișcătoarele legende pietrificate, cari populează cu viața lor, cristalizată în stâncă, lumea piscurilor carpatine.

Butu, unul din căpitanii lui Alexandru cel Bun, lăsându-și logodnica acasă, merse la luptă la Marienburg, și murind acolo, fu îngropat în pământ străin. Dorul lui nestins de a-și vedea logodnica îl aducea ca strigoi, ca duh nevăzut plutind în spațiu, peste munții țării. Odată, apucându-l, la întoarcere, zorile pe d'asupra Ciahlăului, a rămas încremenit în loc, prefăcându-se în turn de piatră.

* * *

E timpul să plecăm, să ne întoarcem, și nu ne îndurăm să părăsim regiunea culmilor. Elasticitatea minunată și ispititoare a mușchiului verde mătăsos îndeamnă când la sărituri, alergături și jocuri sglobii, când la odihnă. Aproape cu un fel de inteligență reală și inspirată de ospitalitate prietenească, mușchiul, când te culci pe el, se înmlădie după corp, și, mai îndatoritor de cât patul cel mai ideal, prezintă un sprijin moale, odihnitor, și trupului ca saltea, și capului, ca pernă curată și parfumată. Te întinzi pe panta dulce cu mânile sub cap, cu fața în sus, mângâiată de adierea vântului; și ținut în leagănul de mătasă al mușchiului, privești când seninul

cerului, când perspectivele stâncilor şi piscurilor, printre cari trece măreţ sborul vulturului.

Văile îţi oferă şi spectacole distractive. Pietrile, aruncate în panta adâncă a văilor, execută adevărate figuri acrobatice: sărituri uriaşe în sus, şi tot mai sus, ca nişte mingii desperate cari se silesc să se ridice la înălţimea punctului de plecare, până ce, învinse de gravitaţie, dispar în fundul nepătruns.

Lăsăm odihna şi distracţiile. Pornim, la întoarcere, pe lângă *Piatra Detunată* printre pietrele *Dochiei*, care se află între Piatra Detunată şi Piciorul Sihastrului, aşa cum le aşează versurile lui Asachi:

Printre Stânca Detunată
Şi al Sihastrului Picior
Este-o stâncă ce-a fost fata
Unui mare domnitor.

In dreapta vedem *Piatra cu Apă* sau *Piatra Albă*. Când a ars într'o vreme pădurea în partea locului, varul stâncei s'a albit de flăcările focului.

---

2. COBORÎREA DEPE CEAHLAU, ÎN PRIMA ESCURSIE, DUPĂ ALEGEREA LOCULUI PENTRU CABANĂ.

Intoarcerea noastră dela Ciahlău avu peripeţii interesante: pentru noi, memorabile.

In special, coborîrea de pe fermecătorul munte uriaş şi drumul nostru până la cantinele, unde ne aşteptau vagonetele, ca să ne ducă la Buhalniţa, nu se va uita cred, niciodată. Se adevereşte o lege a naturii sufleteşti, că acele impresii se adîncesc, mai mult în conştiinţă şi se ţin mai bine minte, cari s'au legat de amintirea unei dureri.

Am trecut prin momente câte odată chiar grele. Acum ne aducem aminte cu plăcere de ele.

Dante zicea: *Nessun maggior dolore*
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria.

E tot așa de adevărat, însă, că de multe ori e o plăcere mare să-ți aduci aminte de unele stări neplăcute, în timpuri fericite. Dar asta numai când amintirea nu redeșteaptă tocmai nenorociri, ci numai neajunsuri trecătoare, fie chiar dureri, cari n'au avut însă urmări nenorocite — deși ar fi putut avea, și se părea că o să aibă. — Atunci sufletul simte aproape o trebuință și un deliciu să revină asupra trecutului plin de întâmplări supărătoare învinse.

Ca să scurtăm drumul, prietenul care ne călăuzia ne-a îndreptat pe povârnișul unei coaste cu o pantă la început ispititor de dulce, mai ales ademeniți cum eram de poznele glumețe ale mușchiului vesel. Deși la vale, alergai săltând pe dânsul în voie și fără frică. Dela o vreme, însă, mușchiul se isprăvi și cu dânsul încetă și râsul nostru.

Incepu un teren pietros, strâmb, strâmt, cu șanțuri, gropi, pietriș, isvoare, și une ori atât de povârniț, încât, abia puteam să ne oprim o clipă din coborît, ca să ne odihnim pe v'un butuc.

Și când ne uitam în sus, credeam că muntele stă să cază cu stâncile lui peste noi, și că n'ar fi omului cu putință să se urce de acolea în sus cu piciorul. Numai sburând s'ar putea ajunge la locul de unde vedeam că am venit noi. Cum am coborît oare? Și cum vom vom mai coborî mai departe?

Când am ajuns pe o pantă mai priitoare umbletului și am intrat în pădurea *Izvorului Alb*, sufletul ni s'a liniștit, dar numai ca să iea puteri de îndurat alte ne-ajunsuri.

Nu găseam poteca ce duce la Izvorul Alb! Trebuia să ne facem, câte-o dată cu mare greutate, drum printre

ramurile încâlcite ale copacilor, să trecem gropi, să ocolim ape. Și ceea ce făcea greutatea și mai mare, sufletește, era grija de caii încărcați cu merinde, haine, saci. Treceau pe alocurea cu nespusă anevoință.

In sfârșit, dăm de Isvorul Alb, admirăm stânca pe sub care curge izvorul lin și cristalin — o stâncă lată, cioplită parcă înadins spre a servi ca monument de artă al fântânei minunate, și așezată într'o pajiște verde ocolită de arbori, ca într'un parc superb, din cele mai îngrijite. Să stai o vieață întreagă acolo.

Ne mai aruncăm privirea spre Ciahlău din valea Izvorului Alb și plecăm cu părere de rău mai departe. Părerea de rău era, se vede, pricinuită de ceva mai mult de cât de simpla despărțire de grădina fermecată a izvorului. Pesemne juca un rol aci și presimțirea. Dacă ne-am fi uitat mai cu băgare de seamă la chipul înnorat al prietenului ce ne călăuzia acum dince înce mai tăcut, și am fi cetit în expresia lui îngrijorarea, am fi înțeles rostul sentimentului ce ne pătrunsese ca o presimțire, am fi știut că rătăcisem drumul!

Pelângă Isvorul Alb trebuia să fie o cărare cunoscută de mult de tovarășul nostru, crescut în acele locuri. Cărarea ne-ar fi dus drept la locul, unde se chibzuise să ne aștepte niște vagonete, ce trebuea să ne transporte la Buhalnița, satul destinat popasului nostru de noapte. Se căuta cu ochii în patru cărarea; ba e ici, ba e colea.

Cărarea nicăiri.

Trecem, cu oare cari accidente mici, în partea stângă a izvorului. Dincolo de izvor trebuia ne-apărat să găsim cărarea.

Cărarea nicăiri: parcă o ștersese cine-va de pe fața pământului.

Cu toate acestea acolo a fost. Ce s'a făcut?

Drumul spre vagonete, în tot cazul, numai pe marginea izvorului era. Albia pârâului ducea la ținta noa-

stră. Nu încăpea deci altă chibzuială. Să mergem înainte pelângă izvor, poate vom da de cărare.

Chibzuiala era ușoară și întemeiată; drumul nu era tot așa de ușor. Dacă te apropiai prea mult de albia pârâului, dedeai de teren umezit de revărsarea apei, piciorul se scufunda une-ori sub frunze înșelătoare, ce acoperia un loc mocirlos. Dacă te depărtai mai mult de izvor, calea ți-o găsiai baricadată de copaci nesfârșit de lungi, întinși la pământ în linii paralele.

Tocmai se tăia pădurea p'acolo, de câtva timp. De lucrul acesta nu aflase călăuza noastră.

Atunci am înțeles. Poteca fusese părăsită. Oamenii nu mai puteau circula peste trunchiurile copacilor culcați de-a curmezișul drumului. Iarba crescuse și astupase locul unde fusese cărarea.

Poetul latin zicea:

Felix qui rerum potuit cognoscere causas.

Dar noi, când am înțeles pentru ce nu găsim poteca, n'am avut de fel impresia unor oameni fericiți. Situația ni se limpezia îngrozitor.

Incepuse să se însereze. Plecasem pela 3 după amiază din Culmea Ciahlăului, ajunsesem pela 5 la Izvorul Alb. Acum trecuse de 6. Calea era imposibilă: când prin apă, când escaladând copacii răsturnați, printre crăci. Inaintam încet. Se întuneca. Nu se mai auzia, decât foarte rar, câte-o vorbă scurtă, câte-o esclamație. Toți ne gândeam: ce e de făcut? Nu îndrăzneam să ne spunem unul altuia gândul.

Dacă nu găsim o potecă practicabilă, nu vom ajunge la țintă până la ziuă.

Cei cari din noi aveau revolvere, le pipăiră pe furiș, le cercetară starea, le înnumărară gloanțele.

O hotărîre se plăsmuise în același timp în spiritul tuturor, fără să ni-o comunicăm. Vom înjgheba din saci și haine un fel de cort pentru doamne. Noi vom veghia.

Vom aprinde un foc straşnic. Ne gândiam la tot felul de animale sălbatece, la lupi, la urşi, ne gândiam la şerpi; şi ne gândiam şi la animalul cel mai primejdios, la om.

Deodată unul din noi zăreşte dincolo de izvor, de partea dreaptă, un drum. Trecem pârăul.

Drumul era bun. Dar unde ducea? Puţin ne pasă. Poate să ducă şi la Borsec, peste graniţă, noi nu-l părăsim, căci cel puţin putem umbla pe el. Şi mergem înainte. Drumul intra tot mai adânc în pădure depărtându-se de isvor. Se întunecase de tot. Abia mai vedeam înaintea ochilor. Câteodată poteca părea că se pierde. Aprindeam chibrituri, ca să o descoperim.

Pe când bâjbâiam astfel la o cotitură nesigură, auzim de departe glasul prietenului, călăuzei, care se despărţise de noi fără să băgăm de seamă. Ne striga.

— Veniţi! Veniţi!

— Nu venim! Ii răspundeam hotărîţi. Nu venim! Mergem pe drumul ăsta, măcar de ne-ar duce la Borsec, ne spuneam între noi, cu un ton fals de glumă silită.

— Veniţi! Veniţi! Pentru Dumnezeu!

Strigătul „pentru Dumnezeu!" avea o intonaţie aşa de desperată, încât am crezut cu toţii, că i s'a întâmplat ceva tovarăşului nostru. Ne oprim în loc. Il întrebăm cât putem de tare:

— Pe unde? Pe unde?

Ne orientăm după direcţia de unde venia glasul şi ne îndreptăm încet, anevoie, printre arborii deşi, încurcaţi, aprinzând din când în când câte un chibrit, ca să putem înainta.

— Am găsit calea! ne spune tovarăşul, arătându-ne în întuneric o fâşie albă şi dreaptă. Nu-i chiar drumul căutat, nu e potecă, dar putem merge p'aici, că numai aşa ajungem la ţintă.

Era un pod de scânduri aşezate deacurmezişul în tot lungul izvorului, până la cantinele instalate în pădure pen-

tru lucrătorii angajați la munca de exploatare.

Traversele pe alocurea erau ude: alunecau. Unii din noi au căzut. In alte părți se răreau. Trebuia să calci cu băgare de seamă, ca să nu cazi în pârâu.

Şi nu se mai sfârşia, nu se mai sfârşia!

Ciasuri întregi înaintam, păşind cu băgare de seamă pe traverse lunecoase şi câteodată depărtate. Ciasuri întregi şi nu se mai sfârşia!

Gândul de a ne opri şi a mânea noaptea în pădure, ne veni unora. Ne şi uitam, tot mergând, să alegem un loc mai adăpostit. Poate s'o întâmpla să şi plouă!

Numai călăuza noastră mergea hotărît înainte la țintă. Cunoştea pozițiile. Ne apropiam de cantine.

Pela 10 jum. ajungem.

Eram aşteptați de mult.

La cantină ni se oferă, cu mult spirit de ospitalitate simpatică, lapte dulce cald, bere, fiecăruia ce dorea. După o scurtă pauză, plecăm la vagonete. Le credeam acolea. Incepem iar drumul pe traverse, cu susurul pârâului sub picioarele noastre. De astă dată ni se luminează calea cu lumânări în felinare.

*
* *

Istoviți de greutățile mersului, de sbuciumul emoțiilor, cum ne instalarăm în vagonete, ne ajunse oboseala. Ni se părea că facem una cu băncile pe cari şedeam. Parcă eram lipiți de ele. Nu ne-am fi putut ridica, şi nici altul nu ne-ar fi putut ridica, decât cu bancă cu tot. Lumina slabă, ca de opaiț orb, din vagonete; duruitul surd, monoton, neîntrerupt, al alunecării lor pe şine, ne acoperi toată ființa de o moleşeală somnolentă. Nimeni nu mai spunea o vorbă. Cu ochii pe jumătate închişi, sau de tot, dormitau cu toții. Unii moțăiau, făcând în dreapta şi 'n stânga salutări, adresate necunoscutului invizibil; alții dormiau dea-binele, cu mici tresăriri de vis.

Când am ajuns la Buhalnița, toți ne trezirăm zguduiți de oprirea vagonetelor. Ne uitam, speriați, cu ochi mari, în toate părțile.

— Unde suntem?

— Am ajuns. Să ne dăm jos.

— Să ne dăm jos?... E lesne de spus. Dar cum?... Picioarele, înțepenite, cu mușchii paralizați de durere, nu mai vor, nu mai pot să se mișce.

Mă gândiam: mai de grabă mergem în mâini, pe brânci, dea-bușele...

Abia urniți din loc, mai cu ajutorul altuia, mai cu încordare de voință, și dați jos din vagonete, făcurăm cu greu... imposibilul: primii pași înainte. Și, — o, minune a mașinei organismului omenesc! — mecanismul mersului se deslănțui treptat, automatic.

Merserăm peînoptate la casa familiei ospitaliere a tovarășului de drum Cădere, unde eram așteptați cu masa pusă, de câteva ceasuri. Gazda, îngrijorată de întârzierea noastră, rescumpără cu o caldă primire prietenească neajunsurile istovitoare, uneori aproape desperate, ale rătăcirilor de drum, datorite în mare parte lipsei de informații premergătoare a tovarășului ce ne călăuzia, de altfel un escursionist cu mare experiență.

O bună fricțiune generală cu alcool cu sare, înainte de culcare, și o repede bae rece în apele înviorătoare ale Bistriței, dimineața, ne-au redat, cu prisos, toată vitalitatea și buna dispoziție.

Ziceam, îmbărbătat, prietenilor:

— Ei, nu vreți să ne urcăm din nou, acum, pe Ciahlău?

3. COBORIREA DEPE CIAHLAU, IN A DOUA EXCURSIE DUPA INAUGURAREA CABANEI.

MOMENTE PREMERGĂTOARE COBORIRII

La inaugurarea primei cabane depe Ciahlău, ne-am dus mai mulți să sărbătorim momentul memorabil. Eram

profesori și avocați și funcționari, și alți cetățeni. Mi-aduc, aminte, dintre profesori, de colegul și amicul meu Drag Hurmuzescu, de frații Jean și Costică Praja, de Cădere, de institutorul Dimitriu. Numele celorlalte persoane, cari au luat parte, nu mi le amintesc. Erau prieteni cu unul sau altul dintre profesorii cari au organizat escursia, toți membri ai societății de Gimnastcă și Muzică din Iași, căreia se datora inițiativa, în cap cu președintele ei Jean Praja.

După masa de seară, în plină natură, cu ciocniri de pahare închinate entusiast trăiniciei de veci a primei Cabane, ursite a adăposti pe adoratorii frumuseților Ciahlăului, — trei dintre noi, ne-am retras mai de vreme, să ne culcăm. Eu voiam să mă scol foarte de dimineață. ca să văz răsăritul soarelui, fenomen unic, un dar al naturii făcut înălțimilor munților pentru îndrăsneața lor apropiere de cer.

Retragerea asta nu le-a cam plăcut celorlalți tovarăși. Ne-au rugat stăruitor să mai rămânem. N'am voit, cu nici un preț. Am intrat în cabană și ne-am lungit de-a-curmezișul patului care era așezat în toată lungimea unui perete. Prietenii de afară nu se mulțumeau să-și urmeze mai departe petrecerea ocazională fără noi. Deschideau mereu ușa și ne chemau, când pe unul când pe altul, ca să nu putem dormi. Ba intrau până aproape de noi și încercau să ne scoale, să ne facă a eși afară.

Ca să le oprim intrarea, am încuiat ușa.

Atunci, au venit pela ferestre. Au bătut în geam. Au făcut zgomot, tărăboiu. Ne strigau pe fiecare. Pe mine mă chemau, căutând să mă despartă de ceilalți doi.

— Domnule Găvănescu, cum poți să stai dumniata acolo, între un tachist și un nebun?

„Tachismul" era, în acel moment al vieții politice, rău combătut de adversari și își închipuiau că amicul H. simpatiza cu partidul lui Tache Ionescu.

„Nebunul", cum ziceau ei, cu acel curaj ce-l dă aerul

de munte ajutat de un pahar de vin, era un institutor care se ocupa cu spiritismul și avea unele excentricități teoretice și practice, caracteristice.

Ne isbutind să ne facă a eși, s'au urcat pe acoperișul Cabanei și au început să joace deasupra noastră. De dormit, fireşte, nu era chip. Dar ne făceam socoteala, că, dela un timp, se vor obosi și ne vor lăsa în pace. Răbdam, tăceam, resemnați.

Dar ce le trecu atunci prin minte încăpățânaților noștri prieteni! O idee infernală. In cabană se făcuse foc în sobă. Era nevoe. Temperatura de munte cerea ajutorul acesta în timpul nopții. Indărătnicii noștri tovarăși de afară avură ideia diabolică să astupe coșul sobii depe acoperiș și să oprească eșirea fumului. Intr'o tăcere adâncă, ce contrasta cu sgomotul neistovit de până atunci, așteptară efectul criminalei lor amabilități. Fumul se risipi tot mai mult în odae. Incepurăm să tușim. Ne înăbușea. Nu mai puturăm rezista.

Ne sculărăm, deschiserăm ușa. Eșirăm unul câte unul. Capitulam.

Asasinii ne așteptau la eșire, așezați pe două rânduri. Trecurăm printre ei ca niște prizonieri de războiu, întâmpinați de aplauze și de râsete triumfătoare.

Ce puteai să faci cu mutra posomorâtă, mustrătoare, a biruitului? Râserăm și noi și nu refuzarăm a ciocni cu învingătorii.

Mă gândesc acum, după mai bine de un sfert de veac, la toți acei nebunatici prieteni gălăgioși de atunci. Unde-i sburdălnicia lor? Unde sunt chiar ei? Ce s'au făcut?

Unii, țărână. Alții, sfărâmați de boli, numai umbra celor de altădată. Alții, încovăiați de ani, își caută parcă pe pământ locul de vecinică odihnă.

S'a dus veselia zglobie depe Ciahlău! Trăește numai în amintirea celor ce... n'au uitat-o.

* * *

4. INTÂMPLARI HAZLII LA COBORIREA DEPE CIAHLAU

După inaugurarea Cabanei, a urmat, a doua zi, *coborîrea depe Ciahlău*. A fost plină de haz, de glume, de mici incidente vesele. Fără nimic din întâmplările, aproape dramatice, pățite la coborîrea depe Ciahlău, în prima escursie.

Alunecările pe mușchiul moale, când ale unuia când ale altuia, stârniau râsul tuturor. Venea, perând, clipa fiecăruia să se prosterneze în fața gravitației universale, și toți își plătiau cu hohote zgomotoase hazul făcut de ceilalți pe socoteala lor, când li se întâmplase și lor aceiași închinare la pământ.

Institutorul, filosof original, care susținea că numai în contact direct cu *alma mater terra* își trage omul puterile firii și ale creației, la cea mai mică perdere de echilibru se lăsa bucuros să cadă, ba să se rostogolească. Era, în gândul lui, un fel de îmbrățișare afectuoasă cu sfânta mamă a tuturora, pământul, și o absorbire de vieață nouă din izvorul neistovit din care au luat ființă oamenii. Că, dacă ființa omului e din trup și din suflet, de unde și-a luat el materia trupului? Nu din materia universală, din care face parte organică și pământul? Și de unde simțirea sufletului, dacă n'ar fi existat în firea pământului darurile duhului? „Că pământ ești și în pământ te vei întoarce".

Cea mai hazlie nostimadă, cu lungi urmări de veselie, a fost cea întâmplată unui tânăr avocat. Lipsit de prevederile unui încercat escursionist, și ispitit de vremea călduroasă în ziua plecării din oraș, venise îmbrăcat cu niște pantaloni albi, de dril. Tot alunecând și târșiindu-se

pe muşchiul verde al coborîşului, pantalonii se făcuseră verzi, pe toată partea lor de dinapoi.

Priveliştea, plină de haz, s'a continuat, apoi, mai departe, în drumul cu plutele pe Bistrița.

Căci, dela Buhalnița ne-am întors, până la Piatra, *cu plutele*, cum hotărîsem, dela început, în programul escursiei.

Era o vreme splendidă. Zi de senin albastru, cu soare călduros, aproape fierbinte.

Tânărul avocat, cu fundul verde al pantalonilor albi, se trudea cu gândul: ce să facă el acum? Cum să intre el aşa în oraşul Piatra, în halul ăsta, bălțat şi caraghios? O să râză lumea, or să se ție copiii după el.

S'a dat binişor după un paravan de verdeață improvizat pe plute, şi-a scos pantalonii, şi a spălat în apa Bistriței partea lor colorată compromițător. I-a întins apoi frumuşel la soare, pe scândurile plutei. Şi el, rămas — pardon — numai în ismene, s'a pitulat modest şi ruşinos în dosul micului paravan de ramuri verzi.

Dar dracii de prieteni, în neastâmpărul nebunatec al tinereții lor sglobii, s'au apucat să cânte, şi tot cântând le-a venit poftă să joace. Şi tot jucând, călcau, chipurile ca din întâmplare şi nebăgare de seamă, pantalonii întinşi la soare.

In zadar le striga proprietarul lor, scoțând desperat capul de după ramurile paravanului, unde sta ghemuit sfios

— Bine, bre omule, îi zise unul din jucători, trântind mai cu foc piciorul în ritmul danțului. Tu, în loc să ne mulțumeşti, te superi? Pantalonii ăştia, de spălat, s'au spălat, de uscat, aproape s'au uscat. Ce le mai trebue, mă rog ție? Să fie şi „călcați"!

Şi îi călcau de zor, dragii de prieteni, amabili, îndatoritori, îi călcau, în loc de cu fierul, de călcat, numai cu tălpile picioarelor jucăuşe.

In cele din urmă, episodul s'a terminat convenabil, chiar onorabil. Tânărul advocat a intrat în oraşul Piatra cu pantalonii lui albi, spălaţi bine de verdeaţa dosului lor, mai uscaţi mai jilavi, dar în tot cazul bine călcaţi.

*
* *

Dar geniul poznelor hazlii nu s'a isprăvit aci. Parcă poate ceva să-l oprească la ordin, când s'a pornit odată şi se ţine de capul oamenilor? Şi parcă poţi să-i prevezi năsbâtiile?

După pocinogul tânărului advocat, s'a întâmplat altuia o păţanie şi mai boacănă. O culme neînchipuită a hazului în escursie.

Profitând de un mic popas al plutelor, oprite de plutaşi ca să revizuiască unele legături ale întocmirii lor, înainte de a trece la o cotitură cu întorsătura mai repede, trei tovarăşi s'au hotărît să se scalde în Bistriţa.

Pe căldura aceea mare, era, ce e drept, ispititoare o bae în apele limpezi ale râului de munte. S'au desbrăcat în fuga mare, în dosul paravanului, şi-au aşezat tacticos hainele fiecare la un loc anumit, şi s'au aruncat în undele străvezii şi reci ale Bistriţei. Buni înotători, mai ales doi din ei, nu se temeau de adâncimea apei, care, de altfel, pe acolo, nu era prea mare.

Increzători în puterile lor, cei doi s'au dus mai departe, înnot. Când s'a dat semnalul de plecare a plutei, cel de al treilea, rămas mai aproape, a venit repede şi s'a urcat pe plută.

Dintre cei doi, unul, mai prudent, şi-a iuţit mişcările şi a isbutit să pună mâna pe plută, tocmai când pornea.

Cel de al treilea, un om înalt şi voinic, voind să facă pe curajosul nepăsător, şi să ne dea spectacolul unui vajnic înnotător care aleargă după plută şi o prinde din mers, ca cei care se aruncă şi se urcă în tramvai din iuţeala lui, a mai lăsat pluta să se depărteze puţin.

Dar când să dea s'o ajungă, pluta tocmai a intrat într'un curent mai repede de apă, și viteazul înnotător n'a mai putut s'o ajungă. Pluta nu s'a putut opri, ca să-l aștepte și să-l iea. S'a depărtat mult înainte.

Ce era să mai facă atunci neînfricatul nostru înnotător? Ne uitam la el, îngrijorați, cum rămânea departe îndărăt, tot mai departe.

Iată-l că de odată — nici nu era altă scăpare — se îndreaptă către mal.

Ajuns afară din apă, pe unde era și un drum umblat dealungul râului, îl vedem alergând, cu lungile lui picioare de goșgogea găligan, pe marginea apei, silindu-se să ajungă pluta, la vr'un popas, înainte de a intra în vecinătatea orașului Piatra. Și alerga, bietul Georgescu, — așa mi se pare că se chema, funcționarul dela Regie or dela C. F. R., nu știu bine! — și alerga și striga, săracu, gol-goluț, ținând mâna în locul frunzei de viță, fără să se uite la trecătorii drumului. Femeile întorceau capul și râdeau înfundat, cu mâna la gură. Bărbații se opreau din mers și se întorceau să se uite după el, până departe. Cei de pe plută, cari hotărîseră ca plutașii să-l culeagă la primul popas posibil, se tăvăleau de râs, văzând goana lui nebună și semnele lui disperate.

Nu ne dam seama, atunci, că tovarășul nostru, fără să știe, și mai ales fără să vrea, inaugura în acel moment epoca îndrăsneață a nudismului atavic modern.

PUBLICAȚIILE CASEI ȘCOALELOR

1942 — 1943

Au apărut:

Antologia filosofică	N. Bagdasar, V. Bogdan, C. Narly
Studii istorico-filosofice	I. Petrovici.
Momente solemne	I. Petrovici
Orizonturi filosofice	I. Zamfirescu
Filosofie și Poezie	T. Vianu
Soluțiile Artei în cultura modernă	Edgar Papu
Immanuel Kant	tr. R. Brăileanu
Alcibiade	tr. Șt. Bezdechi
Teofrast	tr. C. Fedeleș
Plutarch	tr. N. Barbu
Lecții de logică	C. Rădulescu-Motru
Școala activă	I. C. Petrescu
Despre mângâierile filosofiei (Boetius)	tr. David Popescu
Etnicul românesc	C. Rădulescu-Motru
Pedagogia contimporană	G. G. Antonescu
Școala tradițională și școala de mâine	M. Biciulescu
Metode de educație	C. Narly
Palaestrica	K. Kirițescu
Aspecte din civilizația romană și elenă	C. Gerota
Răsfoind scriitorii clasici	I. M. Marinescu
Istoria literaturii italiene	Liberale Netto
Titu Maiorescu și posteritatea sa critică	E. Lovinescu
Antologia ideologiei Junimiste	E. Lovinescu
Antologia scriitorilor ocazionali	E. Lovinescu
Titu Maiorescu și contimporanii	E. Lovinescu
Pictorul Mirea	N. Petrașcu
Pagini de artă	K. H. Zambaccian
Pietre de Vad, vol. III	Em. Bucuța
Valori literare în opera lui Filimon	N. Mihăescu
Aspecte lirice contimporane	S. Cioculescu
Pe urmele lui Don Quichote	Al. Popescu-Telega
Drumuri de lumină	Radu Cosmin
Clasicii noștri...	V. Străinu
Fonetica	T. Papahagi
Culesul de apoi	S. Tzigara-Samureaș
Vifor sub stele	Gh. A. Cuza

Chemarea soarelui	P. State
Bulgaria	Col. A. Budiş
Muntele Athos	A. Frunză
Cronica lui Ştefan cel Mare (versiune germană)	I. Chitimia
Legenda lui Afrodiţian Persul	D. Simonescu
Toponimie veche românească	Pr. C. Matasă
Continentul care se deşteaptă	C. S. Antonescu I. Roşca, A. Coteţ
Cetatea de munţi	G. Vâlsan
Sfaturi pentru studenţi	G. Vâlsan
Pământul românesc şi frumuseţile lui	G. Vâlsan
Poezii populare	V. Alecsandri
Poveşti	I. Creangă
Amintiri	I Creangă
Basmele Românilor	P. Ispirescu
Alexandria (Viaţa lui Alex. Machedon)	
Legende, povestiri şi obiceiuri	Ion Pop-Reteganul
Români din Secuime	R. Cioflec
Când Moldovenii ţineau straje la Nistru	Ap. D. ulea
Poveşti	Tr. Lucia Demetrius
Poveşti basarabene	S. T. Kirileanu
Poveşti din satele noastre	M. Vulpescu
Faptele de vitejie ale lui Ştefan cel Mare	S. T. Kirileanu
Dela Noi	Lecca Morariu
Soare-Răsare	E Matasă
Emigranţii din Brazilia	I. M. Râureanu
Varlaam şi Ioasaf	
Mica Pravilă	N. Mihăileanu
Apa cea vie	Al. Lascarov Moldovanu
Basmele Crivăţului	Em. Bucuţa
Plante medicinale	I. Roventa
Puterile credinţei	M. Pricopie
Oraşe din Transilvania	M. Popescu
Tradiţie şi poezie	I. I. Pillat
Poezii alese	V. Demetrius

Sub tipar:

Viaţa şi opera lui Kant	I. Petrovici
Esseuri filosofice	C. Georgiade
Statul atenian-Aristotel	tr. St. Bezdechi
Finalitatea ideală a existenţei umane	Dr. C. Micu
Etica nicomahică	tr. Tr. Brăileanu
Reconstrucţia filosofică	M. Florian
Introducere în sociologie	Eugeniu Speranţia
Istoria literaturii române moderne	Şerban Cioculescu, Vl. Streinu, T. Vianu
Istoria literaturii latine	N. Herăscu
Orientări metodologice pentru istoria literaturii române	Şt. Ciobanu
Medicină socială	Dr. C. Banu
Folklor medical românesc	I. Candrea

Iconografie românească	Olga Greceanu
In cumpăna vremurilor	A Mândru
Istoria teatrului românesc	I. M. Sadoveanu
Teatru românesc în versuri	Al. Ciorănescu
Demiurgul	Dr. Voiculescu
Electra-Sofocles	G. Murnu
Oedip-Sofocles	G Murnu
Infernul (Divina Comedie)	G. Tundrea
Teatru	I. Luca
Artă veche românească	Al. Tzigara-Samurcaş
Copernicus	C. Pârvulescu
Didactica Magna	Commenius
Emil, I, II	J. J Rousseau
Mitropolitul Varlaam răspuns la Catehism	N. Cartojan
Udrişte Nasturel	E. Turdeanu
Documente din Arhivele Bistriței	Al Rosetti
Cea mai veche Pravilă românească	N. Cartojan
Predici populare	Arh I. Scriban
Nuvele Reiner Maria Rilke	tr. Iulian Murnu
Viața păstorească	O. Densuşianu
Poezii	M. Eminescu
Povestea Vorbii	Anton Pann
Isopia	
Scriitorii bucovineni	P. V. Haneş
Leonard şi Ghertruda	tr. I. Rădulescu-Pogoneanu
Pagini basarabene	Porfirie Fală
Povestea poveştilor	tr. L. Demetrius
Poveşti morale	I. M. Răureanu
Păcatele tinereții	C. Negruzzi
Scrisori	I. Ghica
Proză	I. L. Caragiale
Proză	Odobescu
Titu Maiorescu şi Duiliu Zamfirescu în scrisori	Emanoil Bucuța
Piatra Craiului	Ionescu-Dunăreanu
Planşe — țesături naționale	Maria Panaitescu
Viermele de mătase	Aurelia Simionescu
Aspecte culturale	Gr. Tăuşanu
Heraclit din Efes	N. Mihăescu
Suflet românesc	I. C. Buricescu
Marginalia	N. Iorgulescu
Focul viu	C. Vasiliu
Evanghelia naturii	St. Zeletin
Prin munții şi văile Moldovei	I. Găvănescu
Bhagavadgita	Th. Simenschy
Titu Maiorescu şi contemporanii, vol. II	E Lovinescu
Poeme străine	tr. G. Murnu
Asistența copiilor orfani şi azilul Elena Doamna	Maria Grecu
Autorii şi actorii	Corneliu Moldovanu
Valoarea artei în renaştere	Al. Marcu
Primitivii	N. Petrescu
Luchian, Andreescu, Grigorescu	V. Beneş
Anatomia şi artele plastice	Dr. Atanasiu

Mic manual de higienă vocală	Maria Mihălcescu Sburlan
Floare mică	Ec. Talaz
Determinatorul plantelor cu flori	M. Brândză
Literatura Transilvaniei	Ion Breazu
Folklor românesc	M. Olinescu
Din trecutul românesc al jud. Satu-Mare	Şt. Meteş
Rudarii	Ion Chelcea
Cervantes	Al. Popescu-Telega
Datini şi muncă	Ap. D. Culea
Figuri şi note istorico-literare	O. Botez
Cuib de Şoimi	I. C. Bistriţeanu
Raite prin ţară	Ion Petrovici
Izvod	G. Lesnea
Filosofia lui Tolstoi	V. Harea
Fichte	C. Lăzărescu
Introducere în Sociologie	Mihai Ralea
Metafizica fiinţei parţiale	C. Ottaviano
Lumea ca ascensiune şi degradare	I. Floru
Priviri peste veacuri	V. Eftimiu
Cum să ne îngrijim gura şi dinţii,	Dr. Valeriu Muşatescu
Parumbul	I. Izvoranu
Eleşteul satului	I. Pojoga
Strângerea şi păstrarea produselor agricole	I. Gh. Botez
Anuarul personalului administrativ din Ministerul Culturii Naţionale, al Cultelor şi artelor	S. R. Formac

100 LEI

— Ed. I. 2000 ex. IX. 1943 —